

T.C.
UFUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER BİLİM DALI

**1990 SONRASI TÜRKİYE-BALKAN İLİŞKİLERİ:
MAKEDONYA ÖRNEĞİYLE**

FATMA MELİKE DUYAR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ANKARA, 2017

T.C.
UFUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER BİLİM DALI

1990 SONRASI TÜRKİYE-BALKAN İLİŞKİLERİ: MAKEDONYA ÖRNEĞİYLE

FATMA MELİKE DUYAR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ DANIŞMANI: Prof.Dr. Oya AKGÖNENÇ

ANKARA, 2017

KABUL VE ONAY

Fatma Melike DUYAR tarafından hazırlanan “1990 Sonrası Türkiye Balkan İlişkileri – Makedonya Örneğiyle” başlıklı bu çalışma 31/07/2017 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan Prof. Dr. Oya AKGÖNENÇ

Danışman Prof. Dr. Oya AKGÖNENÇ

Üye Prof. Dr. Yelda DEMİRAĞ

Üye Doç. Dr. Cavit ABDULLAHZADE

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Prof. Dr. Mehmet TOMANBAY

Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kağıt ve elektronik kopyalarının Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

† Tezimin/Raporumun 3 yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

31.07.2017

Fatma Melike DUYAR

TEŞEKKÜR

“1990 Sonrası Türkiye-Balkan İlişkileri, Makedonya Örneğiyle” adlı bu araştırma Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı’nda bitirme projesi/tezi olarak yapılmıştır.

Bitirme projesi/tezi konusunun belirlenmesinde, planlanmasında ve çalışmanın yürütülmesinde her türlü yardım ve desteğini esirgemeyen proje danışmanım Sayın Prof.Dr. Oya Akgönenç’e en içten teşekkürlerimi sunarım.

Çalışma süresince yardımlarını ve zamanını esirgemeyen, proje içinde kullanılacak verilerin sağlanmasında yol gösterici olan Sayın Prof.Dr. Oya Akgönenç’e teşekkürlerimi sunarım.

Bana her zaman yardımcı olan, her türlü maddi manevi desteğini esirgemeyen aileme sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Ankara, 2017

Fatma Melike DUYAR

ÖZET

DUYAR, Fatma Melike. 1990 Sonrası Türkiye-Balkan İlişkileri, Makedonya Örneğiyle, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2017

1991 senesinde Makedonya Cumhuriyeti bağımsızlığını bildirmesinden hemen sonra, Makedonya'da hayatlarına devam eden Arnavut ve Türk azınlık grupların 1974 anayasası ile sahip olduğu birtakım hakları 1991 anayasası ile kaybedilmiş; bu durum, Türk ve Arnavut milliyetlerini siyasi örgütlenmeye götürmüş ve 2001 senesine kadar Makedonya'nın Türk ve Arnavut azınlıklara karşı göstermiş olduğu sert baskı ve tutum Makedonya'nın kararlılığını olumlu olmayan şekilde etkileyecek, problem yaratacak iç çatışmaların meydana gelmesine sebep olmuştur. 2001 senesinde Ohri Çerçeve Anlaşması imzalanmasının ardından anlaşmanın teorikte Türklerin yararına görünmesine karşın, bu anlaşma sonrasında Türklerin Makedon devlet kurumlarındaki temsil sayılarında azalış görülmüştür. Bu süreç içinde Türkiye'nin Makedonya'ya ilişkin politikası, Makedonya'nın toplumsal iç barışı ve toprak bütünlüğü korunması yönünde olmuştur. Türkiye, Makedonya Cumhuriyeti'nin bağımsızlığından sonra kararlı bir ülke durumuna gelebilmesi bakımından sürekli siyasi, askeri ve ekonomik anlamda destek vermiş ve her alanda sıkı ilişkiler kurmuştur. Bu ilişkilerin günümüzde de halen devam ettiği söylenebilir.

Anahtar Sözcükler: Makedonya, Türkiye, Balkanlar, Yugoslavya, Balkan Ülkeleri

ABSTRACT

DUYAR, Fatma Melike. After 1990 Turkey's Balkan Relations With The Example Of Macedonia, Master's Thesis, Ankara, 2017

In 1991, after an expression of the independence of the Republic of Macedonia in Macedonia, Albanian and Turkish minority groups, who lives that you have lost certain rights by the Constitution of 1974 with the Constitution of 1991; in this case, Turkish and Albanian nationality and political organization of the Turkish and Albanian minorities of Macedonia until 2001, he took a hard attitude against Macedonia that has demonstrated the stability of print and non-that will create a problem that will affect in a positive way has been the cause of internal conflicts. After the signing of the Ohrid framework agreement in 2001 to the benefit of the Turks, even though they appear in the theory of the agreement of this deal in the wake of the Turks represented a decrease was observed in the number of institutions of the Macedonian state. In this process, Turkey's policy regarding Macedonia, Macedonia has been in the direction of inner peace and the preservation of the territorial integrity of the social. Turkey, the Republic of Macedonia after the independence, become a stable country in terms of continuous political, military and economic support is provided and has established good relations in all areas. It can be said that these relations are still continuing today.

Key words: Macedonia, Turkey, Balkans, Yugoslavia, Balkan Countries

İÇİNDEKİLER DİZİNİ

KABUL VE ONAY	İ
BİLDİRİM	İİ
TEŞEKKÜR	İİİ
ÖZET.....	İV
ABSTRACT	V
İÇİNDEKİLER DİZİNİ	VI
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	İX
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM: YUGOSLAVYA'NIN TARİHİNE BAKIŞ (TARİHSEL İNCEME).....	4
1.1 KURULUŞ DÖNEMİ	4
1.1.1.Sırp - Hırvat – Sloven Krallığı ve Kral Aleksandr Dönemi Birinci Yugoslavya	5
1.1.2.İkinci Yugoslavya Devleti ve Josip Broz Tito Dönemi	6
1.2 DAĞILMA VE PARÇALANMAYA SEBEP OLAN GELİŞMELER.....	7
1.3 DAĞILMA VE PARÇALANMA DÖNEMİNDE ÇEVRESEL VE EKONOMİK GELİŞMELER.....	9
1.3.1.Ekonomik Gelişmeler.....	9
1.3.2.Federal Devlet Yapısı	10
1.3.3.Yugoslavya'nın Yıkılmasına Zemin Hazırlayan Nedenler.....	11
1.4.DAĞILMA SONRASI KURULAN DEVLETLERİN İNCELENMESİ (SOSYAL-EKONOMİK VE SİYASAL YÖNLERİ)	12
1.4.1Bosna-Hersek, sosyo ekonomik ve siyasi yönü	12
1.4.2Hırvatistan, sosyo ekonomik ve siyasi yönü	14
1.4.3.Slovenya, sosyo ekonomik ve siyasi yönü.....	15
1.4.4.Makedonya, sosyo ekonomik ve siyasi yönü	17
1.4.5.Sırbistan, sosyo ekonomik ve siyasi yönü	18
1.4.6.Karadağ, sosyo ekonomik ve siyasi yönü.....	20
1.4.7.Kosova, sosyo ekonomik ve siyasi yönü.....	20
1.5.ARNAVUTLUK	24
1.5.1.Osmanlı Egemenliğindeki Arnavutluk	24
1.5.2.İkinci Dünya Savaşında Arnavutluk (1939-1944).....	24
1.5.3.Enver Hoca Döneminde Arnavutluk (1944–1985)	25
1.6.YUGOSLAVYA DAĞILDIKTAN SONRA ORTAYA ÇIKAN ÜLKELERİN AB İLİŞKİSİ	25
1.6.1.Bosna-Hersek ve AB.....	25
1.6.2.Hırvatistan ve AB.....	29
1.6.3.Slovenya ve AB	30
1.6.4.Makedonya ve AB	30
1.6.5.Sırbistan –Karadağ ve AB.....	31

1.6.6.Kosova ve AB.....	31
1.6.7.Arnavutluk ve AB.....	34
1.7.YUGOSLAVYA’NIN YIKILIŞINDAN SONRA AB DEVLETLERİNİN TUTUMU VE BADİNER KOMİSYONU	35
İKİNCİ BÖLÜM: TÜRKİYE-MAKEDONYA İLİŞKİLERİ.....	38
2.1.MAKEDONYA	38
2.2.ESKİ VE YENİ MAKEDONYA SORUNU.....	39
2.3.TÜRKİYE’NİN MAKEDONYA İLE İLİŞKİLERİNİ ETKİLEYEN GELİŞMELER	41
2.3.1.Makedonya’nın Bağımsızlık İlanı ve Yunanistan Gerginliği	41
2.3.2.Arnavut Azınlığın Siyasal Hak Talepleri	45
2.3.3.Kosova Sorunu: Savaş, Güvenlik Ve Mülteciler.....	49
2.3.4.2001 yılı Makedon-Arnavut Çatışması ve Ohri Barış Anlaşması.....	51
2.3.5.Makedonya’nın Komşusu Bulgaristan ve YFC (Sırbistan) ile İlişkileri.....	56
2.4.TÜRKİYE’NİN MAKEDONYA İLE İLİŞKİLERİNİ ETKİLEYEN AKTÖRLER	58
2.4.1.Makedonya’daki Türk Azınlıkları	58
2.4.2.Türkiye’deki Rumeli Dernekleri.....	61
2.4.3.İktisadi Çevreler.....	63
2.4.4.Dostluk Grubu (Meclis).....	64
2.4.5.Yerel Belediyeler	64
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: TÜRKİYE’NİN MAKEDONYA’YA YÖNELİK UYGULADIĞI POLİTİKALAR.....	65
3.1.MAKEDONYA’NIN BAĞIMSIZLIĞINDAN ÖNCE MAKEDONYA-TÜRKİYE İLİŞKİLERİ	65
3.1.1.Makedonya’nın Bağımsızlığı ve Türkiye’nin Tutumu	65
3.1.2.Makedonya-Yunanistan Sorunu	70
3.1.3.Makedonya Cumhuriyeti Anayasası’nda Değişiklik.....	71
3.1.4.Bayrağın Değiştirilmesi	72
3.1.5.İsim Anlaşmazlığı.....	73
3.1.6.Makedonya-Sırbistan Sorunu	74
3.1.7.Sırbistan ve Yunanistan’ın Makedonya’ya Karşı Tutumları ve Türkiye.....	75
3.2.MAKEDONYA’NIN BAĞIMSIZLIĞI SONRASINDA MAKEDONYA-TÜRKİYE İLİŞKİLERİ	76
3.2.1.Makedonya - Türkiye Siyasi İlişkileri.....	77
3.2.3.Türkiye’nin Makedonya’ya Askeri Yardımı	79
3.2.4.Türkiye-Makedonya Ekonomik İlişkileri.....	81
3.2.5.Türkiye-Makedonya Sosyal-Kültürel İlişkileri.....	87
3.3.YAKIN TARİHTE TÜRKİYE-MAKEDONYA İLİŞKİLERİ	92
3.3.1.Türkiye-Makedonya Siyasi İlişkileri	93
3.3.2.Türkiye-Makedonya Arasındaki Askeri İşbirliği	97
3.3.3.Eğitim ve Kültür Alanında İlişkiler.....	99
3.3.4.TİKA’nın Makedonya’da Yürüttüğü Faaliyetler	100

3.3.5. Türkiye-Makedonya Ekonomik İlişkileri.....	101
KAYNAKÇA.....	108

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

A.Ş.	: Anonim Şirketi
AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AGİT	: Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı
BM	: Birleşmiş Milletler
DEİK	: Dış Ekonomik İlişkiler Konseyi
DPA	: Arnavut Demokratik Partisi
DPMNE	: Makedon Ulusal Birliği Demokratik Partisi
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
DTİK	: Dünya Türk İş Konseyi
DUI	: Demokratik Bütünleşme Birliği
EBRD	: Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası
EUPAT	: European External Action Service
FBIH	: Bosna Hersek Federasyonu
FYRM	: Former Yugoslav Republic of Macedonia
GK	: Gençlik Kolları
GSYİH	: Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
HOH	: Hak ve Özgürlükler Hareketi
JNA	: Yugoslavya Ulusal Ordusu
KEİ	: Karadeniz Ekonomik İşbirliği
MATÜSİTEB	: Makedonya Türk Sivil Toplum Teşkilatları Birliği
M.C.	: Makedonya Cumhuriyeti
MCO	: Makedonya Cumhuriyeti Ordusu
NATO	: North Atlantic Treaty Organization
NDP	: Halkın Demokrasi Partisi
NLA	: National Liberation Army
PDP	: Demokratik Refah Partisi
RUMELİSİAD	: Rumeli Sanayici ve İşadamları Derneği
RS	: Sırp Cumhuriyeti
S.B.	: Savunma Bakanlığı
SDSM	: Makedonya Sosyal Demokratik Birliği
SHP	: Sosyaldemokrat Halkçı Parti
SHS	: Sırp-Hırvat-Sloven
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
STA	: Serbest Ticaret Antlaşması
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
TDP	: Türk Demokratik Partisi
THP	: Türk Hareket Partisi
TİKA	: Türkiye İktisadi ve Kalkınma İdaresi Başkanlığı
TMBH	: Türk Milli Birlik Hareketi
TUAF	: Turkish Air Force
UNPREDEP	: Birleşmiş Milletler Önleme Gücü
VMRO	: İç Makedon Devrimci Örgütü
WEM	: West-East-Motorway
YFC	: Yugoslavya Federal Cumhuriyeti
YSFC	: Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti

GİRİŞ

Soğuk Savaş döneminin bitmesi, Sovyetler Birliği'nin çözülmesi, iki kutuplu dünya sisteminin bitmesine sebep olmuştur. Dünyada meydana gelen bu değişim, Avrupa, Kafkas ve Orta Asya'da komünist ideolojiyle yönetilen devletlerin yönetim yapısına etkisi olmuştur. Bu değişim sırasında Balkanlarda, Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti, Sırp'ın yönetimi altındaki ağırlığını daha çok belli etmek istemesi, gelişen milliyetçi görüşü ve ekonomik problemlerden ötürü dağılma aşamasına geçmiştir. Türkiye, Yugoslavya'nın dağılma zamanında bilhassa Bosna-Hersek, Makedonya ve Kosova Yönetimiyle ilişkilerini daha iyi duruma getirmiş ve bu aktif politikayla anlaşmazlık durumunun çözümlenmesine fayda sağlamıştır. Türkiye'nin izlediği bu aktif politikayla Balkanlar'da etkisini daha belirgin duruma getirmiş, bölgesel güç durumuna sahip olduğunu ortaya koymuştur.

Balkanlar'da tikel denge oluştuktan sonra ülkemiz, bölge ile ilgili siyasi, askeri, sosyo-kültürel politika geliştirirken, iktisadi politikası belirli düzeyde kalmıştır. Avrupa Birliği'nin (AB) Balkan ülkelerindeki dengenin- kararlılığın yeniden sağlanması ve Avrupa Birliği'nin bundan etki almaması için, kısa ve uzun vade ile ilgili bölge ülkelere tam üyelik vaatte bulunması, Balkan ülkelerinin taleplerinin de bu şekilde gelişme göstermesine sebep olmuştur. Ülkemiz Balkanlar'da denge ve kararlılığın tekrardan sağlanmasında ve devam edilmesinde hem bölgesel yapılanma hem de Birleşmiş Milletler, NATO ve Avrupa Birliğince geliştirilmiş politik girişime destek vermiştir. Çünkü Balkanlar'ın sulh ve kararlılık içerisinde yaşamaları ülkemizin de güvenliğini pozitif olarak etkilemektedir. Balkanlar'ın, Türkiye'yle Avrupa arasında olan ulaşımın üstünde olması, ticaretinin %40'tan fazlasını Avrupa ülkeleriyle gerçekleştirmesi, Balkan ülkelerinde yaşamlarına devam eden Türk ve Müslümanların olması, Avrupa ülkelerinde hayatlarına devam eden Türk asıllı bireylerin olması gibi unsurlardan ötürü, Balkanlar'ın kararlılık içinde olması, ülkemizin Balkan politikasının esasını oluşturmaktadır.

Makedonya, Yugoslavya'nın dağılması sırasında hiçbir silahlı çatışma meydana gelmeden istiklalini duyurmasına karşın, hem siyasi ve sosyal içyapısından hem de sınır komşularıyla meydana gelen problemlerden ötürü potansiyel bir kriz merkezi durumuna gelmiştir. Bosna-Hersek ve Kosova'da meydana gelen savaşların Makedonya'ya geçebilmesi olasılığı, ve daha sonrasında bölge ülkelerinden

Yugoslavya Federal Cumhuriyeti, Arnavutluk, Yunanistan, Bulgaristan ve ülkemizi de içine çekilebileceği bir Balkan Savaşı senaryosunun ortaya atılması uluslararası toplumu endişelendirmiştir.

Bunlardan ötürü Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı'na göndermiş olduğu gözlemciler Makedonya'ya yakın ülkelerden gelebilecek olan savaş girişimlerinin daha öncesinden saptanması ve bir şekilde caydırıcılığın sağlanması için sınır bölgelerinin denetlenmeleri ve gözetlenmeleri görevlerini yürütmüştür. Birleşmiş Milletler kapsamında oluşturulan Birleşmiş Milletler Önleme Gücü (UNPREDEP), AGİT'in görevine askeri destek vermiştir.

Makedonya'nın 1991 tarihinde bağımsızlığını ilan etmesinin sonrasında, 1974 Anayasası'nda bulunan "Makedon ulusu, Arnavut ve Türkler Makedonya devletinin kurucu milliyetleridir" maddesi, 1991 Anayasası ile "Makedonya devletinin kurucu ulusu Makedonlardır" biçiminde değişiklik yapılmış ve bu durum Arnavut ve Türkleri farklı bir siyasi örgütlenme kurma çabasına götürmüştür. Makedonya Hükümeti'nin Arnavut ve Türkler ile ilgili katı tutumları ve baskısı 2001 yılında Makedonya'da Makedon-Arnavut iç çatışmasına neden olmuş, Türkler'in Arnavutlar'ı desteklediği bu iç çatışmada Makedonya'da belirli süre aralığında kaos meydana gelmiştir. ABD'yle Avrupa'nın baskıları ile Ağustos 2001 tarihinde Ohri Çerçeve Antlaşması imzalanmış ve Makedonya'da yeni bir dönem başlamıştır.

Meydana gelen bu süreç içinde ülkemizin Makedonya'yla ilgili politikası, Makedonya'nın sosyal iç barışının ve toprak bütünlüğünü korunma altına alması bakımından olmuştur. Ülkemiz, Makedonya Cumhuriyeti'nin bağımsızlık ilanından sonra kararlı bir ülke konumuna gelebilmesi için sürekli destek vermiştir. Makedonya Devlet Başkanı Kiro Gligorov, bağımsızlık ilanında ülkemize gelerek bu konudaki destekleri istemiştir. Ülkemiz Makedonya'yı ilk tanıyan ülkelerden birisidir.

Bilhassa Makedonya'nın Yunanistanla yaşamış olduğu problemler, ülkemizin Makedonya'yla ilişkilerini geliştirmesi bakımından imkan olmuştur. Yunanistan'ın, Makedonya'ya ambargosu esnasında ülkemiz, Makedonya'ya iktisadi bakımından destek olmuştur. Makedonya, ülkemiz için diğer bölge ülkelerinin dengelenmesinde işbirliği yapılabilecek bir ülkedir. Makedonya, Türk ve Müslüman Arnavut azınlıkları, Balkanlar'ın merkezindeki konumuyla geçiş yolları üzerinde bulunması sebebiyle ülkemiz için önemli bir ülkedir. Makedonya'da kararlılık sağlanıp barış

ortamı oluşunca, Makedonya-Türkiye arasındaki ilişkiler siyasi, askeri ve ticari anlaşmalar ile geliştirilmeye çalışılmıştır.

Bahsi geçen bu bilgiler doğrultusunda, tezin içeriği şu şekilde yapılandırılmıştır:

Birinci bölümde; Yugoslavya Devleti'nin kuruluşu ele alınmış, Makedonya çalışmaya yön verecek şekilde düzenlenmiştir.

İkinci bölümde; Türkiye-Makedonya ilişkileri çeşitli açılardan değerlendirilmiş ve Türkiye'nin Makedonya'ya uyguladığı dış politika değerlendirilmiştir.

Üçüncü ve son bölümde ise Türkiye'nin Makedonya'ya uyguladığı politikalar değerlendirilmiş ve Türkiye-Makedonya ilişkilerinin şuanki durumundan bahsedilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM YUGOSLAVYA’NIN TARİHİNE BAKIŞ (TARİHSEL İNCEME)

“Balkanlar” kelimesinin etimolojik kökeni Farsçadan Türkçeye geçen “Balkan” sözcüğünden gelmektedir. Balkan sözcüğü ise “ormanlardan oluşan dağlık alan, sarp ve ormanlık sıradağ” anlamına gelmektedir (Barbara,2006).

1.1 KURULUŞ DÖNEMİ

Yugoslavya kelimesi, güney anlamına gelen “Yugo” sözcüğü ile birlikte Balkan topraklarının en eski halkları Ulahlar, Helenler ve Arnavutlardan sonra bölgeye yerleşen ve uzun bir dönemdir çoğunluğu oluşturan halkların adı olan “Slav” kelimelerinin birleşiminden oluşmaktadır. Yugoslav kelimesi “Güney Slavları” anlamını taşıırken Yugoslavya da “Güney Slavların Yurdu” anlamına gelmektedir ve bu kelimeyi ilk kez 1938 yılında Sırp tarihçi Teodor Pavloviç kullanmıştır (Kaya,2003).

14. yy sonlarında Osmanlı Devleti hâkimiyetine giren Balkanlara, Osmanlı Devleti iskân politikası çerçevesinde Türkler yerleştirilmiştir. 17. yy sonlarından itibaren kuzeyde bulunan Habsburg devletinin büyümesi ile Türklerin zor dönemleri başlamıştır. 1877 yılında imzalanan Berlin Antlaşması ile Balkanlarda sınırlar yeniden belirlenmiş ve Sırbistan, Karadağ ve Romanya bağımsız hale gelmiştir (Bozkurt,2010). Güney Slavlarını bir arada yaşamaları gerektiği fikri altında şekillenen Yugoslavya devleti kurma ideali 1921’de Sırp-Hırvat-Sloven (SHS) Krallığı çatısı altında gerçekleşti. Buna göre (Kenar, 2005 : 43).

1. Yugoslavya, Karageorgevich hanedanı yönetiminde Sırp, Hırvat, Slovenlerin Birleşik Krallığı olacaktır.
2. Sırp, Hırvatlar ve Slovenler için ortak vatandaşlık ve dinde eşitlik olacak ve Latin ve Kiril alfabelerinin ikisi de kullanılacaktır.
3. Ülke, gizli oyla doğrudan seçilen temsilciler meclisiyle parlamenter bir monarşiye sahip olacaktır.

Ancak özellikle Sırp ve Hırvatlar arasındaki anlaşmazlıklar nedeniyle devlet kısa ömürlü oldu. 1925’te Sırp Radikal Partisi ile Hırvat Köylü Partisi arasında koalisyon kuruldu. Bu hal taraflar arasındaki çekişmeyi sona erdirmeye yetmedi.

Hırvatlar, çoğunluk oluşturdukları bölgelerde otonomi istiyorlardı. Sırplarla ancak federal bir Cumhuriyet bünyesinde bir arada olabiliyorlardı. Taraflar arasında görüş ayrılıkları giderilemeyince 1927 yılında koalisyon sona erdi (Ülger,2003 : 40).

Bir yıl sonra, Hırvat Köylü Partisi lideri Stepan Radic'in, Parlamentoda Radikal Parti üyesi bir Karadağlı tarafından öldürülmesi, Sırp-Hırvat anlaşmazlığını alevlendirdi. Gerginliğin giderek tırmanması nedeniyle, Kral Aleksander Karageorgevich 6 Ocak 1929'da Parlamentoyu feshetti. Kral, Sırp-Hırvat gerginliğini yatıştırmak için Sloven din adamı Karoshets'i başbakan olarak atadı. Devletin adı Yugoslavya olarak değiştirildi. "Tek Kral-Tek Devlet-Tek Millet" anlayışı benimsendi (Ülger,2003 : 41).

Tarihsel süreç içerisinde Yugoslav halkları çeşitli siyasi, kültürel, ekonomik ve toplumsal olaylar yaşamış, imparatorlukların egemenliği altına girmiş ve güç mücadelelerinin ortasında kalmışlardır. Güç mücadelelerinin ortasında kalan Yugoslav halkları ilk kez 1918 yılında Avusturya, Macaristan ve İtalya'nın işgaline karşı korunmak amacıyla birlikte yaşama iradesini göstererek Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı'nı kurmuşlar ve bu krallık siyasi literatüre I. Yugoslavya deneyimi olarak geçmiştir. Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı'nın I. Yugoslavya olarak anılmasının bir başka nedeni ise 1929 yılında devletin adının Yugoslavya Krallığı olarak değiştirilmesidir (Üçyıldız,2006).

1.1.1.Sırp - Hırvat – Sloven Krallığı ve Kral Aleksandr Dönemi

I.Yugoslavya

Sırbistan, 1914 yılında başlayan savaşta Güney Slavlarını birleştirmek için büyük emek harcamıştır. 1918 Haziran'ında Sırbistan, Karadağ ve Avusturya Macaristan'ın güney Slav eyaletleri temsilcileri Corfu Paketi'ni imzalayarak Karayorgieviç ailesinin hükümdarlığı ışığında bir birlik kurmaya karar vermişlerdir (Armağanoğlu,2004).

Akademisyen Dusan Bilandic'e göre, tarihi bir gerçek var ki Güney Slav milletleri Yugoslavya'yı kurmadan önce kendilerini millet olarak ispatlamışlardır. 1918 yılında Sırp Hırvat Sloven Krallığı'nı kendi ideolojileri ile kurarken amaçları tek bir krallık çatısı altında barınabilmek ve yaşamaktı. Dolayısıyla Yugoslavya'nın

karmaşık ve sorunlu yapısı daha ilk başlarda kurulduğu dönemden başladı (Duşan Bilanc,1999).

1867’de Zagreb’te Yugoslav Bilimler Akademisi’ni kuran ve “Yugoslavizm” kelimesi ile fikrini ilk olarak ortaya atan Rahip Josip Strossmajer, Güney Slav halklarını Avusturya-Macaristan imparatorluğu içinde federe bir devlet olarak birleştirmek istedi. Böylece Slav olmayan işgalci güçlere karşı daha geniş bir cephe oluşturmuş olacaktı. Böylece özgürlüklerini kazanma fikri ilk kez burada ortaya atıldı (Çelik,2008).

Krallık kurulana kadarki süreçlerde bu milletler ya da halklar çeşitli büyük imparatorlukların hâkimiyetinde yaşamışlardı. Asimile olup tamamen tarihten kaybolma korku ve endişeleri bu halkları birleşmeye itti. Birleşip tek krallık çatısı altında hem kimliklerini koruyabileceklerdi hem de başka büyük bir gücün emperyalist imparatorluğun hâkimiyetine girmekten kurtulacaklardı (Çelik,2008).

Hırvatlar kurulan krallık içinde tam muhtariyet isterken Sırbistan, Güney Slav birliğinin kendi etrafında toplanmasını istiyordu. Hırvat lider Radiç’in 1925 yılında Karadağlılar tarafından öldürülmesinin ardından Hırvat vekiller Yugoslav Parlamentosu’ndan çekilerek Zagreb’de bir Hırvat parlamentosu kurdular. Kral Alexander Hırvatlarla anlaşmak istemesine rağmen, Hırvat vekiller federal bir sistem kurulmasını istediklerini belirttiler. Alexander Karayorgiyeviç bu isteği kabul etmeyerek 6 Ocak 1929 tarihinde, parlamentoyu ve 1921 anayasasını feshederek yönetime el koymuş ve diktatörlüğünü ilan etmiştir. Bu uygulama sonrasında devletin ismi de Yugoslavya Krallığı olarak değiştirilmiş ve 3 Eylül 1931’de Sırp egemenliğini pekiştiren yeni bir anayasa yürürlüğe girmiştir (Yürür,2007).

1.1.2.İkinci Yugoslavya Devleti ve Josip Broz Tito Dönemi

1 Eylül 1939’da Hitler’in Polonya’yı işgali yeni bir dünya savaşına neden olmuştur. Alman uçakları 6 Nisan 1941’de Belgrad’ı bombalamaya başlamış ve Yugoslavya Krallığı on iki günde alman askerleri tarafından işgal edilmiştir. 17 Nisan 1941 tarihinde de Yugoslav ordusu teslim olmuştur. Savaş devam ederken 29 Kasım 1943 tarihinde AVNOJ (Yugoslavya Antifaşist Ulusal Kurtuluş Konseyi) toplandı ve bu toplantıda “Her millet kendi dilini, dinini, kültürünü, bayrağını serbestçe kullanacak” kararları alındı (Bozkurt,2010).

Devlet 1963 yılında Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti adını almış, 1874 anayasası gereğince, 6 anayasal cumhuriyet ile 2 özerk bölgeyi bir araya getiren federal bir devlet olmuştur:

- Sırbistan (Belgrad)
- Bosna – Hersek (Saraybosna)
- Hırvatistan (Zagreb)
- Makedonya (Üsküp)
- Karadağ (Titograd)
- Slovenya (Liyuliyana)
- Voyvodina ve Kosova Özerk Bölgeleri (Şehranaz,2007).

Tito'nun 1980 yılında ölmesinin ardından Yugoslavya'da Kolektif Başkanlık sistemine geçildi ve devletin başına 1984 yılında Veselin Djuranovic geçti. 1989 yılında ise ülkede ekonomik ve siyasal bunalım görülmüştür. Aynı dönemde Almanya'da görülen gelişmeler Yugoslavya'da da etkisini göstermiş ve 1990 yılında çok partili düzene geçilmiştir. 1991 yılında ise milliyetçilik akımlarının da etkisiyle parçalanma sürecine girilmiş, parçalanma süreci içinde;

- Slovenya (Aralık 1990)
- Makedonya (Ocak 1991)
- Hırvatistan (Haziran 1991)
- Bosna – Hersek (Mart 1992)
- Karadağ ve Sırbistan ise bir birlik oluşturarak Yeni Yugoslavya Federal Cumhuriyetini kurmuşlardır. Voyvodina ve Kosova Özerk Bölgeleri de bu federasyon içinde kalmıştır. Kurulan bu yeni federasyonda da sıkıntılar yaşanmış ve dağılmalar başlamıştır. Karadağ, Mayıs 2006'da referanduma giderek bağımsızlığını ilan ederken Kosova ise Şubat 2008'de bağımsızlığını ilan etmiştir (Bozkurt,2010).

1.2 Dağılma Ve Parçalanmaya Sebep Olan Gelişmeler

Yugoslavya devamlı kriz içerisindeydi, bunun nedeni önemli sorunların sistem içerisinde çözülememesiydi. Bu sorunlar, temeli ekonomik çerçevede meşruiyet sorunu, demokrasi için istek ve katılım sorunu, politik kültür yaratılmaması ve Kosova'da ve diğer yerlerde yaşanan insan haklarına kötü

müdahale sorunları bulunmaktaydı. Bu devam eden sorunlar nedeniyle, büyük şoklar sistemde otomatik olarak büyümüş, Tito'nun ölümüyle de açığa çıkmıştır (Ramet,2005 : 148).

Ortakovski (2007: 2), milliyetçiliğin yedi kuralını aşağıdaki gibi sıralamış ve bunların bütün Balkan ulusları milliyetçiliği için kusursuz bir şekilde uygun olacağını belirtmiştir.

1. Eğer bir bölge 500 yıldır bizimse fakat son 50 yıldır size geçtiyse, burası bize ait olmalı ve siz ise sadece işgalcisiniz.
2. Eğer bir bölge 500 yıldır sizinse fakat son 50 yıldır bize geçtiyse, burası bize ait olmalı çünkü sınırlar değişmemelidir.
3. Eğer bir bölge 500 yıl önce bize aitse ve o zamandan beri artık bize ait değilse yine de bu bölge bizim olmalı çünkü burası bizim ulusumuzun beşiğidir.
4. Eğer bizim soydaşlarımızın çoğunluğu grup olarak orada yaşıyorsa, orası bize ait olmalı çünkü onlar kendilerini yönetme haklarına sahip olmalıdırlar.
5. Eğer bizim soydaşlarımız azınlık grup olarak orada yaşıyorsa, orası bize ait olmalı çünkü onlar sizin baskılarınıza karşı korunmalıdır.
6. Yukarıda sayılan bütün kurallar bizim için uygulanmalı, sizin için değil.
7. Bizim büyük ülke olma hayallerimiz tarihsel bir gerçekliktir, sizinki ise faşizmdir.

Yukarıda da belirtildiği gibi Balkan milliyetçiliği tamda bu tariflere uymaktadır (Karpat, 2012 : 15). Balkan milliyetçiliği hakkındaki görüşlerini şöyle özetlemiştir: *“Milliyetçilik siyasi devletlerin kurulmasında temel bir rol oynama ve insanlık tarihinin gidişatını belirleyici bir biçimde etkileme kapasitesine sahip olağanüstü güçlü bir öğretidir. Bu savın doğruluğu Balkanlar'dan başka hiçbir yerde daha açık bir biçimde kanıtlanamaz.”*

1.3 Dağılıma Ve Parçalanma Döneminde Çevresel Ve Ekonomik Gelişmeler.

1.3.1.Ekonomik Gelişmeler

1960'larda girişilen yenilenme hareketleriyle hızlı bir ekonomik büyüme yakalayan Yugoslavya, 1965'te müdahaleci fiyat politikasını bırakıp, Serbest ekonomiye geçmeyi benimsedi. "Ülkede geniş ekonomik reformlar yapıldı. Fakat 1970'lerde ekonomik yönden zor yıllar yaşandı. İşsizlik ve enflasyon arttı. 1980 yılında Tito'nun ölümü ile hal daha da kötüye gitti. Ekonomik istikrarsızlık ülkeyi çöküşe sürükledi. Tito'nun ardından inişe geçen Yugoslav ekonomisi, bunalım içinde dönemler geçirdi. Ülkede enflasyon %2.700'lere çıktı ve fiyatlar her ay ikiye katlanarak arttı" (Akman, 2006:171-172). Bu hal milliyetçiğin gelişmesine zemin hazırlamıştır.

Cumhuriyetler arasında eşit kaynak dağılımı, geri kalmış olanların daha da fakirleşmesine yol açıyordu. Nüfus esas alındığında yatırımlar, verimliliğin düşük olduğu geri kalmış bölgelerde kümelenecekti. Oysa bütçenin önemli bir bölümü, Slovenya ve Hırvatistan gibi gelişmiş Cumhuriyetlerin katkıları ile finanse ediliyordu. Kaynakların geri kalmış Cumhuriyetlere harcanması, sadece kalkınma sürecinin pahalı olmasına yol açmakla kalmamakta, bazı etnik-politik problemlere de neden olmaktadır (Ülger, 2003 : 88).

Ekonomik sorunları ortadan kaldırması amacıyla çeşitli görüşler öne sürülmüş olsa da bu görüşler ekonomiyi düzeltmeye yetmemiştir. Bu dönemde uzlaşmaz amaçlara sahip iki blok oluşmuştur. Sırbistan ve Karadağ'ın oluşturduğu merkezîyetçi federal blok ve bunlara karşı, Slovenya, Hırvatistan ve daha sonra Bosna Hersek ve Makedonya'nın oluşturduğu kon federalizm yanlısı ayrılıkçı blok. Aslında başlangıçta Bosna Hersek ve Makedonya'nın tercihi hem Yugoslavya'nın dağılmasının önlenmesi hem de Sırbistan egemenliğine girmek istememektir. Sırbistan aydınları, sınırların değiştirilmemesi yanlısıydı; toprak bütünlüğünün savunulmasını ve Yugoslavya'nın egemenliğini meşru hak olarak görüyorlardı. Karşı blok ise self determinasyonu meşru hak olarak görüyordu (Kenar, 2005 : 119).

1.3.2.Federal Devlet Yapısı

Fransız Devrimi'nin yarattığı milliyetçilik dalgası bölgeyi derinden etkilemiştir. Özellikle 19. yüzyılda bu hal belirgin bir hal almıştır. Balkanlarda yaşayan Slav ulusları, Osmanlı Devleti ve Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'na karşı sık aralıklarla ayaklanmışlar ve milliyetçi taleplerini ortaya koymuşlardır (Ülger, 2003:83).

1989 Federal hükümet, tek bir Komünist modelin olmaması nedeniyle cumhuriyetler üzerindeki kontrolünü kaybetmeye başladı. Cumhuriyetler, kendi yollarını izlemeye başlamış; Slovenya, Hırvatistan'la birlikte Batı Avrupa ekonomisine yönelmiş; Sırbistan ve Karadağ ise tersine bir yol izleyerek eskiden ekonominin merkezi ve devlet tarafından kontrol edildiği dönemi desteklemiş; Bosna Hersek ve Makedonya'nın zayıflığı, onları çıkarlarını koruyacakları, fakat Sırbistan'a devredilmeleri anlamına gelmeyen bir yol bulmaya yöneltmiştir (Kenar, 2005 : 120-121).

Yugoslavya'nın dağılmasında en büyük etkenlerden biri de milliyetçilik faktörüdür. 1990'lardan sonra çok etnikli yapıya sahip devletlerin hepsinde olduğu gibi, Yugoslavya'da da ulusal ve etnik gerginlikler yaşanmaya başlamış; Tito sonrası geçiş dönemi olarak kabul edilen 1980'lerin ilk yarısı, aynı zamanda milliyetçiliğe geçiş dönemi veya yeni bir milliyetçilik dalgasının yaşandığı dönem olmuştur (Kenar, 2005 : 127-128).

Bu dalgalanma Yugoslavya'da Tito'nun kurduğu devletin federal yapısı içinde farklı milliyetçi eğilimlere imkân vermekteydi. Sırp milliyetçiliği ülke genelinde hâkimiyet kurmayı, Hırvat ve Sloven milliyetçilikleri ise federasyondan ayrılmayı planlıyordu. Makedon milliyetçiliği, içerde Sırplar'a ve Arnavutlar'a, dışarıda Yunanistan'a karşı varlığını kanıtlama çabasındaydı. Kosova'dan gelen Arnavutlar birleşmeyi amaçlarken, Bosna Müslümanları ise ayrı bir ulus kimliği mücadelesi veriyorlardı. Karadağlılar ise, ayrı bir ulus kimliği oluşturmak yerine, Sırplarla birlikte hareket etmeyi tercih ediyorlardı. Cumhuriyetlere tanınan yetkilerin zaman içinde artması, hem ayrılıkçı milliyetçiliğe hem de tahakkümcü eğilimlere ivme kazandırıyordu (Ülger, 2003:86).

Tito'nun ölümünün ardından merkezi hükümetin zayıflığı, Sırbistan, Slovenya ve Voyvodina partilerinin kültür, basın ve hatta din alanındaki politikalarını liberalleştirmelerine olanak sağlamıştır. Hırvatistan ve Bosna Hersek'te ise muhafazakâr güçler egemenliğini sürdürmüşler; Kosova'da Arnavutlar, otonomilerini sadece Federal yönetime karşı değil, aynı zamanda Sırbistan'a karşı da arttırmaya çalışmışlardır. Sırp-Hırvat çatışması potansiyel olarak siyasal çatışmanın merkezindeydi. Miloseviç'in ortaya çıkışı ile birlikte bu çatışma hız kazanmıştır (Kenar, 2005 : 130).

Tito'nun ölümünün ardından merkezi hükümetin zayıflığı, Sırbistan, Slovenya ve Voyvodina partilerinin kültür, basın ve hatta din alanındaki politikalarını liberalleştirmelerine olanak sağlamıştır. Hırvatistan ve Bosna Hersek'te ise muhafazakâr güçler egemenliğini sürdürmüşler; Kosova'da Arnavutlar, otonomilerini sadece Federal yönetime karşı değil, aynı zamanda Sırbistan'a karşı da arttırmaya çalışmışlardır. Sırp-Hırvat çatışması potansiyel olarak siyasal çatışmanın merkezindeydi. Miloseviç'in ortaya çıkışı ile birlikte bu çatışma hız kazanmıştır (Kenar, 2005 : 130).

1.3.3.Yugoslavya'nın Yıkılmasına Zemin Hazırlayan Nedenler

1980-1986 döneminin iki önemli konusu, otonom Kosova bölgesi ile kötüleşen ekonomiktü. Daha sonraları, Yugoslavya'da politik krizler Yugoslav Komünist Birliği'ndeki ayrılıklar neticesinde daha da artarak sürdü. Kötüleşen ekonomik hal ve federe devletlerde güçlü bir şekilde ortaya çıkan milliyetçilik akımları Federasyon'u yıkıma taşıdılar (Bağcı, 1994 : 76).

Temel olarak 9. yy'ın ikinci yarısı ile 10. yy'da Hıristiyanlaşan Slavlar, kendilerini Hıristiyanlaştırarak tehlikesiz hale getirmeye ve kültürel, dinsel etkileri altına almaya çalışan Doğu Roma'nın eliyle Ortodoks, aynı şekilde de Roma ve Germanler tarafından Katolik yapılmışlardır. Doğudan ve Batıdan gelen farklı etkiler, "Güney Slav" halklarında farklı kültürel gelişmelere neden olmuştur. Slovenler ve Hırvatlar'ın büyük çoğunluğu Alman, Macar ve Venedik Cumhuriyeti'nin etkileriyle , "Katolik Kilisesi'ne" tabi olurken Sırp'lar ve Karadağlılar Bizans etkisiyle "Ortodoks Kilisesi'ne" bağlanmışlardır. Bu etkiler sanatta, mimaride ve edebiyatta da belirgin olarak ortaya çıkmıştır (Klemencic - Zagar, : 29.).

Akademisyenler Grubu'nun A. Isakoviç Döneminde “Ülkemizin Aktüel ve Toplumsal Sorunları Üzerine Düşünceleri” olan memorandumdan önemli bölümleri Belgrad' da çıkan Veçerniye Navosti gazetesinde 24–25 Eylül tarihlerinde yayınladı. Bu memorandum da Sırlar açısından Titoist Yugoslavya’yı eleştiren üç temel görüş ortaya konulmuştur. Bunlar: (Xavier, :94.)

- “Federal Hükümetin ekonomi alanında Sırlara karşı ayırıcı bir politika izlemesi ve 1945’ten beri, ekonomi ile ilgili kararların alınmasında Hırvatlar’ın ve Slovenler’in baskın olması,
- 1974 Anayasası’na göre Sırbistan Cumhuriyeti’nin Sırbistan, Voyvodina ve Kosova özerk bölgelerine bölünmesi ve iki özerk bölgenin Sırbistan’ı atlayarak karar alma aşamalarına doğrudan katılarak de facto cumhuriyetler hâline gelmeleri,
- Kosova’daki Arnavut ayrılıkçılar ve irredantizmler tarafından Sırp karşıtı politikaların sürdürülmesidir”.

Memorandumda ayrıca, Hırvatistan’daki Sırlar’a karşı ayrımcılık yapıldığı ve ülkede yaşayan Sırlar’ın fiilen bir asimilasyona tabi tutuldukları da iddia edilmiştir. Memorandumda kullanılan dil, Sırlar’ı ayaklanmaya davet etmiştir. Memorandumun Sırlar’ın milliyetçi duygularının körüklenmesinde büyük etkisi olmuştur (Cvıic : 61-62.).

1.4.Dağılma Sonrası Kurulan Devletlerin İncelenmesi (Sosyal-Ekonomik Ve Siyasal Yönleri

1.4.1Bosna-Hersek, sosyo ekonomik ve siyasi yönü

Bosna adı milattan önce 958 yılında Bizans İmparatoru Konstantin Porfirogenitius’un yazılarında ilk defa yer almıştır. Bosna Hersek, Balkan yarımadasının içinde bulunan ve etrafı Hırvatistan, Sırbistan ile Karadağ tarafından çevrili üçgen şeklini anımsatan bir ülkedir. 1990’lı yıllara kadar Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti’nin halkalarını oluşturan altı cumhuriyetten biri olup, 1992 yılında Yugoslavya’dan ayrılması için bir referandum yaparak bağımsızlığını kazanmasından sonra ülkede savaş başlamıştır. 1992 yılında başlayan bu Bosna Savaşı, 1995 yılında Dayton Barış Anlaşması’nın imzalanması sürecine kadar devam etmiştir. Bosna Savaşı’nı sonlandıran Dayton Barış Anlaşması’nın, kurduğu idari

yapılanma içinde etnik çizgilere göre şekil bulan iki entite Bosna Hersek Federasyonu (FBiH) (Boşnaklar ve Bosnalı Hırvatlar çoğunluk) ve Sırp Cumhuriyeti (RS) (Bosnalı Sırp lar çoğunlukta), adeta aynı devlet içinde “iki küçük aynı devlet” halini alarak; FBiH on kantona bölünmüş, RS ise bölgeler ile belediyelere bölünmüştür. Bunun yanında özerk bölge, karma nüfusa sahip olan Brcko bölgesi ile etnik bölücülüğü yasallaştırdığı için, ülke toprak bütünlüğüne ve bağımsızlığına ciddi ve sürekli bir tehdidi beraberinde getirmiştir (Türbedar : 3.).

Bosna Hersek'te 1990 yılına kadar diğer Eski Yugoslavya ülkelerinde de geçerli olan kendi kendini yönetme sosyalizmi uygulanmaktaydı yani BH'nin sosyal ve politik sistemi ortak mülkiyet ve ortak kendi kendini yönetme biçimine dayanmakta olup, piyasa ekonomisinin bazı unsurlarını barındırarak ekonominin daha etkili olmasını sağlamıştır. Bu süreçte, BH'nin gelişmiş sanayi altyapısı oluşturulmuştur. 1991 yılında Slovenya'nın ve Hırvatistan'ın Yugoslavya'dan ayrılmasıyla Yugoslavya'nın dağılma süreci başlatılmıştır. Burada Yugoslavya'nın dağılmasının politik sebeplerine bakılmaksızın, Yugoslavya'nın ekonomisine katkı veren altı cumhuriyetin katkısına ve teker teker cumhuriyetlerin ekonomilerine bakıldığında cumhuriyetler arasında ekonomi açısından büyük farklılıklar bulunduğu görülür. Örnek verecek olursak; cumhuriyetler arasında kişi başına düşen milli gelir Slovenya'da Kosova'ya göre sekiz kat büyüktür ve cumhuriyetlerin yatırımlarının verimliliği ile işsizlik oranları arasında farklılıkları öne çıkmaktadır (Zdravko : 66-67).

1990 yılında altı cumhuriyette yapılan serbest seçimlerde sosyalizm son bulmuş ve piyasa ekonomisine geçilmeye başlanmıştır fakat Bosna Hersek'te bu yeni sisteme ve sistemin koşullarının oluşmasına fırsat kalmadan ülke savaşa karışmıştır. Her savaşta olduğu gibi Bosna Savaşı'nda da ekonomi bakımından üretim faktörleri ve şartlarının değişmesinin yanında; bunların fiziksel tahribi göze çarpmaktadır. Dünya Bankası tahminlerine göre ülkenin tahrip olmuş varlıklarının yeniden inşasının maliyeti yaklaşık 15 milyar ile 20 milyar ABD Doları arasında olmuştur (Elizabeth M. : 87.).

Bunların yanında; savaşın getirdiği; uluslararası pazarların, teknolojinin geri kalışı, bilimin geri kalışı gibi dolaylı sonuçların bilançosunun parasal olarak ifadesinin 10 milyar ABD Doları olduğu iddia edilmiştir (Meho Basics. : 110.).

Yugoslavya'nın dağılmasından sonra, bağımsızlığını yeni kazanan ülkeler arasında Bosna Hersek'in işsizlik düzeyi, bir hayli yüksektir. Savaşın sonundan itibaren makroekonomik düzeyde önemli bir ilerleme ve büyüme gerçekleşti ama maalesef istihdam alanında hal böyle değildi. Özelleştirme sürecinin ilk aşamasında, sermaye girişi işsizliği artırmasına rağmen, doğrudan yatırım amaçlı yabancı sermaye girişi işsizlik oranının düşmesinde olumlu bir etki yaratmıştır. İşsizlik oranının azalmasında en büyük katkıyı “greenfield“ yatırımlar (sıfırdan yapılan yatırımlar) sağlamıştır (Foreign Investment Promotion Agency of Bosnia and Herzegovina (FIPA), Bosna Hersek'te Yatırım imkânları, Sarajevo, 2008 : 13).

1.4.2.Hırvatistan, sosyo ekonomik ve siyasi yönü

1102 yılında Hırvatların yaşadığı yerleri sarmalayan bir Macaristan devleti kuruldu. Hırvatlar Macar egemenyasında olmasına karşın, kendilerinin oluşturduğu Sabor denilen meclis tarafından yönetilmiştir. Hırvatlar 14. ve 16. yy arasındaki süreçte Osmanlı İmparatorluğu egemenliğinde bulunuyorlardı. Fakat 17. yy'da Avusturyalılar ve Hıvatlardan meydana gelen ordu Osmanlı İmparatorluğu ordusunu yenmiştir ve Avusturya Hansburg hanedanlığı kralı, Avusturya Macaristan ve Hırvat Kralı ismiyle taç giymiştir (Miller,1994:18).

Hırvatistan ile Bosna arasında Kanija olarak adlandırılan bu çıplak bir toprak parçası sınır olarak belirlenmiş. Bu bölge tamamıyla, Osmanlılardan kaçan Sırp göçmenlerinden oluşmaktadır. Bu kolonide yaşayan farklı Sırp lar ayrıcalıklara sahipti. Bu ayrıcalıklara karşın Avusturya- Macaristan Krallığına zorunlu askerlik hizmeti veriyorlardı. Avusturya- Macaristan Krallığı Sırp ları, Hırvatlar'ın ayrı bir devlet kurma girişimine karşı kullanmak üzere bir güç olarak kullanmak için himayesinde bulundurmuştur (Bartlett,2003:8).

1934 yılında Kral Alexandar'a, Marsilya'da terörist tarafından suikast düzenlendi. Makedonya milliyetçi partisinin üyesi olan terörist, Ante Paveliç liderliğindeki radikalist Hırvat Milliyetçiler adına eylem düzenliyordu. Hırvat Haklar Partisi lideri olan Paveliç'te, Hırvat Devrimci Örgütü'nü kurmuştu. Örgütün amacı bağımsız bir Hırvatistan devletini kurmaktı (Dragnich, 1992:18, Cohen,1993:17).

Köylü Partisi Başkanı Vladko Macek ve Yugoslavya'nın Sırp Başkanı Drogisa Cvetkovic Hırvatistan'ın özerk olacağı yeni bir anayasa üzerinde görüşmeye başladılar (Bartlett, 2003:18).

1.4.3.Slovenya, sosyo ekonomik ve siyasi yönü

Yüzyıllar boyunca Ortaçağ Avrupa'sının bir parçası olarak yaşamalarına rağmen, 18. yy'a kadar Slovenler arasında bir milliyetçilik kültürü gelişmemişti. Bunun sebebi, Slovenler'in diğer etnik gruplarla birlikte aynı haklara sahip olmaları ve ayrı bir devlet kurma ihtiyacını hissetmemiş olmaları ve bağımsızlık arzusu taşımamalarıdır. 13. ve 14. yy'da Sloven topraklarının büyük çoğunluğu Habsburg beyliğinin bir parçası idi. 1918 yılına kadar Slovenler'in büyük kısmı Avusturya Macaristan İmparatorluğu'nun bir parçası olan Avusturya sınırları içinde yaşamışlardır. Bu hal, Slovenlerle Sırlar arasındaki birçok farkın anlaşılabilmesi açısından önem taşımaktadır. İlk Sloven Ulusal Programı 1848 yılında dağınık bir şekilde yaşayan Slovenler'i tek bir çatı altında birleştirmek amacıyla oluşturuldu. Slovenler'in Ortaçağ devlet geleneği olmadığından, istekleri doğal hukuk ilkelerine dayalıydı (Benderly, Kraft, 1996:7-8).

1815 yılından itibaren, Slovenler arasında Milliyetçilik kavramına olan ilgi artmıştır. Sloven milliyetçiliği 1815 Viyana Konferansı'na kadar uygun bir gelişme ve büyüme fırsatı bulamamıştır. Birçok milliyetçilik hareketindeki gibi Sloven kimliği de aydınlar ve ruhban sınıfı tarafından şekillendirilmiştir. Birleşik Slovenya için ilk siyasi yaklaşım, 1848 yılında Habsburg Hanedanlığı yönetimi altında yaşayan Slovenler'in okullarda ve yönetimde Sloven dilini kullanmanın yaygınlaştırılması için mücadele veren bir grup aydın tarafından oluşturuldu. Avusturya'daki özgürlüklerinden ve haklarından memnun olan çoğu Sloven ayrılıkçı ve radikal milliyetçi değildiler (Djokic,2003,84).

Yugoslavya'yı oluşturan federasyon devletçikleri Yugoslav Ulusal Ordusu (YUO)'a karşı ikameten, kendi ordularını oluşturmaya başladılar (Stojanovic,1995:350). Slovenyalılar Ljubliana sokaklarında kutlama yaparken, yeni hükümet askeri bir hesaplaşmaya hazırlanıyordu. Slovenya, YUO karargâhlarında akıllıca bir bağlantı kurdu. Bununla birlikte, Slovenya'daki Yugoslav federal kurumlarının, Slovenya tarafından işgal edilmesine karşı koymak için, Yugoslav Ordusunun hazırladığı planı ele geçirdi. YUO üst düzey komutanları, Slovenya'nın

Yugoslavya'dan ayrılışının dış güçler tarafından planlandığını, amaçlarının da YUO'nun zayıflatılması olduğunu ileri sürdüler (Pavkovic, 2000b:136).

YUO, herhangi bir etnik bölünmeyi önlemenin ve ülkenin bütünlüğünü korumanın ve devam ettirmenin, kendilerinin anayasal görevi olduğunu belirtti (Pavkovic, 2000b:135).

Slovenya'nın sahip olduğu tüm avantajlara rağmen, o da diğer federasyon üyeleri gibi 70'li yıllarda patlak veren dünya ekonomik bunalımından etkilenmiştir. Bu krizle, ülkenin tüm kapasitesi etkilenmiş ve pazar kaybetmiştir. Bu nedenlerle Slovenya'nın bağımsızlığını ilan ettiği 1991 yılında GSYİH'si % 9,1 düşmüştür. Bir sonraki sene de bu düşüş devam etmiş ve % 5,5 seviyesinde gerçekleşmiştir. Ayrıca Slovenya'ya Eski Yugoslavya'dan büyük bir kamu borcu ve hiperenflasyon kalmıştır (Mrak, Rojec ve Jauregui, 2004: 116).

Slovenya eski Yugoslavya ülkeleri içinde ekonomik açıdan en ileri ve gelişmiş ülke olarak öne çıkmıştır. Slovenya 1990 yılında eski Yugoslavya Cumhuriyeti'nin nüfusunun % 8'lik kısmını oluşturmasına rağmen GSMH' sinin % 20'sini, ihracatının % 20'sini ve ithalatının % 25'ini karşılamaktaydı. Slovenya'da kişi başına düşen gelir Yugoslavya Cumhuriyeti'nin ortalamasının iki katıydı (Koçak, 2004: 16).

Slovenya liberal ekonomiye dönüşümü başarı ile gerçekleştirmiştir. Dönüşüm sonrası makroekonomik göstergeleri önemli ölçüde iyileşmiştir. 2004'ün Mart ayında Dünya Bankası değerlendirmesine göre; borç alan ülke statüsünden borç veren ülke statüsüne terfi eden ilk geçiş dönemindeki ülke olmuştur (Özer ve Özata, 2004: 7).

Slovenya bağımsızlığını ilan ettikten sonra hayata geçirdiği özelleştirme modelinde, işten çıkarmalara izin vermediğinden mevcut hal korunmuş ve işsizlik düşük seviyelerde kalmış hatta azalma eğilimi göstermiştir. 1993-2002 yılları arasında işsizlik üçte bir azalarak % 6,3 seviyelerine gerilemiştir. Bu seviyedeki işsizlik oranları birçok Avrupa Birliği üyesi ülkeden daha düşüktür. İşsizlik oranlarında düşüş sağlansa da yapısal nedenlerden kaynaklanan işsizlik sorunu hâlâ Slovenya'nın ciddi problemlerinden biri olarak görülmektedir. Sloven ekonomisi ciddi bir büyüme göstermekle birlikte aynı oranda istihdam artışı sağlayamamıştır.

1992-2002 döneminde reel hasılda % 48 yükselişe karşın istihdamda çok küçük değişiklikler olmuştur (Mrak, Rojec ve Jauregui, 2004: 125).

1.4.4.Makedonya, sosyo ekonomik ve siyasi yönü

Yugoslavya'nın kutladığı en büyük bayram 1389 gibi eski bir tarihte aldığı yenilginin yıldönümüydü. Osmanlılar bu tarihte Kosova'da Ortaçağ'ın Sırp Krallığını yıkmıştı. Sırp, Hırvat ve Slovenlerin Krallığı olarak ortaya çıkan ülke aslında tarihi Büyük Sırbistan düşünün ortaya konmasıydı. Kraliyetin diktatörlük kurmasının ardından ülke 1929'da eski bölünmeleri ortadan kaldırmak amacıyla adını Yugoslavya olarak değiştirdi. Sırbistan tahtını 1903'de ele geçiren hanedan yeni krallığın tahtında oturmaya devam etti. Hanedanın ikinci Kralı Alexander 1934'te bir Makedon tarafından öldürüldü. Bu suikast ikinci Dünya Savaşı'nın başlamasına yol açan olaylardan biri olarak değerlendirildi (J. M. Roberts, : 748.).

Tito'nun ölümünden sonra 1981 yılında başlayan Kosova'daki bağımsızlık mitingleri ve bu bölgede artan Arnavut milliyetçiliği balkanlarda meydana gelecek yeni krizlerin habercisiydi. Makedonya'da ise hal Kosova'da olduğu gibi Arnavutlar'ın aleyhine olmuştur. Önce "bağımsızlık referandumuyla" Kosova'daki soydaşlarından kopma korkusuyla karşı karşıya kalan Makedonyalı Arnavutlar referandumu protesto etmişler, ardından da 1991 de kabul edilen yeni Makedonya anayasasına tepkilerini göstermişler. Yeni anayasaya tepkinin gösterilmesi idealist bir yaklaşımdır. Çünkü 1974 anayasasına göre Makedonlarla birlikte Arnavut ve Türkler'in, Makedonya Federe Cumhuriyeti'nin "üç kurucu millet" statüsünü tanımaktaydı (Yasamee,1997: 41).

Özellikle 1957–1963 yılları arasında kitlesel bir şekilde Türk nüfusu Makedonya sınırlarından göç ettiğini, yapılan nüfus sayımından görülmektedir. Makedonya'dan göç edenlerin ülkenin demografik yapısını her ne kadar değiştirmiş olsa da, Arnavut milletinin giderek artan nüfusu ülke yetkililerini endişelendirmektedir (Aziri,2004: 226).

1991 yeni anayasayla Arnavutlar birçok alanda mahrum kaldıkları gibi eğitim ve öğrenim görmeleri gerektiğini, Makedonca eğitimin kendilerini dezavantajlı bir konuma ittiğini savunmaktadırlar. Makedonya'daki anayasal düzen azınlıklara ana dillerinde: ilk, orta ve lise düzeyinde eğitime müsaade etmektedir. Ancak

üniversitede bu haklardan mahrum kalmaktadırlar. Yüksek tahsil Makedonca olmasına rağmen birçok zorluk çıkartarak eğitimlerine izin ve fırsat verilmemeye çalışılmıştır. Bu bağlamda, devletin biri Üsküp diğeri Manastır'da iki üniversitesine Müslüman kökenlilere karşı çeşitli gerekçeler ileri sürülerek eğitimlerini sürdürmelerine imkân tanınmamıştır (Fraenkel,1993: 73).

OECD raporuna göre Makedonya'nın ekonomik yapısı şöyle idrak etmektedir;

- “Makedonya, Orta ve Doğu Avrupa'yı Güney ve Güneydoğu Avrupa arasında köprü vazifesi olan önemli ulaşım yollarının kesiştiği bir noktada bulunan ve Dünya Bankası tanımlamalarına göre aşağı orta milli gelir seviyesinde olan bir ülkedir. Ülkenin bir yandan denize açılımasının olmaması ve diğeryandan da ekonomisinin dışa açıklığı ülkenin zayıf taraflarını oluşturmaktadır.
- Bu hal Makedonya'nın küresel ekonomideki gelişmelere büyük ölçüde bağlı bir şekilde hareket etme zorundalığı oluşturmaktadır. Bu halin olumlu yanları olduğu gibi, olumsuz sonuçları da olmuş ve Makedonya özellikle son 10 yıl içerisinde büyük ölçüde dış kaynaklı ekonomik krizlere seküler olarak maruz kalmıştır.
- Yaşanan ekonomik ve uluslararası politika sıkıntılarına rağmen, özellikle 2009 yılında yeniden AB ile entegrasyona odaklanan hükümetin çabaları ile 15 Ekim 2009'da yayımlanan son ilerleme raporunda Avrupa Komisyonunun Makedonya ile tam üyelik müzakerelerine başlanması için tavsiye kararı açıklanmıştır.
- Özellikle krizin kaynağında bulunan finans sektörünün Makedonya finans kurumları ile büyük çapta bir ilişkisinin olmaması ülkeyi kriz süresince olumlu etkilemiştir”.

1.4.5.Sırbistan, sosyo ekonomik ve siyasi yönü

Sırbistan, eski Yugoslavya cumhuriyetleri arasında en fazla nüfus ve toprağa sahip ülkeydi. Hem kendi sınırları içerisinde, hem de diğeryumhuriyetler içerisinde kayda değer Sırp nüfus yaşamaktaydı. Tito'nun ölümünün ardından Yugoslavya'yı oluşturan cumhuriyetlerdeki kıpırdanışlar, Sırbistan'a da yansdı. Başlangıçta, Miloseviç temel stratejisini, Tito'nun lideri olduğu Yugoslavya federasyonu

temelinde formüle etti, ancak 1990'larda Slovenler ve Hırvatlar ayrılmak isteyince bundan vazgeçti (CVIIC, 1999 : 635-641). Bu da temel siyasetlerine yansımış ve 1987'de devlet başkanlığına Slobodan Milosevic'in gelmesiyle, özellikle Sırp milliyetçiliği ivme kazanmıştır. Milosevic'in yükselmesi, Tito'nun ölümünden sonra başbakan olan Ivan Stambolic ile yakın ilişki kurmasıyla başladı. Stambolic 1986'da Sırp devlet başkanı olduğu zaman Milosevic Merkez Komitesi'nin başkanı görevine getirilmişti. Göreve gelmesiyle Stambolic'te daha fazla Komünist Ligi'ni kontrol etti. Milosevic ile Stambolic'in yolları daha sonra ayrılmıştır. Karadağ'ın bağımsızlık sürecinde Stambolic, Karadağ basınına Milosevic ile ilgili röportajlar vermiş, Milosevic'in barış taraftarı olmadığını söylemiş ve onu Frankenstein canavarına benzetmiştir. 25 Ağustos 2000'de 64 yaşındaki Stambolic Belgrat'ın Banova Brdo meydanında güpe gündüz kaçırılmıştır. Muhalefete göre Miloseviç'e muhalefet ettiği için, Milosevic tarafından kaçırılmıştı (Bennett, 1994 : 83-85, Ramet, 2001a : .32).

Slav ırkından olan Sırlar, Bizans topraklarını işgal eden Avarlara karşı Bizans İmparatorluğu tarafından 7. yy'da ülkenin sınırına yerleştirilmiş, sonra orada devlet kurmuşlardır. Sırlar ilk kez bugün Novi Pazar bilinen Raska topraklarına yerleşmişlerdir. Sırp devleti 13. yy'dan itibaren güçlenmeye başlamıştır. Özellikle Stefan Dusan zamanında (1331-1355) en parlak dönemini yaşamıştır. Dusan zamanında Sırp sınırları İstanbul'a kadar uzanmıştır. Sırlar için önemli olan Kosova'nın Pec kasabasında bir Patriklik bile kurulmuştur. Üsküp'te taç giyen Dusan, Pec Patrikliğini İstanbul'dan ayrı kurmuş, bu hareketi nedeniyle İstanbul Patrikliği Dusan'ı aforoz etmiştir (Uzunçarşılı, : 196, Banac, 1988 : 37).

Sırp tarihinde önemli yeri olan Birinci Kosova Savaşı, Lazar'ın merkezi olan Priştine'ye yakın Kosova ovasında olmuştur. Kosova Savaşı Osmanlı'nın Balkanlar'daki halini tayin edecek bir savaştı (Uzunçarşılı, : .254). Osmanlı'nın kazandığı bu savaşta Sultan Murat, Miloş Obiliç adında Sırp asilzadesi tarafından öldürülmüştür. Lazar, oğlu ve bin kadar yardımcısı ve beyleri savaşta esir düşmüştür. Sultan Murat'ın öldürülmesi ardından Lazar ve oğlu öldürülmüştür (Uzunçarşılı, ty(a):257).

Nihayet, 8 Kasım 1459'da Sırbistan, Osmanlı Devleti'nin bir sancağı olarak, Belgrat'ın güneydoğusunda ve Tuna nehri kenarındaki Semendire sancakbeyliği

adıyla bir akıncı kumandasına verilmiş ve Belgrat'ın işgaline kadar burası, Macaristan'a yapılacak akınlara karşı üs olmuştur (Uzunçarşılı, :20-21).

2000 yılının sonlarında kısa zamanda dünya ile yeniden bütünleşmeyi başaran Sırbistan, aynı işi kendi ülkesi içinde yapamamıştır. Her şeyden önce Sırbistan kendi içinde bölünmüş bir yapıya sahiptir (Türbedar, 2008:30-31).

1.4.6.Karadağ, sosyo ekonomik ve siyasi yönü

Nüfusu 650 bin civarında olan Balkanlar'ın küçük bir ülkesi olan Karadağ, 21 Mayıs 2006'da tarihinin dönüm noktalarından birini yaşadı. Sırbistan ile olan 88 yıllık beraberliğinin ardından Karadağ, belirtilen tarihte gerçekleştirdiği halkoylaması neticesinde, bağımsız olmayı başardı. Katılımın % 86,5 gibi yüksek bir oranda gerçekleştiği halkoylamasında Karadağlılar, kendi öz bayrakları altında daha parlak bir geleceğe adım atacaklarına inandıklarını ortaya koydu. Sonuçta, tarihte defalarca kere olduğu gibi, Balkanlar haritası bir kez daha değişti (<http://www.ihh.org.tr>) .

“Karadağ” kelimesinin tarihteki ilk kullanımına 1276 yılında rastlanıyor ise de, Zeta XV. yy'ın sonlarında Karadağ olarak adlandırılmıştır. Bu ülkenin bağımsızlığı ise, 1878 yılındaki Berlin Kongresi'nde tanınmıştır. 1910 yılında Karadağ Krallık olarak ilan edilmiş, ancak pek uzun ayakta kalamamıştır. Zira 6 Kasım 1918'de, Karadağ'ın başkenti Podgorica'daki Büyük Millet Meclisi, Kral Nikola I. Petroviç Njegoş'un tahtına son vermeyi ve Karadağ'ın Sırbistan ile bir devlet içinde bütünleşmesini kararlaştırmıştır (Hodimir Sirotkovic 1988: 136.)

1991 sayımına göre Sırlar, Sırbistan-Karadağ federasyonunun toplam nüfusun % 69'nu oluşturmaktaydı. Karadağlılar ise toplam nüfusun % 5'ni, Karadağ nüfusunun % 62'sini oluşturuyordu. Slav olmayan Arnavut azınlık ülkedeki 2. büyük gruptu ve resmi tahminlere göre toplam nüfusa oranları %17'ydi (<http://tr.wikipedia.org>).

1.4.7.Kosova, sosyo ekonomik ve siyasi yönü

Bieber (2002)'in aktarımına göre Radovan Samardzic, *'Kosova'yı tarihsel bir fikrin ürünü gereği Sırlar için çok önemli olmakla kalmayıp aynı zamanda*

Kosova'yı bir Sırp'ı Sırp yapan karakteristik özelliklerin bir ürünü olarak gördüğünü ifade etmiştir.” (Bieber;2002:108).

Kosova sorunu uluslararası gündeme 90'lı yıllarda taşınmış olsa da aslında temeli çok eskilere dayanmaktadır. Ortaçağ Sırp Krallığı'nın mevcudiyetini sona erdiren 1389 Kosova Savaşı bu anlamda önemli bir yer teşkil etmektedir. Osmanlı Devleti, Sırp'ları Kosova Polje'de bozguna uğratarak, Müslümanlığı kabul etmelerinin de etkisiyle, Kosova'da Arnavut nüfusunun kalıcı olmasını temin etmiştir. Sırp'lar tarihleri boyunca bu yenilgiyi unutmuyarak Kosova'yı milli bir sembol haline getirmişlerdir. 1389'da Osmanlı egemenliğine giren Kosova'nın 1912'de Sırbistan'a bağlanması ile birlikte yüzyıllar süren Osmanlı egemenliği ve barışı sona ermiş ve Kosova'da ciddi sorunlar yaşanmaya başlamıştır. Her iki tarafın temel savları da bu toprakların tarihsel olarak kendi milletlerine ait olduğudur. Arnavutlar bunu bu bölgenin ilk yerlileri olarak kabul edilen İlliryalılar'dan olmalarına dayandırırken; Sırp'lar ise bölgedeki eski manastırları ve kiliselerinin varlığını bölgedeki yerleşimlerinin ispatı olarak göstermektedirler (Türkeş ve Üzgel, 2003:125).

Takip eden dönemde, birinci Yugoslavya Krallığı'nda özerk bölge olarak kabul edilen Kosova'nın yetkileri 1974 Anayasa ile genişletilmiştir. Yugoslavya için birleştirici unsur olan Tito'nun ölümü ile Kosova'da sükûnet sona ererken Sırp – Arnavut çatışması yeniden gündeme gelmiştir. Miloseviç 1989 yılında Kosova'nın özerkliğini kaldırarak Arnavutlar'ın tüm haklarını geri almıştır. 1990 yılında Sırbistan tarafından kapatılan Kosova Parlamentosunun milletvekilleri 26-30 Eylül referandumunu düzenlemiş halkın %99'u bağımsızlık yönünde oy vermiştir. 19 Ekim 1991'de Parlamento bağımsız Kosova Cumhuriyetini ilan etmiş, devlet başkanlığına da İbrahim Rugova'yı getirmişlerdir (Türbedar, 2006:85).

İlimli bir lider olarak nitelendirebileceğimiz İbrahim Rugova Kosovalı Arnavutlar'ın taleplerini dile getirirken çatışmacı bir tutum izlememiştir. Ancak değineceğimiz üzere bu tavrı zamanla milliyetçi çevrelerden tepki görecektir. Kosova Arnavutları bu liderlerinin önderliğinde Sırp yönetimine karşı sivil itaatsizlik politikası izlemişlerdir (Kenar, 2005:242).

Kosova'da Sırp yönetimince izlenen şiddet eylemlerine ABD ve AB yayınladıkları bildirimlerle tepki göstermişlerdir. ABD, Bosna Savaşı sonrası

hafifletmeyi öngördüğü yaptırımları yeniden koyabileceğini hatta müdahale olasılığının da bulunduğunu ifade etmiştir. Soğuk Savaş'tan itibaren tek süper güç olarak kaldığını savunan ABD için Balkanlar gücünü değerlendirdiği ve sınıdığı bir güç olmuştur. 1993'te ABD dış politikasının yeni dönem için temel noktalarının oluşturulduğu sırada başkanın dış politika danışmanı Anthony Lake ;“*Sovyetleri yendikleri ve dönüştürmeye başladıkları gibi, kendi istedikleri çizgiye gelmeyen diğer ülkeleri de dönüştürme, bu mümkün olmaz ise onları yalıtımak, dışlamak hatta zorlamak gibi bir görevlerinin olduğunu*” söylüyordu (Üzgel, 2001:115).

Kosova'da 18 Kasım 2007 tarihinde yapılan milletvekili genel seçimlerinden daha önce Sırlara karşı silahlı mücadeleyi savunan ve BM yönetimi tarafından yasa dışı ilan edilen UÇK'nın eski komutanı Haşim Taçi galip çıkmıştır. Sırp yetkilileri hedef alan birçok suikasttan sorumlu tutulan Taçi, NATO harekâtının ardında Kosova Demokratik Partisi'ni (PDK) kurmuştu. UÇK'nın devamı olarak nitelenen parti oyların %34'ünü alarak seçimlerden ilk sırada çıkarken kuruculuğunu İbrahim Rugova'nın yaptığı Kosova Demokratik Birliği (LDK) Partisinin ancak oyların %23'ünü alabilmiştir (Yürür, 2008: :26).

Kosova Meclisi milletvekilleri 10 Ocak 2008'de Kasım seçimlerindeki gibi Kosova Demokratik Partisi lideri Haşim Taçi'yi başbakan seçmiştir. Başkanlığa ise mevcut başkan ve LDK lideri Fatmir Sejdiu 5 yıllığına seçilmiştir. Yeni Meclis, yeni başbakan ve aynı görev, yeni seçim sonucunda görev süresi uzatılan devlet başkanı ile Kosova, Rusya ve Sırbistan'ın itirazlarına rağmen ABD ve AB'nin verdiği destekle 17 Şubat 2008'de bağımsızlığını ilan etmiştir (Yavuz, 2008:11).

Kosova'nın hukuki altyapısının oluşturulması amacıyla 9 Nisan 2008 tarihinde anayasa kabul edilmiş ve Kosova; Arnavutça ve Sırpça olmak üzere 2 resmi dile sahip garip bir yapı ile iki başlı parlamenter bir meclis olarak tanımlanmıştır. Söz konusu anayasa BM'nin yetkilerini hükümete devrettiği 15 Haziran tarihinde yürürlüğe girmiştir (Geçmişten Günümüze Kosova Tarihi ve Türkiye Kosova İlişkileri, 2009:47).

Kosova'nın bağımsızlık ilanının etrafındaki diğer Balkan ülkelerinde tedirginlikle karşılandığı söylenebilir. Bu tedirginliğin ana sebebi daha önce de ifade ettiğimiz üzere hiçbir Balkan ülkesinin homojen nüfusa sahip olmayışıdır. Ancak şu ana kadar Kosova'nın bağımsızlığı azınlıklar bağlamında Balkanlar'da önemli

olumsuzluklara neden olmamıştır. Kosova'nın bağımsızlığının Balkan ülkelerindeki etkisini kısaca değerlendirecek olursak; Miloseviç'in alaşağı edilmesinden sonra, beklenenin aksine Sırbistan "Avrupalılaşmak" yerine "yoğunlaştırılmış milliyetçilik" ile bezenmeye başlamıştır. Bosna-Hersek ve Makedonya'da ise beklenen kötü senaryolar gerçekleşmemiş, Kosova'nın bağımsızlığı bu ülkelerin içinde bulunan azınlıklar üzerinde domino etkisi yaratmamıştır (Tören, 2011:18).

Kosova, cumhuriyet rejimine sahip bir ülkedir. Bu rejim başlangıçta karmaşa ile oluşturmakla beraber devletin ve hükümetin başı farklıdır.

OECD raporuna göre Kosova'nın ekonomik hali şöyle gerçekleşmiştir,

- Kosova ekonomisi, ticaret ve hizmet sektörünün egemen olduğu ekonomidir. Ülke, zengin yeraltı kaynaklarına sahip olsa da sektörel bazda milli gelirden sırasıyla % 60 ve % 20 paya sahip olan hizmet ve tarım sektörleri, ülke halkı için gelir kaynağıdır. Bu yapıyla tüketim ülkesi olma özelliği taşımaktadır.
- Milli gelirden % 20 orana sahip sanayi sektörü ise 1999 öncesine göre oldukça geri plana düşmüştür. Bir zamanlar sanayinin temelini oluşturan yer altı kaynaklarının modernize edilememesi nedeniyle üretim yetersizdir. Enerji sektöründeki teknik ve finansal sorunlar, sınai gelişimin önündeki diğer bir engeldir.
- Milli gelirinin %30'unu yurtdışında, özellikle Almanya ve İsviçre'de yerleşik Kosovalı çalışanların gönderdiği dövizler oluşturmaktadır. Milli geliri bu bağlamda sıcak para ile yönetilmektedir ve krizlere karşı korumasız konumda kalmaktadır.
- Kosova'da iş gücüne dahil olma ve milli gelir rakamları ile halkın yaşayış ve tüketim alışkanlıkları karşılaştırıldığında kayıtdışı ekonominin varlığının önemli bir boyutta olduğu ve halkta büyük ölçüde nakite dayanan bir varlığın bulunduğu sonucuna varılmaktadır. Bu hal vergi gelirlerinin azalmasına ve kamu harcamalarının finansmanının azalmasına sebep olmaktadır

1.5.Arnautluk

1.5.1.Osmanlı Egemenliğindeki Arnautluk

Türklerin Arnautlarla karşılaşması; 14.yy 'da Osmanlı Devleti'nin Balkanlara yayılma politikasıyla ile başladı. 1385 yılında bir Arnaut ordusu ile yapılan Savra Savaşı'nı Osmanlı İmparatorluğu kazandı ve Arnautlar Osmanlı egemenliğine girdi. 1402 yılında Osmanlı padişahı Yıldırım Bayezid'in Timurlenk'le yaptığı Ankara Savaşı'nı kazanamamasıyla başlayan Fetret Devri Arnautluk'ta Osmanlı egemenliğinin bir süre boyunca zayıf kalmasına yol ağtı. Ancak II. Murat döneminde Osmanlı egemenliği tekrar başladı ve 1443-1468 yılları arasında bir kısım Arnautlar Arnaut lideri İskender Bey'in kumandanlığı altında Osmanlı yönetimine karşı ayaklandılar. Ancak bu ayaklanma uzun sürmesine rağmen başarısızlıkla sonuğlandı (şimşir, 2001: 20).

Arnautlar, Balkanlardaki uluslar arasında Osmanlı yönetiminden ayrılan en son ulus oldular. Ancak 1913 yılında Balkan Savaşları'ndan sonra yapılan Bükreş Antlaşması'yla Arnautluk Osmanlı Devleti'nden bağımsızlığını kazandı. 1925 yılında Arnautluk Cumhuriyeti ilan edildi. 1928 yılında ise Ahmet Zogu kendini kral ilan ederek Arnautluk Krallığı'nı kurdu. 1939 yılında Faşist İtalya Arnautluk'u işgal etti. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Enver Hoca'nın önderliği altında Arnautluk Sosyalist Halk Cumhuriyeti kuruldu. 1990 yılında tekrar demokrasiye geri dönene kadar Arnautluk dünyanın en içine kapanık ülkelerinden biri olarak kaldı. 1913-1992 yılları arasında Türkiye'nin Arnautluk'la olan ilişkileri çok zayıf bir düzeyde kaldı. Ancak Türkiye'de yaşayan Arnaut kökenli Türkler iki toplum arasında bir köprü oluşturmaya devam ettiler (şimşir, 2001: 25).

1.5.2.İkinci Dünya Savaşı'nda Arnautluk (1939-1944)

1939 yılında İkinci Dünya Savaşı'nın başlamasıyla birlikte Arnautluk da bu savaştan etkilendi. 7 Nisan 1939'da Arnautluk İtalya tarafından işgal edildi (şimşir, 2001: 27).

İkinci Dünya Savaşı başlamadan önce Arnautluk kraliyet yönetiminde idi. 1926–1939 yılları arasında Ahmet Zogu kraliyet yönetiminin başında idi. Arnaut halkı için Osmanlı dönemi en huzurlu dönem idi. Ekonomisi en yüksek seviyesine

gelmişti ve o dönemde Arnavutluk para olarak altını kullanıyordu. 1939da İtalya tarafından işgale uğrayan Arnavutluk'ta kraliyet yönetimine son verildi (Şimşir; 2001: 27).

1.5.3.Enver Hoca Döneminde Arnavutluk (1944–1985)

İkinci dünya savaşının bitimiyle dünya ABD ve S.S.C.B arasında bir ideolojik rekabete girmiştir. Batı ve ABD özgürlük demokrasi ve insan haklarına değer verirken, diğer kutupta komünist yönetimi ile S.S.C.B vardır. İnsanların değerini hiçe sayan sürekli baskıcı ve otoriter yan bu yönetim şekli Arnavutluk'u da etkilemiştir. 1945 Enver Hoxh'nın iktidara gelmesiyle Arnavutluk yarım asır boyunca komünizmle yönetildi (Coşkun, 2001: 69).

Enver Hoca yönetimi sürekli tehdit yaratarak ve ideoloji üreterek tam yarım asır bu toplumu izole etmiştir. Zenginliği ve refah düzeyi yaşayan bu toplum Enver Hoca'nın döneminde sefalete dönmüştür. Elli seneden beri tek bir servet kalmıştır. O da Leninist-Stalinist ideolojileri ve heykelleri kalmıştır. Enver Hoca elli sene boyunca politik açıdan dünya ile ilişkilerini kesmiş. Arnavut milletini tek iktidar tek yönetim biçimiyle yönetmiştir. İktidara Sırp'ların yardımıyla geçen Enver Hoca 1944-1948 Yugoslavya ile iyi ilişkiler içerisinde bulunmuştur (Coşkun, 2001: 69).

1.6.Yugoslavya Dağıldıktan Sonra Ortaya Çıkan Ülkelerin AB İlişkisi

1.6.1.Bosna-Hersek ve AB

14 Aralık 1995'te imzalanan Dayton Anlaşması'na göre, Bosna Hersek'in siyasal yapısına bakıldığı zaman ülkenin yasalar güvencesinde, serbest demokratik seçimlerle yönetilen demokratik bir devlet olduğu görülmektedir. Görünüşte demokrasi vurgusu "Yıkılan Yugoslavya" parçalarının hepsinde vurgulanmakla beraber AB projeksiyon sunumu gibi benzerlik taşımaktadır. Bosnalı Müslümanlar'dan ve Hırvatlar'dan oluşan Bosna Hersek Federasyonu ve Bosna Hersekli Sırp'ların oluşturduğu Bosna Sırp Cumhuriyeti'nin dışında Bosna Hersek'in kuzeydoğusunda yer alan Brcko, Dayton Anlaşması ve Bosna Hersek'in siyasi yapılandırmasına göre özerk bir yönetimdir ve ne Federasyona ne de Bosna Sırp Cumhuriyeti'ne bağlıdır. AB yapılanma sürecinde başında bulunmasına karşın nasıl

böyle bir etnisiteyle ülke oluşturduğu hayretle izlenmektedir (http://www.balkantimes.com/html2/turkish/country_info_bosnia.htm).

Bosna Hersek Anayasasının giriş bölümünde devletin kurucuları olarak Boşnaklar, Hırvatlar ve Sırlar yer almaktadır. Yani Bosna'da etnik birliğin sağlama çalışmaları yapılması gereklidir. Bu etnik ayrılıklar Bosna halkının kültür değerini yükselttiği gibi parçalanma ihtimalinin de artmasına sebep olmaktadır. Bosna Hersek ve yönetim birimleri kişilerin, malların, hizmetlerin ve sermayenin tüm ülke topraklarında dolaşım özgürlüğünü engellemeyecek ve serbest piyasa ekonomisi desteklenecektir. Yönetim birimleri arasındaki sınırlarda kontrol olmayacak ve tüm yönetim birimleri yurttaşları aynı zamanda Bosna Hersek yurttaşı olacaktır. Kontrolsüz gümrüğün olumsuz sonuçlarının göze alınması hükümetin ne kadar zor halde olduğunun kanıtıdır. Yönetim Birimleri komşu devletlerle Bosna Hersek'in toprak bütünlüğü ile tutarlı bir biçimde özel paralel ilişkiler kurma hakkına sahiptir. Her yönetim biriminin Parlamenterler Meclisi'nin oluru ile devletlerle ve uluslararası örgütlerle antlaşma ve anlaşmalara girme hakkı vardır. Bu hakkın oluru görünüş itibayla gerekli olmakla beraber komisyonda verilecek kararların gecikmesine sebep olmaktadır (Bumazovic, 1998: 37- 39).

Bosna Savaşı'nı bitiren Dayton Anlaşması'nın, kurduğu idari yapılanma içinde etnik çizgilere göre şekillenen iki etnik olguyu, on kanton ve bir özerk bölge ile Bosna Hersek'teki etnik bölünmüşlüğü yasallaştırmıştır. Bu yasallaşma baştan beri söylediğimiz sonraki bölümlerde değineceğimiz iyi niyetin meşru zemine oturtulmasıdır. Bölünmeyi yasallaştırmak ülkenin birliğini sağlamasını ve sağlam siyasi temele oturtulmasını engellemiştir. Buna bağlı olarak, Dayton Anlaşması'nın bir eki niteliğinde olan Bosna Hersek Anayasası'ndaki bazı maddeler yüzünden, devlet çapındaki kurumlar yeterince işlevsel olamamaktadır. Örneğin Anayasa'nın 4'üncü maddesinin 3'üncü fıkrasında;

“Bosna Hersek Meclisinde bir kararın alınabilmesi için, her iki entiteden gelen milletvekillerinin belli yüzdesinin o karara onay vermesi şart koşulmaktadır”. Yani kararsızlıkla karar verilmesi beklenmektedir. İşte bu sebepten dolayı, Bosna Hersek'in devlet düzeyindeki Meclisinde tikanlıklar yaşanmaktadır. Ayrıca farklı etnik grupların temsilcilerinin çok az konuda uzlaşabiliyor olmaları yüzünden köklü reform kararları alınamamaktadır. Diğer taraftan Anayasa, Bosna Hersek

vatandaşlarına değil âdeta entitelere üstünlüğü tanıdığı için 4'üncü ve 5'inci maddelerinde temel insan haklarını bile ihlal eden ifadeler bulunmaktadır. Genel olarak Bosna Hersek'te var olan iki entitenin kurumları, devlet düzeyindeki kurumlardan daha güçlüdür (<http://www.avim.org.tr/bultentekli.php?haberid=16628>).

Azınlığın bütün karşısında (tabi buna bütün denirse) daha güçlü olması etnik ayrımcılıklar ve AB anlamsız tutumları ABD 'de yaşanan Büyük Orta Doğu Projesi gibi Büyük Balkan Projesi görünümü oluşturmaktadır.

Bosna Savaşı'nın Bosna-Hersek'e bıraktığı bir başka iyi olmayan sahne, işlevsel olamayan ve finansman maliyeti yüksek olan devlet modelidir. 14 Aralık 1995'te imzalanan Dayton Barış Anlaşması Bosna-Hersek'i, dış sınırları ortak, iç sınırlar açısından ise adeta bölünmüş bir devlete dönüştürmüştür. Bunun adına da feodel yapı demekle yetinmiştir (Rosenbaum, 2004: 41-59). Dayton anlaşması isminin devamında barış sözcüğünü taşısa da bu barış yazıda kalmıştır. Çünkü Dayton ile bölünmüşlük yapılaşdırılmış ve bu yapılaşdırma hukuki nitelik kazanmıştır. Ülkelerin etnik ayrılıkları ve azınlık grupların hak sahipliğinin üstünlüğü, geleceğin sağlam yapılaşmadan uzak olduğunu göstermektedir. Bu gösterimler ışığında Dayton bölünmüşlüğün anlaşmasıdır diyebiliriz.

Dayton antlaşması iki siyasal faktörde destek bulmaktadır: Bunlardan biri, kan dökülmesinin ve yıkımın engellenmesi konusunda tarafların iradesi, diğeri de ABD'nin Avrupa'daki krizlerde siyasi kontrol ve liderliğini sürdürmek istemesi(Gaeta,. 163.). Antlaşma, 1995 Ekimi'ndeki ateşkesi kodifiye ederek yeni çatışmaları engellemek ve Bosna-Hersek'e uluslararası alanda bir kişilik kazandırmakla beraber getirdiği sistemle sürdürülebilir ve sürekli bir barışı henüz tesis edememiştir. Savaş boyunca Batı'nın yatıştırma eğilimine uygun olarak bu antlaşma bir yönüyle saldırganları ödüllendirmiş ve milliyetçi liderleri iktidarda bırakmıştır. Bu liderler uzlaşma ve entegrasyonun önünü tıkamış, mültecilerin ülkelerine dönmelerini engellemiş ve kişileri yerlerinden sürmüşlerdir. Antlaşma'nın karşı karşıya bulunduğu önemli handikaplar şunlardır: Antlaşma NATO gücüne dayanmakla birlikte, merkezi kurumlarla birlikte uniter devleti ayrı ayrı ordulara sahip iki ayrı entiteye bölmesi, kuvvet sınırlandırmasını öngörmesi ve önemli hukuksal boşluklarıyla birlikte antlaşmanın iyi koordine edilmeyen sivil ve askeri yönlerinin yetersiz olması (Sharp: 102).

Uluslararası Para Fonu (IMF) ve Dünya Bankası gibi uluslararası finansal kuruluşlar Bosna-Hersek'in yeniden yapılandırılması ve iktisadi dönüşüm süreçleriyle yakından ilgilenmiştir. Bu ilgi yine bahsedeceğimiz iyi niyetin göstergesidir. Kendi isteği gibi ülke oluşturma ekonomik bağımsızlığı hiçe sayma bu iki kurumun ortak amacı gibi görülmektedir. Bu kapsamda, ülkeye ilk aşamada savaş öncesi statükonun geri getirilmesi için yeniden yapılanma yardımları yapılmış, ardından özel sektörün gelişimini özendiren iktisadi dönüşüm stratejileri önerilmiştir (European Stability Initiative, 2002: 3).

Potansiyel aday ülke statüsünde bulunan Bosna-Hersek, AB'ye üyelik başvurusunda bulunmayı beklemektedir. AB bu bölünme tehlikesine karşın Bosna'yı üye yapıp yapmayacağı tartışılmaktadır. Bosna-Hersek'te Ekim 2010 seçimlerini takiben on altı ay boyunca devlet düzeyinde hükümetin kurulamamış olması, AB yolunda uygulanması gereken reformları aksaklığa uğratmış ve ülkenin AB tarafından eleştirilmesine yol açmıştır. Avrupa Komisyonu, 27 Haziran 2012 tarihinde Bosna-Hersek ile Katılım Sürecine İlişkin Yüksek Düzey Diyalogu başlatmış ve AB'ye üyelik başvurusunda bulunabilmesi için ön koşul kabul edilen İstikrar ve Ortaklık Anlaşması'nın yürürlüğe girebilmesi için yerine getirmesi gereken koşulları ve zamanlarını içeren yol haritası sunmuştur. Yol haritasına göre, Bosna-Hersek'in anayasasını Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin (AİHM) 2009 yılında aldığı Sejdić-Finci kararı doğrultusunda üç kurucu halk olan Boşnak, Sırp ve Hırvatlar dışındaki etnik grupların da üst düzey kamu görevlerine seçilebilmesine imkân sağlayacak şekilde tadil etmesi gerekmektedir. Ancak, bu koşul için öngörülen tarih geçmesine rağmen siyasetler arasında anayasanın tadil edilmesine ilişkin bir uzlaşma sağlanamamıştır. Aslında istenilen hal şunu göstermektedir siz azınlıklara daha fazla yetki veriniz ki üye olduğunuz zaman karar verme potansiyeliniz en aza indirilsin. Bu en aza indirilmişliği ve güçsüz ülke varlığını isteyen ve iktidarın güçsüzleşmesini isteyen AB tutumu açıkçası modern yönetim biçimlerinin reddettiği bir yapıdır (İktisadi Kalkınma Vakfı,).

Komisyon, 16 Ekim 2013 tarihinde açıkladığı 2013 Yılı Bosna-Hersek İlerleme Raporu'nda ise Bosna-Hersek'in siyasi kriterleri yerine getirmekte kaydettiği ilerlemenin kısıtlı olduğunu belirtmiş ve ülkedeki siyasetçiler arasında ülkenin ve kurumlarının geleceği ile ilgili ortak bir vizyon sahibi olmadığını

söylemiştir. Komisyon farklı bir yorum olmamakla beraber imkansız istemektedir. AB Dayton'la oluşturulan ülke içindeki vatandaşlar ortak bilince sahip olarak üretilmediler ve bu neticede Mecliste ortak amacı beklemek yersiz bir tavidir. (İktisadi Kalkınma Vakfı,). Eleştirilerin sonraki dönemlerde de devam edeceğini söylemek zor bir öngörü değildir. Çünkü daha önce belirttiğimiz gibi Bosna, Bosna halkından ibaret değildir. AB politikasızlıkları istikrarsızlık ve kapital ekonomiye yöneliktir.

Bosna Hersek'te, savaştan önceki son nüfus sayımına göre ülke nüfusunun %37'sini oluşturan Sırlar, Dayton Barış Antlaşması sayesinde ülke topraklarının %49'unun üzerinde kurulan Bosna Sırp Cumhuriyeti'nde egemenliklerini sürdürüyor. Kendi başkanı, başbakanı, bakanları, meclisi hatta "bayrağı" bulunan Bosnalı Sırlar, Banya Luka şehrini ise idari merkez olarak kullanıyor. Dayton Barış Antlaşması'nın paraf edildiği gün olan 20 Kasım, Bosna Sırp Cumhuriyeti'nde "resmi bayram" olarak kutlanıyor. Bu günde, resmi kurum ve kuruluşlar çalışmıyor, düzenledikleri çeşitli etkinliklerle Dayton'un kendilerine sağladığı bu "imtiyazlı" günü kutluyor (AA;2014).

1.6.2.Hırvatistan ve AB

Hırvatistan'ın Avrupa Birliği üyelik süreci, ülkenin 2003'te üyelik başvurusunda bulunmasıyla başlamıştır. 2004'te Avrupa Komisyonu Hırvatistan'a aday ülke statüsü verilmesini önermiş ve Avrupa Zirvesi yine aynı yıl Hırvatistan'ın resmen aday ülke olduğunu açıklamıştır. Hırvatistan ile müzakereler 3 Ekim 2005'te Türkiye ile aynı zamanda başlamıştır. 18 Ekim 2006'da tarihi itibarıyla Hırvatistan ve AB arasındaki tüm tarama süreci tamamlanmıştır (Altun;2013:8).

Müzakere sürecinde hızla ilerleyen Hırvatistan'ın 30 Haziran 2011 tarihi itibarıyla müzakere başlıklarını kapatıp 9 Aralık 2011 tarihinde AB ile Katılım Antlaşması'nı imzalamıştır. Tüm bu süreç sonucunda AB'ye Üye Devletlerde onaylama prosedürlerinin tamamlanması ile Hırvatistan 1 Temmuz 2013 tarihinde 28. üye olarak Birliğe katılmıştır.

1.6.3.Slovenya ve AB

Yukarıda bahsettiğimiz gibi Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti'nin bir parçası olan Slovenya,1991'de bağımsızlığını ilân edip bağımsız bir devlet oldu. 1 Mayıs 2004'te Avrupa Birliği'ne katıldı. Parlamentoda 7 kişi ile temsil edilmektedir.

1.6.4.Makedonya ve AB

Makedonya bağımsızlığını açıklar açıklamaz bazı iç ve dış sorunlarla karşı karşıya kaldı. Makedonya'nın bağımsızlığı dışarıda ilk başta komşu ülkelerin engeline takıldı. Kilisesi ve dili yüzünden Bulgaristan ve Sırbistan ile sorunlar yaşadıysa da, Makedonya açısından önemli sorun Yunanistan'dı. Yunanistan, Makedonya isminin ve bayrağının kendisine ait olduğunu söyleyerek Makedonya'nın bağımsızlığının tanınmasına karşı çıkmıştır. Ancak Atina bununla sınırlı kalmamış, AB kozunu da devreye sokmuş ve Birliğin Makedonya'nın bağımsızlığını tanımaması için elinden geleni yapmıştır. Üsküp ve Atina arasında tırmanan bu gerginlik yüzünden AB ancak Nisan 1993 yılında Eski Yugoslavya Cumhuriyeti Makedonya adı altında Makedonya'yı tanımaya razı olur (Tupurkovski;1997:145-147).

Yunanistan Avrupa'nın ağlayan çocuğu deyimini hiçbir zaman haketmemezlik yapmamıştır. Yunanistan'ın Makedonya bağımsızlığı hakkındaki görüşleri hala değişiklik göstermemiştir. Çünkü yapı itibariyle Yunanistan'ın Avrupa içindeki etnik nazlanmasının ikamesi Makedonyadır.

Makedonya açısından önemli bir engel de, toplumlararası diyalogun gelişmesi ve AB yolunda yaptığı katkılarla bilinen cumhurbaşkanı Boris Trajkovski'nin, Şubat 2004 yılında tam da Makedonya'nın AB'ye üyelik başvurusunu Brüksel'e götürürken talihsiz bir şekilde uçak kazasında kaybedilmesi idi. Bu talihsiz olayın ardından Makedonya 22 Mart 2004 tarihinde AB tam üyeliği için başvuruda bulundu. (Commisison of the European Communities,2005:4). Makedonya birliğe üye sıfatıyla henüz katılamamıştır. AB Avrupa'nın ağlayan bebeğinden bağımsız davranabilirse Makedonya'nın katılımı öngörülmektedir.

1.6.5.Sırbistan –Karadağ ve AB

Miloseviç'in gitmesine rağmen eski rejim başta savunma bakanlığı, istihbarat birimleri ve devletin diğer kilit kurumları, varlıklarını devam ettirerek Sırbistan Karadağ'daki reform sürecini ve AB yolunu engellemeye çalıştılar. Miloseviç sonrasında Sırbistan Karadağ'daki demokratik güçler daha üç sene boyunca eski rejime karşı mücadele etmek zorunda kaldı. Miloseviç rejimine karşı giriştiği mücadele sonucunda, Sırbistan Karadağ'daki demokratik bloğun lideri olarak bilinen Zoran Dindić, 2003 yılında Miloseviç ve eski rejim yanlıları tarafından öldürüldü. Ayrıca seçim sonrasında 18 siyasi partinin bir araya gelmesi ile oluşturulan koalisyon hükümetinin, ülkeyi bir türlü etkin bir şekilde yönetememesi Sırbistan Karadağ'ın siyasi, ekonomik ve sosyal dönüşmesini daha da geciktirdi (Türbedar;2003:21-23).

Karadağ başbakanı Milo Djukanović'in Federal Yugoslavya Cumhuriyeti'nden uzaklaşmasına ve ülkesinin giderek bağımsızlığa doğru gitmesine neden oldu. Sırbistan yüzünden Avrupa yolunun tıkanıldığını ileri süren Karadağlılar Belgrat'ı baypas ederek paralel politikalarla kendi kurumlarını inşa etmeye başlamışlardı. Podgorica hükümeti kendi merkez bankasını kurarak kendi parasını bastı, dış politikasının artık Belgrat'tan değil merkezi Podgorica'daki dışişleri bakanlığından yürütüleceğini açıkladı. Miloşević karşıtı, genç ve geniş görüşlülük sahibi olarak bilinen Djukanović özellikle 1999 Kosova krizi yüzünden hem ABD hem de Avrupalı liderler tarafından desteklendi (Ivan;2004:37-54).

Karadağ elitleri, Miloşević sonrasında da Sırbistan ile olan bu zorunlu evlilikten çıkış yollarını aramaya devam etti. Bölgedeki parçalanma sürecinin yeniden alevlenmesini önlemek için AB, ODGSP Yüksek Temsilcisi Javier Solana ile devreye girdi. Solana'nın çabaları sonucu 2002 yılında imzalanan "Belgrat Anlaşması" ile Sırbistan ve Karadağ arasında gevşek yapıları bir devlet birliği kuruldu (Nathalie;2004:561-562). Bu anlaşma geçici bir çözümdü, Sırbistan ve Karadağ arasındaki ayrılığı 3 seneliğine erteledi.

1.6.6.Kosova ve AB

Yugoslavya'dan ayrılıp 1974'den itibaren özerk statüye sahip olan Kosova, Yugoslavyanın dağılması ile birlikte Sırbistan ve Karadağ'dan oluşan yeni Yugoslavya Federal Cumhuriyeti içinde kalmıştır. Bu birliktelik kısa süreli olmakla

birlikte Sırbistan'ın Kosova'nın özerk statüsüne son verdiği 1989 sonrası bağımsızlık çalışmaları başlamış, bölgenin % 90'ını oluşturan Arnavutlar, bu konuda başka bir alternatif oluşturmamıştır. Kosova, Bosna savaşı içindeyken Sırp yönetimi altında hakları elinden alındığı için ilk olarak o dönemde daha çok "sivil itaatsizlik" politikası izlemiş ve kendi paralel yapılarını kurmuştur. İbrahim Rugova önderliğinde savaşa karışmadan, Sırbistan'ın Kosova'daki egemenliğini meşrulaştıracak hallerden kaçınmışlardır. Buna karşın Bosna savaşına son veren 1995 yılındaki Dayton Anlaşması'ndan sonra, Kosovalı Arnavutlar içinde muhalif hareketlerin ön plana çıkması ile 1997 yılında Kosova Kurtuluş Ordusu (UÇK) kurulmuştur. 28 Şubat 1998'de UÇK'nın Sırp birliklerine ateş açmasından sonra Slobodan Miloşević yönetimindeki Sırbistan ordusu da harekete geçmiştir (Kut;1998:57-58).

15 Haziran 1998'de Cardiff Zirvesinde Avrupa Konseyi Kosova Devleti'ne genişletilmiş özerklik verilmesi ve saldırıların hemen durdurulması istenmiştir. Avrupa Konseyi'nin görüşlerine göre Kosova'nın statüsü canlı bir siyasi süreç ile başlatılmalı ve iki taraf da görüşmelere katılmalı idi. Kosova'nın etnik yapısı AB tarafından zedelenmek istenmemektedir. Bu çerçevede AB, güven inşa edici önlemler üzerinde de anlaşmaya varılması için uluslararası katılımlarla bir konferans toplanması ve Kosova için atanan AB Özel Temsilcisinin müzakere sürecine aktif olarak katılacağını açıklamıştır. 1998 yılı boyunca AB'nin Kosova politikası, çatışmaların sona erdirilmesi yönünde bildiri yayınlarken, Yugoslavya üzerindeki baskıcı politikayı sürdürerek ülkenin statüsü için bir an önce müzakere sürecinin başlatılması politikası olmuştur (Hill;200:389). Bu politik tavrı sadece savaşın hengesini azaltmak içindir. Savaş sonrası AB tutumlarını diğer devletçiklerde işlediğimiz gibidir. AB Yugoslavya ülkelerine barış getirmek için Balkanlar'a açılmıştır görünümü taşımaktadır.

1999 NATO müdahalesi sonrası önemli konulardan biri ülkenin belirsiz statüsü olmuştur. Bu belirsizlik başta uluslararası camianın dikkatini çekmiş ve bu ölçütte BM Güvenlik Konseyi'nin 1244 sayılı kararın içeriği yayınlanmıştır (Pirinççi ve Arı ; 2011:15-16).

UNMIK yönetimi altındaki Kosova'da 1999 sonrası Kosovalı Arnavutlar her türlü iç idareyi oluşturdukları organları kullanarak yönetmekte idi. 2003 yılı

sonlarında ABD (Amerika Birleşik Devletleri), Kosova'nın nihai standartları yerine getirmesi koşuluyla 2005 yılında nihai statüsünün belirlenmesi için görüşmelere başlanmasına olumlu bakmıştı. Kosova'da yaşanan Arnavut-Sırp geriliminden ve 2004 yılında yaşanan şiddetten sonra nihai statü görüşmelerine başlanmamış ve 2007 yılında BM Genel Sekreteri Özel Temsilcisi Martti Ahtisaari'nin hazırladığı plan dahilinde ülkeye uluslararası gözetim altında bağımsızlık verilmesi ve ülkedeki azınlık haklarının korunması koşulu ile görüşmelere başlanması istenmiştir. Bu hal baştan beri işlediğimiz görüntünün aynısıdır. Azınlık konusunda AB her zamanki hassasiyetini burada da sergilemiştir. AB'nin de desteklediği Ahtisaari planı yeni Yugoslavya'nın bu planı kabul etmemek için ayak diremesi karşında başarısızlığa uğramıştır (Pirinçci ve Arı ; 2011:15-16).

Kosova'nın AB ile bütünleşme sürecindeki en çok önem arzeden sorun, ülkede yaşanan Arnavut-Sırp uyuşmazlığı ve çatışmalarıdır. Ülkede 2004 yılında başlayan ve hala devam eden Arnavut-Sırp çatışmaları aynı zamanda Kosova'nın ülkesel bütünlüğünün sağlanması konusunda hassasiyet oluşturmaktadır. 1999 NATO operasyonu sonrası Sırbistan ve Karadağ gibi komşu ülkelere kaçan Sırp mültecilerin geri dönüşlerinin ağrısız bir biçimde gerçekleştirilmesi, 2008'den sonra bağımsızlığını kazanan ülkenin adalet, hukukun üstünlüğü, azınlık haklarına saygı gibi konular dışında yaşadığı en büyük problem Sırbistan Hükümeti tarafından tanınmaması ve halen Sırbistan'ın bir parçası olarak değerlendirilmesidir. Hem Kosova'nın kuzeyinde yaşayan Sırp'lar hem de Sırbistan Kosova'yı bağımsız bir ülke olarak görmemekte ve bu konuda sert bir tutum takınmaktadır. Aynı etnisite oluşumunun parçalarının birbirlerini tanımak istememesi anlaşılabilir bir konu değildir. Kosova'nın komşusu ile yaşadığı bu ihtilaf sadece kendi AB üyelik sürecini değil, Sırbistan'ın üyelik sürecini de olumsuz etkilemektedir. Sırbistan ile Kosova arasında AB arabuluculuk rolü üstlenerek müzakerelere devam ettirilmeye çalışılmaktadır. AB, 28 Şubat 2012 tarihinde Sırbistan ile Kosova arasında yapılan görüşmelerin dokuzuncusunda, Kosova ile ilişkilerinin düzeltilmesi koşulu ile Belgrad'a üyelik için yeşil ışık yakmıştır. AB üyelik süreci dahilinde birbiriyle kavgalı Yugoslavla ülkesi görmek istememektedir. AB süreç sonunda bütün Yugoslavya ülkelerinin birliğe dahil olacağını öngörmüş olabilir ve birlikte savaş halinde yaşayan ülkeleri istememektedir (Akgün, 2012, :270).

Kosova'nın AB ile bütünleşme sürecinde önemli adım 29 Mart 2012'de İstikrar ve Katılım Anlaşması'nın ön çalışması için hazırlanan belgenin, ülkede yeni kurulan Avrupa Entegrasyonu Ulusal Konseyi'nin toplantısında, AB Komisyonu'nun genişlemeden sorumlu komiseri Stefan Füle tarafından Kosova Cumhurbaşkanı Atifete Yahyagil ile Başbakan Haşim Taçi'ye sunulması olmuştur. Füle, belgenin sunumundan sonra yaptığı açıklamada fizibilite çalışmasının başlatılmasından sonra Kosova'nın AB yolunda seçim reformları, yasa hâkimiyeti ve azınlıkların entegrasyonu gibi konulara odaklanılması gerektiğini belirtmiştir (Akgün, 2013:7).

Kosova'nın AB ile bütünleşme süreci zor da olsa başlamış bulunmaktadır ve Kosova Türkleri de içinde buldukları hal nedeni ile bu süreci yoğun bir biçimde desteklemektedir. Sürecin geleceği hal konusunda kesin bir netlik söz konusu olmasa da başlamış olması ve devamında atılacak adımlar, hem ülke için hem de Kosova Türkleri için olumlu olacaktır.

1.6.7. Arnavutluk ve AB

Arnavutluk, 1991 yılında AB ile diplomatik ve politik olarak yakınlaşmaya başlamıştır. Arnavutluk ile AB arasındaki ilişkide dönüm noktası 1992'de yapılan ticaret ve işbirliği antlaşmasıdır. Ticaret ve işbirliği antlaşması tarihtibariyle 11 Mayıs 1992 de imzalanmış ve Arnavutluk PHARE programı ile katılmıştır ve bu program dahilinde oluşan fonlardan faydalanmıştır. Bu yardıma karşılık Arnavutluk reformların gerçekleşmesine hız verilmiştir. 1992–2000 döneminde Arnavutluk, AB 'den bir milyar Euro destek almaya hak kazanmıştır. Bu destekle beraber Arnavutluk'ta yapısal düzeyde bir kısım değişiklikler yapılmış ve bu değişikliklerle beraber Arnavutluk, AB'nin istediği bir kısım kriterlere yakın düzenlemelerde bulunmuştur (<http://www.ais-albani.ogrlshqiperia.dhe.bashkimi.evropian.s1-7>).

Arnavutluk hükümeti 2005 yılından beri AB ile birçok strateji geliştirmiştir. Bu stratejiler ile Arnavutluk hükümeti siyasal, ekonomik ve sosyal alanda güven kazanmıştır. Sivil toplum örgütleri de daha fazla aktif hale gelmiştir. Yargı sistemi de AB sürecinde ilerleme sağlamıştır. Hâkim ve savcılar çalışmalarını bağımsız bir şekilde yürütür hale gelmişlerdir. Suç örgütlerine ve terörizme karşı açmış oldukları savaş da daha fazla olumlu sonuç elde etmişlerdir. Verdikleri kararlarda herhangi bir kurumun etkisi altında kalmamışlardır (<http://www.gumruk.gov.tr>).

Yolsuzlukla mücadeleye AB süreciyle daha fazla önem verilmiştir. Uluslararası alanda daha çok işbirliği içerisine girilmiştir. Kamu personelinin denetimi artırılmıştır. Yolsuzluğa bulaşan polisler mesleklerinden uzaklaştırılmıştır. AB sürecinden önce ise suçlu bulunan bürokratlar herhangi bir ceza görmezdi. Neticede devlet bürokrasiye karşı güçsüz kalırdı (<http://www.gumruk.gov.tr>).

Durgun bir ekonomiye sahip olan Arnavutluk ekonomisi AB süreciyle yabancı yatırımcılara güven sağlar hale gelmiştir. Rekabetçi bir piyasa ekonomisi haline gelmiştir. AB sürecinde birçok özelleştirme gerçekleştirilmiştir. Altelekomun ve Arnavutluk milli bankasının Türk iş adamlarına satılması bunlardan bazılarıdır. Ekonomik büyüme hız kazanmıştır. Enflasyonda düşüşler gerçekleşmiştir (<http://www.gumruk.gov.tr>).

1.7.Yugoslavya'nın Yıkılışından Sonra AB Devletlerinin Tutumu

Dış mücadelenin ilk dalgası yeni bağımsız olmuş Hırvatistan'dan ve Yugoslavya'nın bakiyesi kalan Sırbistan-Karadağ'dan gelir. Bunlar zaten eski Yugoslav unsurları olduğu için dış müdahilden ziyade savaşın tarafları gibidir. Dış müdahalenin ikinci dalgası, mücadele eden bu güçler arasında taraf seçen Avrupa, ABD ve Müslüman ülkelerden gelir. "Birleşmesinin üzerinden çok zaman geçmeyen Almanya, Yugoslavya krizinin 1990'larda patlak vermesiyle Avrupa'da elinde güç bulunduran esas ülke olarak uluslararası sahnedeki yerini alır. Ülkesinin Batı Avrupalı ortaklarına Slovenya'yı ve Hırvatistan'ı bağımsız devletler olarak tanıyıp Yugoslavya'yı parçalamaları gerektiği yönünde propagandayı Alman dışişleri yapar." (Johnstone;2004,:219).

"Sırp politikasına en güçlü ve kararlı biçimde destek veren ülke Yunanistan olur. Bunun başlıca nedeni, her iki tarafın da Makedonya'nın ayrı devlet olmasını istememesi ve Yunanistan'ın Üsküp'ün Yunan Makedonya'sı üzerindeki kurtarımcılık planları yaptığını iddia ederek aşırı bir tepkiselliğe saplanmasıdır. Bir başka neden de, Balkanlar'da Türkler'in yeni bir rol üstlenmesi karşısında duyulan ortak düşmanlıktır." (Carneige Komisyon Raporu,:51).

AT ile ABD'nin Nisan 1992'de Bosna-Hersek'i tanıması Bosna içinde de Balkanlarda da caydırıcı bir etki yaratmaz. "Sırp-Yugoslav birlikleri Saraybosna'yı kuşatarak Bosna'nın doğu ve kuzey kesimlerine ilerlemeye başlar, geçtikleri her

yerde Sırp olmayan nüfusa karşı etnik temizlik uyguluyorlardır.” (Carneige Komisyon Raporu,:71).

Yugoslavya krizi ABD/Avrupa/Almanya arasındaki çıkar çelişmesini ortaya koymakla kalmaz, aynı zamanda Avrupa içindeki İngiltere/Fransa/Almanya merkezli Avrupa içi çelişmeyi de gün yüzüne çıkarır. Hırvatistan ve Slovenya'nın bağımsızlığını tanıyan ilk ülke olarak “Almanya, Yugoslavya'nın bölünme sürecini başlatarak, Balkanlar ve Doğu Avrupa'da etki alanı kurmak istediğini açıkça ortaya koymuştur. ABD ise Körfez ülkesinde sağladığı üstünlük karşılığında bölgenin kısmi de olsa Almanya'nın etki alanına kaymasına müsaade eder. Buna karşılık Almanya'nın etki alanını Hırvatistan ve Slovenya üzerinden Adriyatik'e kaydırması AT içindeki diğer ülkeleri harekete geçirmiştir. AT'nin diğer iki büyük ülkesi İngiltere ve Fransa Rusya'ya yakın durmak suretiyle 1992 savaşında Bosna'ya yapılacak olan müdahaleyi geciktirir. Bu hal bir taraftan Bosna'nın statüsünün Sırbistan lehine oluşmasının önünü açarken, diğer taraftan etnik kıyımın artmasına neden olur.” (Turan;2005:168).

1.7.1.Badinter Komisyonu

AT tarafından oluşturulan Badinter Tahkim Komisyonu, gerçek amacı Almanya'nın Yugoslavya'nın parçalanması yönündeki talebine Avrupa Birliği'nin göstereceği oportü- nist kabule yasal bir açıklama getirmektir. Adına rağmen komisyon hiçbir zaman çatışan taraflar arasında tahkim görevi üstlenmedi. Bunun yerine, AT bakanlarından oluşan yürütme yetkisi dışında yasal dayanağı olmayan komisyon, Yugoslavya sorunun çözümünde yasal argümanların temelini oluşturan görüşler yayımladı. Aralık 1991 ve Temmuz 1992 arasında yayınlanan on görüşünde yeni bir belirsiz içtihadın oluşmasına katkıda bulundu. Bu içtihat bağlamında; öznel ahlaki kriterler, eski ülkelerin yıkılmasını ve yenilerinin tanınmasının haklı çıkaracak şekilde kullanılabilirdi.

Badinter komisyonu AT'ye üye devletleri ciddi sorumluluklarından kurtarıncasına öteki devletlerce tanınmanın sadece beyanatta kalacağını açıkladı. Gerçekte, devletlerin tanınması önemli bir konuydu ve önemli olaylarda büyük etkileri olacaktı. Ayrılıkçı devletlerin tanınması savaşı durdurmaya değil, bir iç savaşı uluslararası soruna dönüştürmeye ve uluslararası müdahaleye olanak

sağlamaya yönelikti. Böylelikle uzlaşma yolları kapanmış ve çatışmalar daha da kutuplaşmıştır (Johnstone,2004:55-56).

Yugoslavya krizi, Avrupa'nın kendi içindeki çelişkilerini görmesi açısından da önemliydi. Kriz Avrupa'nın önde gelen güçlerini bir araya getireceğine onları nerede ise karşı karşıya getiriyordu. Kriz sırasında İngiliz/Fransız bloğunun Güvenlik Konseyi kararları ile devreye girerek Soğuk Savaşın ardından birleşmiş Almanya'nın Balkanlardaki artan etkinliğini dengelemeye çalışması bunu göstermektedir (Davutoğlu;2001:291-314).

Yugoslavya krizi ilk çıktığında Avrupa Maastricht süreci ile yeni bir dönüşüme hazırlanıyordu. Avrupa Topluluğu olarak bu sürece girerken, sürecin sonunda bir siyasi birlik ve tek sesli dış politika geliştirme kapasitesine sahip bir Avrupa Birliği olarak çıkmayı amaçlamaktaydı. Yugoslavya krizi Avrupa'nın Soğuk Savaş sonrasında karşılaştığı ilk ciddi sınav olacaktı, çünkü 45 sene boyunca Avrupa güvenliği ile ilgili bütün meseleler ABD ve NATO sorumluluğu altındaydı. Soğuk Savaş artık sona erdiğine göre ve ABD de Yugoslavya konusunu Avrupalılara bırakabileceğini düşünüyordu. Ayrıca ABD seçim yılına girdiği için Washington'daki yetkililer Yugoslavya konusu ile ilgilenmekten kaçınmışlardı. Nitekim Yugoslavya krizi ilk çıktığında Lüksemburg dış işleri bakanı ve Avrupa Komisyon başkanı Jeack Poos Yugoslavya krizine müdahil olup olmaması konusunda şöyle bir ifade verdi: “Şimdi Avrupa zamanıdır, ABD'nin değil”. Avrupa Yugoslavya krizini çözerek kendini kanıtlamayı düşünüyordu (Ana;2005:88).

1991 yılında Yugoslavya krizi yükseliş eğilimine geçince, AT Yugoslavya'ya silah ambargosu uyguladı ve ekonomik yardımlarını askıya aldı. 31 1991 yaz aylarında Yugoslavya'da ateşkes uygulamasını gözlemlemek için Yugoslavya'ya bir Gözlemci Misyonu-EC Monitoring Mission gönderdi. İngiltere'nin eski dışişleri bakanlarından Lord Carrington AT Yugoslavya özel temsilcisi olarak atandı. AB ilk önce Eylül 1991'de Lahey'de ardından Londra ve Cenevre'de uluslararası düzeyde Yugoslavya'ya ilişkin Barış Konferansı düzenlemiş olsa da, bütün bu diplomatik çabalar Yugoslavya krizini durdurmak için yeterli olmadı (Karen;2003:52).

İKİNCİ BÖLÜM TÜRKİYE-MAKEDONYA İLİŞKİLERİ

2.1.MAKEDONYA

Makedonya; Sırbistan, Yunanistan ve Bulgaristan arasında rekabete konu olan bir toprak parçasıdır. Birinci Dünya Savaşı sonrasında Yugoslavya Krallığı'na dahil olmuştur. Yugoslavya'yı oluşturan devletlerden biri olan Makedonya, 1991 tarihinde Yugoslavya'dan ayrılarak bağımsızlığını ilan etmiştir. Yunanistan, bu ülkenin Makedonya Cumhuriyeti adını kullanmasını, kendi içinde de Makedonya adlı bir bölge olduğundan kabul etmemiş ve bu devlete ambargo başlatmıştır. Devlet bir süre Eski Yugoslavya'nın Makedonya Cumhuriyeti adıyla tanınmıştır (Former Yugoslav Republic of Macedonia). ABD bu ülkeyi 2004 yılından itibaren, Yunan tepkilerine rağmen anayasal adıyla tanımıştır. En önemli azınlık sorunu önemli bir orana ulaşan Arnavut azınlıktır.

Makedonya kuvvetler ayrılığıyla yönetilen parlamentoyla ilgili bir sistemdir. Ülkenin Cumhurbaşkanı devletin de başkanıdır. Cumhurbaşkanı aynı zamanda Makedonyaki ordunun da Başkomutanı konumundadır. Milli Güvenlik Konseyi'ne başkanlık yapar. Cumhurbaşkanı genel, gizli ve doğrudan seçimler ile 5 senelik süreyle ard arda seçilebilmektedir. Hükümetin kurulmasına yönelik işlemleri gerçekleştirmek, büyükelçiler ve diğer diplomasi ile ilgili görevli olanların atanması veya görevden alınmasıyla ilgili kararnameyi hazır duruma getirecek, hakimler arasında anayasa mahkemesi ve Cumhuriyet Yargı konseyine seçilecek olan üyelerin teklifinde bulunma, Güvenlik Konseyi üyelerini atama Cumhurbaşkanı görevlerinin arasında bulunmaktadır. Ülke 1991 senesinde yapılan referandum ile bağımsızlığını ilan etmiştir.

Makedonya, Orta ve Doğu Avrupa'yı Güney ve Güneydoğu Avrupa'ya bağlanmasını sağlayan büyük önemi olan ulaşım yolunun kesişmiş olduğu bir noktada olan ve Dünya Bankası'nın tanımına göre aşağı orta milli gelir düzeyinde olan ülkedir. Makedonyanın hem denize açılımı olmaması hem de iktisadi durumunun dışa açıklığı, Makedonya'nın küresel ekonomide meydana gelen gelişmeye önemli oranda bağımlı olarak hareket etmesine sebep olmaktadır. Bu durum neticesinde hem olumlu hem de olumsuz durumlar olmuş ve ülke bilhassa son on yıl içinde önemli oranda dış kaynaklı ekonomik krizlerle başa çıkmak zorunda kalmıştır.

Makedonya, tarihî geçmişin bir devletin kaderini en çok etkileyen ülkelerden birisi olması açısından farklı bir yere sahiptir. Makedonya, Makedon ulusu varlığının, komşuları tarafından sorgulandığı, tarihî mirasının sahiplenildiği bir ülke konumundadır. Makedonya'nın çok etnikli toplumsal yapısı, Arnavutlar'ın siyasi mücadelelerini silahlı çatışmaya dönüştürmeleri, Kosova'da yaşanan gelişmeler, Makedonya'nın bağımsızlığını ilanından itibaren ülkenin gündemini en çok etkileyen hususlardır. Bu nedenle Türkiye'nin Makedonya politikası incelenirken, bu hususların açıklanılması gereği duyulmuştur. Bunun yanında, Makedonya'da bulunan Türk toplumunun, Türkiye'nin tarihî ve kültürel mirasının bir parçası olması da üzerinde önemle durulması gereken bir konudur. Makedonya'daki Türk toplumunun varlığı, Türkiye'nin Makedonya politikasını etkileyen aktörlerin de artmasına neden olmaktadır. Makedonya'da bulunan Türk toplumunun Türkiye'de bulunan akraba ve yakınları, kurdukları derneklerle, sahip oldukları şirketlerle, yerel belediyelerdeki konumlarıyla Türkiye'nin Makedonya politikasını hem etkilemektedirler hem de katkıda bulunmaktadır. Türkiye'nin Makedonya'ya yönelik geliştirdiği siyasi, iktisadi ve sosyo-kültürel politikalar, yukarıda sayılan hususlar çerçevesinde incelenmeye çalışılmıştır.

2.2.ESKİ VE YENİ MAKEDONYA SORUNU

Makedonya'nın Yugoslavya'dan bağımsızlığını ilan etmeden önce kısaca tarihte Makedon devletinin oluşum sürecini ve Makedonya olarak adlandırılan bölgenin sınırlarını belirtmemiz gerekmektedir. Coğrafi Makedonya olarak tanımlanan bu alan: “Kuzeyde Şar dağları, Karadağ (Skopska Cma Gora), Kozyak dağları, Osogov dağları; doğuda Mesta nehri; güneyde Ege Denizi ve Aliakmon (Bistrica) nehri; batıda Korab, Jablanica, Mokra ve Pindos dağları” ile çevrelenmiştir (Adanır, 1996:2). Bu alan aynı zamanda kuzeyden güneye akan ve Ege Denizi'ne dökülen Vardar, Struma ve Mesta nehirlerinin vadilerinin oluşturduğu bir alandır (Poulton, 2000:1).

Bu coğrafi alan tarih boyunca farklı krallıkların ve imparatorlukların hakimiyeti altına girmiştir. Tarihte bilinen Makedonlar'ın en önemli ilk devleti Kral II. Filip'in kurduğu ve ondan sonra oğlu Büyük İskender'in sınırlarını genişlettiği imparatorluktur. Büyük İskender İmparatorluğu adını alan bu devlet doğuda Hindistan sınırına, güneyde Mısır'a kadar uzanmıştır. Bu imparatorluk yıkıldıktan

sonra günümüz Makedonya Cumhuriyeti'ne kadar olan süre içerisinde başka bir Makedon devleti kurulmamıştır.

Makedonya bölgesi Ortaçağ'da kurulan diğer devletlerin de sınırları içerisinde kalmıştır. Çar Simeon (893-927) zamanında Bulgarlar, Balkan yarımadasında doğuda Karadeniz'e, batıda Arnavut Adriyatik kıyılarına, kuzeyde Karpatlar'a, güneyde Selanik'in batısından Ege'ye kadar uzanan bir devlet kurmuşlardır (Adanır, 1996:1). Sırp da 14. yy'da Kral Stefan Duşan zamanında Makedonya bölgesini de içine alan büyük bir Sırp Devleti kurmuşlardır (Balkaç, 2003:73). Fakat Sırp Krallığı, Osmanlılar'ın 1389 da Sırp'ı Kosova'da yenmesiyle dağılınca, Balkanlar'da yüzyıllarca süren Osmanlı hakimiyeti başlamıştır. Balkanlar'da kurulan bu devletler Makedonya üzerinde Sırp ve Bulgar iddialarının temellerini oluşturmaktadır. Gerek Bulgaristan gerekse Sırbistan Makedon ulusunun varlığını tanımamakta; Bulgaristan Makedonlar'ı Bulgar, Sırp ise güney Sırp'ları olarak görmektedirler (Rossos, 2006:110).

Osmanlı İmparatorluğu'ndan bağımsızlıklarını kazanan Bulgaristan, Yunanistan ve Sırbistan 1878'de yapılan Berlin Kongresi sonrasında dönemin büyük güçlerinin de desteği ile Balkanlar'da Osmanlı'nın elinde kalan son toprakların paylaşılması için hem kendi aralarında hem de Osmanlı'ya karşı her türlü yönetime başvurmuşlardır. Hristiyan halkın haklarının korunması ve iyileştirilmesi adı altında İngiltere, Rusya ve Avusturya-Macaristan tarafından Osmanlı'ya diplomatik baskı yapılmış, eş zamanlı olarak da çetecilik faaliyetleri ile Osmanlı Devleti'ne karşı isyanların zemini hazırlanmıştır. Bulgar, Yunan ve Sırp çeteleri, baskı yoluyla, bölge halkını kendi ulusal menfaatleri yönünde etkilemeye çalışmışlardır (Danforth, 1995:58).

Makedonya'da faaliyet gösteren bu çetelerin en önemlisi, 1893 yılında kurulan İç Makedon Devrimci Örgütü'dür (VMRO). VMRO, kendisine Makedon topraklarının Osmanlı yönetiminden ayrılmasını amaç edinmiştir. Örgüt içerisinde farklı yönelimler olmuştur. Bir grup tamamen bağımsızlık yönünde düşünceye sahipken, belirli bir grup da Makedonya'nın Bulgaristan'a ilhak edilmesi yönünde gizli bir ajandaya sahip olmuştur. Örgüt, ağırlıklı olarak lojistik ve lider kadro desteğini de Bulgaristan'dan sağlamıştır (Barker, 1999:10). VMRO'nun gerçekleştirdiği en önemli hareket 1903 yılında başlattığı İinden İsyanı olmuştur. Fakat bu isyan, Osmanlı Ordusu'nun müdahalesi ile başarısızlıkla sonuçlanmıştır. İsyan sonucunda binlerce kişi hayatını kaybetmiş, 10,000'e yakın ev yanmış, 60,000

kişi evini terk etmek zorunda kalmıştır. Bunun yanında isyanın getirdiği en önemli sonuç, dönemin uluslararası güçleri, Osmanlı'ya, Makedonya'da reformlar gerçekleştirmesi için müdahalelerini arttırmıştır (Adanır, 1996:216). Günümüzde, Makedonya'da siyaset sahnesinde yer alan VMRO-DPMNE partisi de tarihî mirasını bu örgütten almaktadır. Makedon milliyetçisi çizgisinde hareket eden parti içerisinde yine geçmişte olduğu gibi Bulgar sempatanlığı devam etmektedir.

Dünya Savaşı sonunda Avusturya-Macaristan İmparatorluğu Osmanlı İmparatorluğu ile aynı kaderi paylaşıp dağılmıştır. Avusturya-Macaristan ve Osmanlı İmparatorluğu egemenliği altında yaşayan güney Slavları 1918 yılında Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı'nı (SHS) kurarak Sırp Karayorgiyevic hanedanı liderliğinde parlamenter monarşi sistemini benimsemişlerdir. 1929 yılında ise etnik gruplar arası çekişmeler ve ayaklanmalar nedeniyle Kral Aleksander parlamentoyu feshederek bütün gücü kendisinde toplayarak ülkenin adını Yugoslavya Krallığı olarak değiştirmiştir.

Bu şekilde ayrı bir Makedon devleti kurulduktan sonra Yugoslavya'yı oluşturan cumhuriyetler Sırbistan, Hırvatistan, Slovenya, Bosna-Hersek, Karadağ ve Makedonya olarak kabul edilmiştir. Partizan hareketi, verdiği silahlı mücadele ile işgalci Mihver devletlerini topraklarından çıkarmayı başarmıştır. Bunu yaparken de ne Rusya ne de Müttefik devletlerinden herhangi birisinin yardımını talep etmemiştir. 29 Kasım 1945 tarihinde de Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti (YSFC) kurulmuştur. Yeni 'Makedonya Sorunu' ise aşağıda detayları ile ele alınan, Makedonya'ya, Yunanistan tarafından uluslararası alanda çıkartılan sorunlarla ilgilidir. Bu sorunlara, Makedonya'nın çok etnikli toplum tarafından oluşan iç siyasal yapısından kaynaklanan sorunları da eklediğimizde Makedonya sorununun boyutları genişlemektedir.

2.3.TÜRKİYE'NİN MAKEDONYA İLE İLİŞKİLERİNİ ETKİLEYEN GELİŞMELER

2.3.1.Makedonya'nın Bağımsızlık İlanı ve Yunanistan Gerginliği

Slovenya ve Hırvatistan 1991'de bağımsızlığını ilan ettikten sonra Makedonya'da Bosna-Hersek'le birlikte bağımsızlığını ilan etmiştir. Çünkü Slovenya ve Hırvatistan diğer federal cumhuriyetler içinde en gelişmiş ve en refah içerisinde olan ülkelerdi. Bu ülkelerin federasyon içerisinde olmaması Makedonya ve

Bosna- Hersek'in de federasyonda kalmalarını gerektirecek bir durum olmadığını göstermekteydi. Ayrıca Sırbistan ile aynı federasyon içerisinde olmak istenen bir durum değildi. Yugoslavya'dan ayrılan devletlerin bağımsızlık için gerekli şartları oluşturup oluşturmadığını araştırmakla AT tarafından bir komisyon görevlendirilmiştir. Badinter komisyonu yaptığı incelemelerde Slovenya ve Makedonya'nın bağımsızlık için gerekli şartları oluşturduğunu fakat Hırvatistan ve Bosna-Hersek'in gerekli koşulları taşımadığı şeklinde görüşünü açıklamıştır. AT, kendi kurduğu komisyonun bildirdiği görüşü dikkate almadan üye ülkelerinin siyasi kararları doğrultusunda öncelikle Slovenya ve Hırvatistan'ın bağımsızlığını tanımıştır (Kut, 2005:12). 1992 yazına gelindiğinde Makedonya'yı ancak Bulgaristan, Türkiye, Slovenya, Hırvatistan, Bosna-Hersek ve Filipinler tanımıştır. Makedonya'nın bağımsızlığının AT, ABD ve Rusya tarafından tanınması ise Yunanistan'ın çıkardığı sorunlar nedeniyle ertelenmiştir (Ramet, 1996:230).

Yunanistan, Makedonya Cumhuriyeti'ni, kullandığı adı, bayrağı ve tarihî sembolleri, kendi tarihinin bir parçası olarak gördüğü için Makedonya'yı 'Üsküp Cumhuriyeti' veya 'Vardar Cumhuriyeti' olarak kabul etmiştir. Makedonlar için ise 'Üsküplüler' terimini kullanmaktadır (Çağatay, 2003:50). Yunanistan'ın bu politikasının temelinde 1913 Balkan Savaşı sonunda topraklarına kattığı Ege Makedonyası topraklarına, yeni bağımsızlığını ilan eden Makedonya tarafından gelebilecek tehditti. Çünkü Makedonya devleti bu bölgeyi kendi ülkesinin doğal bir parçası olarak görüp sınırları içerisine almak için faaliyette bulunabilirdi. Zira bu bölgede yüz binlerce Makedon yaşamaktadır. Her ne kadar Yunanistan bu bölgede yaşayan Makedonlar'ı göçe zorlama, asimile etme ve bölgeye Yunan asıllıları yerleştirme suretiyle bölgenin demografik yapısını değiştirmek istese de burada kendini Makedon olarak gören ve Makedonca konuşan insanlar yaşamaktadır (Kayapınar, 2004:89). Yunanistan'a göre burada yaşayan insanlar 'Slavofon Grekler'dir. Yunanistan ülkesinde Makedon azınlığın olduğunu kabul etmemiş ve 1949 yılında 100,000 Slavofon'un göç etmesiyle ülkesinde 7000 Slav-Makedon dili konuşan Slav nüfusunun kaldığını iddia etmiştir. Yunanistan, Makedon diye bir ulusun varlığını kabul etmeyip bu insanları Slavlaşmış Yunanlar olarak görmektedir (Baklacioğlu, 1998:233).

Yunanistan, Makedonya'nın anayasasındaki bazı maddelerin kendi egemenliğini tehdit ettiğini belirterek, değiştirilmesini sağlamıştır. 17 Kasım 1992 tarihinde kabul edilen Makedonya anayasasının 3. ve 49. maddesinin ilk hali şu

şekildeydi: Madde 3: “Makedonya Cumhuriyetinin toprakları bölünmez ve ihlal edilmez. Makedonya Cumhuriyetinin sınırları zorlama ile değiştirilemez. Makedonya Cumhuriyeti sınırları sadece Anayasa’ya uygun bir şekilde değiştirilebilir.” Madde 49’da: “Cumhuriyet, ülke dışarısında yaşamaya başlamış, başka ülkelere yerleşmiş Makedonların ve komşu ülkede hayatlarına devam eden Makedon halkından kişilerin hak ve statülerini korur, kültürel gelişmelerine katkı sağlar ve onlar ile ilişkileri teşvik eder. Cumhuriyet, yurt dışında bulunan vatandaşların kültürel, ekonomi ve toplumsal haklarını korur” (Kut, 2005:128).

Yunanistan bu maddeleri kendisine yönelik tehdit olarak algılayınca Makedonya’da 6 Ocak 1992 tarihinde yaptığı değişiklikle Yunanistan’ı yatıştırmaya çalışmıştır. Makedonya 3. maddesine “Makedonya Cumhuriyetinin komşu olan devletlere karşı hiçbir toprak talebi yoktur” cümlesini eklemiştir. 3. maddesinin son paragrafı da “Makedonya Cumhuriyetinin sınırları sadece Anayasa’ya uygun olarak ve gönüllülük esasına ve genel kabul edilen uluslararası normlara dayanarak değiştirilebilir” şeklinde değiştirilmiştir. 49. maddenin birinci paragrafına da, “Cumhuriyet başka ülkelerin egemenlik haklarına ve iç işlerine karışmayacaktır” cümlesi eklenmiştir.

Yunanistan’ın karşı çıktığı diğer konu da Makedonya’nın bayrağının şekli olmuştur. Makedon bayrağı kırmızı zemin üzerine 16 ışıklı ‘Vergina Güneşi’ sembolünden oluşmaktaydı. Zira bu sembol, Antik Çağ’dan beri Makedonya bölgesinde kullanılan sembollerden birisidir. Yunanistan’ın bu sembole karşı çıkmasının sebebi bunu kendi tarihinin bir parçası olarak görmesidir. Asıl ve daha önemlisi Yunanistan II. Filip ve Büyük İskender’i de kendi milli kahramanları ve tarihî mirası olarak görmektedir (Brown, 2003:36). Yunanistan’a göre Makedonlar, kendi tarihlerini gasp etmektedirler. Makedon diye bir ulus yoktur, Makedonlar da Yunan’dır.

Yunanistan yönetimi, Makedonya’nın 30 asırdan bu yana Yunanistan’ın bir parçası olduğunu, Antik Dönemde Makedonlar’ın Yunan dili konuşan, Yunan kültüründen bir parça olan ve Yunanistan’ın kuzeyinde yaşamlarına devam eden bir topluluk olduğunu, Vardar Makedonya’da hayatlarına devam eden ve şimdi Makedon halkına ait oldukları iddia edilen kişilerin de bölgeye daha sonrasında gelen ve asıl Makedonlar ile ilgileri olmayan Slavlar olduğunu ifade etmektedir. Şimdilerde Makedonya Cumhuriyeti ismiyle anılmak isteyen Vardar Makedonyası’nın, Tito’nun 1944 senesinde, ileriki zamanlarda Yunanistan’a karşı

toprak iddialarında bulunma ve Sırbistan'ı güçsüz duruma getirmek maksadıyla Güney Sırbistan'da meydana getirdiği suni bir devlet olduğunu söyleyen Atina, Makedonya devletinin asıl mirasçısının Yunanistan olduğunu belirtmektedir (İnat ve Balcı, 2004:248).

Yunanistan'ın sergilemiş olduğu bu uzlaşmaz tutum, diğer Batılı ülkelerin Makedonya'yı tanımasını geciktirse de, 8 Nisan 1993 tarihinde Makedonya, anayasal ismi dışında, BM tarafından kabul edilen bir tasarıyla, Eski Yugoslavya Makedonya Cumhuriyeti (Former Yugoslavia Republic of Macedonia) (FYRM) olarak tanınarak BM üyeliğine kabul edilmiştir. Yunanistan, Makedonya isminin kullanılmasına da karşı çıkmıştır. 1988 yılında Yunanistan, kuzeyindeki bir bölgeye idari olarak Makedonya ismini vermiştir. Yunanistan, Makedonya adının kendi ülkesi içerisinde bir bölgenin adı olduğundan hareketle, bu ismin başka bir ülke tarafından kullanılmasını kendi toprak bütünlüğüne karşı bir tehdit olarak algılamıştır. Yunanistan'ın Makedonya devletinin ismine ve bayrağına karşı duruşu, Makedonya'nın egemenlik hakkına ve bağımsızlığına karşı geldiği anlamını taşımıştır. Makedon yetkililer, Yunanistan'ın bu tehdit algılamasını ortadan kaldırmak için anayasalarında gerekli değişiklikleri yapmışlardır. BM tarafından belirlenen isim formülünü de kabul etmişlerdir fakat Yunanistan'ın isteği doğrultusunda isim ve bayrak konusunda taviz vermek kendi milli kimliklerini aşındıracak bir durumdu. Daha fazla taviz veremezlerdi. Dolayısıyla Yunanistan ve Makedonya bu konuda anlaşamadılar. Bunun üzerine Yunanistan Makedonya'ya ambargo uygulama kararı almıştır. Makedonya için çok önemli olan Selanik limanını Makedonya'ya kapatmıştır. Limana gelen Makedon mallarına geçiş izni verilmemiştir. Bu durum Makedonya ekonomisine ağır bir darbe vurmuştur. AB, Yunanistan'ın ambargoyu kaldırmaması durumunda konuyu Avrupa Adalet Divanı'na götüreceğini duyurmasına rağmen Yunanistan ambargoyu kaldırmamıştır. Avrupa Adalet Divanı'na konunun taşınmasına rağmen buradan Yunanistan aleyhine bir karar çıkmamıştır (Crampton, 2006:286)

Almanya ve Fransa'nın girişimleriyle Yunanistan ve Makedonya arasında sorunun çözümü ve ambargonun kaldırılması için görüşmeler başlatılmıştır. Makedonya, parlamentosunda aldığı kararla bayrağını değiştirmeyi kabul etmiş fakat isim konusunda kesinlikle taviz verilmeyeceğini açıklamıştır. Yunanistan ise isim konusundaki tavrını değiştirmemekle beraber ilişkilerin normale dönüştürülmesi için müzakere etmeyi kabul etmiştir. ABD'nin Balkanlar'daki temsilcisi Richard

Hollbrook'un da girişimleriyle Yunanistan ve Makedonya Dışişleri Bakanları New York'da görüşmelere başlamışlardır. Görüşmelerin sonunda 'Geçici Uzlaşı Belgesi' Eylül 1995'te imzalanarak, isim sorunu konusu hariç tutulmak üzere ikili ilişkilerin geliştirilmesi üzerine anlaşılmıştır (Hatipoğlu, 2001:174). Yunanistan ambargoyu kaldırmış ve Makedonya'yı BM'de kabul edilen FYRM ismi ile tanımıştır.

Günümüzde de Yunanistan ile Makedonya arasındaki dondurulmuş isim sorunu devam etmektedir. Yunanistan, 2-4 Nisan 2008 tarihinde Bükreş'te yapılmış olan NATO zirvesi öncesinde yaptığı açıklamalarda, isim konusunda anlaşmaya varılmadığı takdirde Makedonya'nın üyeliğini veto edeceklerini beyan etmiştir.

Yunanistan Dışişleri Bakanı Dora Bakoyanni: "Makedonya'nın NATO yolu, Yunanistan ile ismi konusunda yapacağı anlaşmadan geçmektedir" demektedir (<http://www.setimes.com>). Makedonya ve Yunanistan, BM temsilcisi Mathew Nimetz koordinatörlüğünde Aralık 2007'de aldıkları bir kararla Makedonya'nın resmi adı konusunda aralarında var olan anlaşmazlığı görüşmek üzere müzakerelerde bulunmaya karar vermişlerdir (<http://www.setimes.com>). 27 Şubat 2008'de Üsküp'te 5000 kişilik bir gösterici grubunun isim değişikliğinin tartışılmasını protesto ederek Üsküp'teki Yunanistan'ın diplomatik misyon binasını taşlamışlardır (<http://www.setimes.com>). Ocak-Şubat 2008 içerisinde yapılan görüşmelerden her iki tarafın da üzerinde uzlaşabilecekleri herhangi bir somut sonuca ulaşamamıştır. İsim konusunda herhangi bir anlaşmaya varılamadığı için, Yunanistan, NATO'nun Bükreş zirvesinde, Makedonya'nın üyeliğe kabulünü engellemiştir.

2.3.2. Arnavut Azınlığın Siyasal Hak Talepleri

Makedonya'da komünist sistem yerine çok partili siyasal yönetime geçildiğinde her etnik grup kendi partisini kurma fırsatını elde etmiştir. Her etnik grup birden fazla parti dahi kurmuşlardır. 11 Kasım 1990'da ilk çok partili seçim yapıldığında Arnavutların oluşturduğu Demokratik Refah Partisi (PDP) ve Halkın Demokrasi Partisi (NDP) kendi içlerinde bir ittifak yaparak 22 milletvekili ile Makedonya parlamentosuna girebilmişlerdir. Çıkardıkları milletvekili sayısı ile mecliste üçüncü parti konumuna gelmişlerdir. Makedonya'da bağımsızlık referandumu 8 Eylül 1991 tarihinde yapıldığında Arnavutlar bu referandumu boykot ederek katılmamışlardır. Arnavutlar, Makedonya nüfusunun neredeyse yarısını

oluşturduklarını iddia ederek anayasada kurucu ulus statüsünde olmak istemişlerdir (Babuna, 2000:81). Zira Sosyalist Makedonya döneminde, 1974 Anayasası'nda "Makedonya halkı ile Arnavut ve Türk azınlıkların devleti" olarak tanımlanan Makedonya devleti, yeni döneme girildiğinde "Makedonya halkının ulus devleti" olarak değiştirilmiştir (Kut, 2005:32). 21 Eylül 1990 tarihinde yapılan bu değişiklikler, 17 Kasım 1991 tarihinde yapılan parlamento görüşmelerinde kabul edilmiştir. Fakat bu durum Arnavutlar ve Türkler açısından hak kaybı olarak nitelendirilmiştir. Arnavut milletvekilleri Arnavutlar'ın da kurucu ulus olarak anayasada yer almasını ve Arnavutça'nın da resmi dil olması görüşlerini kabul ettiremeyince anayasanın onaylandığı parlamento oturumunu boykot ederek katılmamışlardır.

Kut'a göre "Arnavutlar, artık burada 'milliyet' olmamak ve yeni Makedonya devletinin 'kurucu halklarından sayılmak için siyasal bir savaşım başlattılar. Arnavutlar taleplerini iki noktaya dayandırmaktaydı. Birincisi, kendilerine güvence istiyorlardı; Kosova'nın özerkliğinin kaldırılması, Arnavutlara göre 'milliyetlere verilen hakların gene verenlerce alınabileceğinin bir kanıtı olmuştu. İkincisi, kendilerine Makedonya devletinde ayrıcalıklı bir konum istiyorlardı; Makedonya nüfusunun 'neredeyse yarısını' oluşturdukları için onlar da Makedonlar gibi Makedonya devletinin eşit kurucu ulusu olma hakkına sahiptiler."

1991 Mart ayında yapılan nüfus sayımı ise bunun daha farklı olduğunu ortaya koymuştur. Arnavutlar 1991 nüfus sayımına itiraz etmişler bunun üzerine Makedon yetkililer uluslararası gözlemcilerin nezaretinde 1994 yılında nüfus sayımının tekrar yapılmasını sağlamışlardır.

Arnavutlar, aslında Makedonya'nın üniter bir devlet şeklinde yapılanmasına karşı çıkmaktaydılar. Bunun en belirgin göstergesi de Makedonya'nın bağımsızlığını ilan etmesinden sonra Ocak 1992'de, Arnavutlar'ın bir referandum düzenleyerek 'Bölgesel, siyasal ve kültürel özerklik' talebinde bulunmalarındır. Bu referanduma yaklaşık 280,000 Arnavut katılmış ve %74'ü özerklik yanlısı oy kullanmışlardır. Fakat bu referandum Makedonya hükümeti tarafından tanınmamış ve Arnavutlar'a kendilerini Makedonya siyasal yaşantısından soyutlamadan siyaset yapmaları çağrısında bulunulmuştur. Bir grup milliyetçi Arnavut da Struga'da Nisan 1992'de 'İlirida Cumhuriyeti'ni kurduklarını ilan etmişlerdir. Bu girişim bir çeşit protesto gösterisi şeklinde yapılmış, somut sonuçlar doğuran eyleme geçilmemiştir (Ramet, 1996:235). Aslında Arnavutlar'ın bu girişimlerini, Makedonya'da otonomluk

edindikten sonra Kosova ve Arnavutluk'taki Arnavutlar ile birleşerek Büyük Arnavutluk devleti oluşturma düşüncesinin bir parçası olarak görmek gerekir. Arnavutlar Makedonya'nın kuzeybatısı, güney de Ohri'den Kumanova'ya kadar olan yay üzerinde hayatlarına devam etmekte ve Kosova'yla Arnavutluk'a komşu, Kalkandelen, Gostivar, Kiçevo, Debar gibi yerleşimlerin genelini oluşturmaktadır (Yerasimos, 1994:41). Görüldüğü gibi Arnavutlar, üç ayrı devletin vatandaşı olarak birbirlerine yakın sınır bölgelerinde yaşamaktadırlar. Bu durum da Arnavutlar'ın tek bir devlet altında birleşmek düşüncelerine en sağlam zeminini hazırlamaktadır.

Arnavutlar siyasal ve sosyal haklarında iyileştirme için her alanda çaba göstermişlerdir. Çünkü Makedonya'da kendilerini diğer milliyetlerden (azınlık) farklı görmektedirler. Bunun en temel sebebi kendi iddia ettikleri gibi nüfusun yarıya yakını kendilerinin oluşturduğu varsayımından hareket etmeleridir. Bu varsayımından hareketle, Makedon halkı ile aynı haklara sahip olmak için her türlü girişimde bulunmaktaydılar. Eğitim alanından örnek vermemiz gerekirse, Makedonya'da milliyetler ilk ve orta öğretimde kendi dillerinde eğitim görme hakkına sahiptirler. Fakat yüksek öğrenim için bu geçerli değildi. Yüksek öğrenimi de kendi dillerinde yapmak isteyen Arnavutlar, Ocak 1995'de Kalkandelen'de (Tetova) Arnavutça eğitim yapacak bir üniversitenin açılışı sırasında polisle çatışmaya girmişlerdir. Çünkü Anayasa Mahkemesi'nin verdiği karara göre 'Kalkandelen Üniversitesi' Makedonya yasalarına aykırıydı ve açılmasına izin verilemezdi (Kut, 2005:168). Sonuçta en azından 1995 yılı için Kalkandelen Üniversitesi'nin açılışına izin verilmemiştir.

1997 yılında da Kalkandelen Üniversitesi sorununa benzer bir sorun daha yaşanmıştır. İktidardaki Sosyal Demokrat ve Arnavut partilerin oluşturduğu hükümet, parlamentoya yüksek öğrenim diliyle ilgili bir yasa teklifi vermiştir. Bu teklife göre, ilk ve orta öğrenime öğretmen yetiştiren Üsküp Pedagoji Enstitüsü'nün dört yıllık fakülteye dönüştürülerek, Arnavut ve Türk okullarına öğretmen yetiştiren bu okulun ilgili bölümlerinde önceden olduğu gibi derslerin Arnavutça ve Türkçe yapılması imkanı verilmiştir. Fakat bu tasarı parlamento dışında olan Makedon milliyetçi partisi VMRO-DPMNE'nin ve diğer Makedon partilerin tepkisini çekmiştir. Bu partiler, yasayı, tek resmi dil olan Makedonca'nın zayıflatılması olarak algılamışlardır. Makedon öğrencilerin de katıldığı protesto gösterileri yapılmış ve Milli Eğitim Bakanı'nın istifası istenmiştir. Gösteriler Arnavut karşıtı ırkçı sloganların atıldığı bir hale gelmiş ve etnik gerginliğin artmasına neden olmuştur.

Arnavut milletvekilleri de tasarıyı Kalkandelen Üniversitesi'nin engellenmesine yönelik bir girişim olarak kabul ederek, tasarı aleyhinde oy kullanmışlardır. Fakat tasarı Mart 1997'de onaylanarak yasallaşmıştır. Sonuçta azınlık haklarının genişletilmesi için çıkartılan 'Üsküp Pedagoji Fakültesi' yasası etnik gruplar arası gerginliğin daha çok artmasına neden olmuştur.

Yine 1997 yılı içerisinde Makedonya'da yaşanan diğeri bir önemli olay bayrak krizidir. Gostivar Belediye Meclisi'nin aldığı bir kararla resmi dairelerin önündeki gönderlere Makedonya bayrağının yanı sıra Arnavutluk ve Türkiye bayrakları da çekilmiştir. Gostivar Belediye Başkanı Ruffi Osmani, Türklerin belediye sınırları içerisinde nüfuslarının %20'den az olduğunu söyleyerek Türkçe'nin resmi dairelerde kullanılmasına sınırlama getirmişti. Fakat bayrak konusunda farklı davranarak Türk bayrağının resmi dairelerde kullanılmasını kabullenmiştir. Bunda Makedonya hükümetine karşı Türkleri de yanına alarak daha geniş kesimli bir eylem amaçlandığını düşünebiliriz. Makedonya Anayasası başka devletlerin bayrağını, milliyetlerin kendi sembolleri olarak kullanmasını uygun görmemektedir. Bunun yerine kendi milliyetlerini temsil eden farklı sembollerin kullanılmasını öngörmektedir. Türk Demokratik Birliği yaptığı açıklamalarda, Türk bayrağının indirilmesini ve kendilerini temsil eden bir bayrak tasarlanana kadar bu haklarını saklı tuttuklarını beyan etmişlerdir. Fakat Arnavut yetkililer, Arnavutluk bayrağını kullanmaktan vazgeçmeyeceklerini ilan ettikleri için Makedon polisi ile bir gerilim yaşamışlardır. Aynı bayrak asma ve indirme eylemi Kalkandelen Belediyesi'nce de tekrarlanınca çıkan çatışmalarda dört Arnavut ölmüş, onlarca yaralanmıştır. Her iki belediye başkanı da tutuklanarak cezaevine gönderilmiştir. Görüldüğü gibi Arnavutlar kendi etnik kimlikleri için Makedonya yasalarına karşı gelerek hükümet yetkililerinden her zaman daha fazla hak talep etmişlerdir. Mevcut tanınan yetki ve özgürlükleri yeterli görmemekte kendi çıkarları doğrultusunda ayrıcalıklar talep etmektedirler.

Makedonya'daki Arnavutlar'a, Arnavutluk hükümet yetkililerinden de destek açıklamaları gelmiştir. Arnavutluk, Makedonya'da yaşayan etnik Arnavutlar'ın bağımsızlık referandumunu ve anayasayı boykot etmelerini, İllirida Cumhuriyeti'ni kurma teşebbüslerini ve Kalkandelen Üniversitesi'nin faaliyetlerini desteklemiştir. Bunun yanında dönemin Arnavutluk Cumhurbaşkanı Sali Berişa, 29 Mart 1992 tarihinde Makedonya'ya yaptığı resmi ziyaret sırasında, Nova Makedoniya gazetesine verdiği demeçte, Makedonya ile yakın ilişkiler kurmanın ön şartı olarak,

ülkede yaşayan etnik Arnavutlar'ın statü problemlerinin çözüme kavuşturulmasını öne sürmüştür. Ayrıca Makedonya'da İsviçre ve Belçika modellerinin uygulanması önerisinde bulunmuştur (İşyar ve Ahmed, 2005:223). Fakat bu destek açıklamaları Arnavutlar'ın söylemlerini sertleştirmeleri üzerine daha sonraki zamanlarda azalmış ve Arnavutlar'ı daha ılımlı olmaya teşvik etmeye yönelmiştir.

2.3.3.Kosova Sorunu: Savaş, Güvenlik Ve Mülteciler

1998 yılından itibaren şiddetlenen Kosova sorununun Makedonya'ya birçok etkisi olmuştur. Özellikle 1997 yılında, Banker Skandalı sonucu Arnavutluk'ta toplumsal kaos yaşanması bu ülkenin silah ve mühimmat depolarının yağmalanarak Kosova ve Makedonya Arnavutları'nın eline geçmesine neden olmuştur (Malcolm, 2006:146). Ayrıca, Kosova'nın Makedonya ile ortak sınıra sahip olması, Sırp baskısından kaçan Arnavutlar'ın başta Makedonya, Arnavutluk ve diğer ülkelere sığınmak zorunda kalmalarına neden olmuştur. Makedon yetkililer ve Makedonlar, Kosova'dan gelen Arnavutlar'ın, Makedonya'daki Arnavut nüfusunu arttırmasından rahatsız olmuşlardır. Ülke içerisindeki Arnavutlar'la devam eden nüfus anlaşmazlığına, Kosova'dan gelen Arnavutlar'ın da eklenmesi iki etnik grup arasındaki ayrılığı arttırıcı etki yaratmıştır. Her ne kadar gelenler mülteci statüsünde gelip belli bölgelerde toplansa da Arnavut yakınları ve akrabalarının yanında kalanlar da olmuştur. Buna benzer şekilde, 1981 ile 1989 yılları arasında Kosova'da yaşanan gerginlikler nedeniyle Makedonya'ya gelen bir kısım Arnavut, Makedonya'da kalmıştır. Makedonya yasaları bu Arnavutlar'a vatandaşlık vermediği için nüfus sayımlarında sayılmamışlardır. Makedonya Meclisi'nin 1995 yılında çıkardığı bir yasaya göre Makedonya'da yaşayanların vatandaşlık alabilmesi için en az 15 yıl Makedonya'da ikamet etmeleri gerekmektedir. Bu yasa yaklaşık olarak 150,000 Kosovalı Arnavut'u etkilemiştir. Bunların dışında 1953 yılında Türkiye ile Yugoslavya arasında yapılan göç anlaşması kapsamında Türkiye'ye gelmek isteyen Kosovalı Arnavutlar da Üsküp'teki Türk Konsoloslugu'na başvurmak için Makedonya'ya gelmişlerdir. Bu Arnavutlar'ın bir kısmı gerekli vizeyi alamayınca Kosova'ya dönmeyerek Makedonya'da kalmışlardır (Baklacioğlu, 2001:87). Makedonyalı Arnavutlar'ın nüfuslarının aslında daha fazla olduğunu iddia

etmelerinin bir nedeni de Kosova'dan gelen bu Arnavutlar'ın Makedon yetkililer tarafından dikkate alınmamalarıdır.

Makedonya yetkilileri Makedonya'daki Arnavutlar'la yaşanan onca soruna karşı ülkeye gelen Kosovalı Arnavut mültecileri de kabul etmek zorunda kalmıştır. Daha önceden ancak 20,000 Kosovalı Arnavut'u kabul etmek için hazırlık yapan Üsküp yönetimi, bu sayının çok üstünde yaklaşık 360,000 kişiyi barındırmak zorunda kalmıştır. Mültecilerin Makedonya'da buldukları süre içerisinde dünya medyasına bu ülkeye ilişkin bazı olumsuz görüntüler yansımıştır. Makedon polislerinin Blaçe ve Stenkoveç sınır kapılarında mültecilere kötü muamele yapması ülkenin itibarını zedelemiştir. Devlet yetkilileri bu olaylar karşısında "beklemediğimiz sayıda mültecinin gelmesi bu tür muamelelere sebebiyet vermiştir" şeklinde bir açıklama yapmışlardır. Kosova Savaşı'nın bitiminde Kosovalı Arnavutlar geri dönüş koşullarının tam olarak oluşması beklenmeden Makedon yetkililer ve yabancı gözlemciler tarafından çok hızlı bir şekilde Kosova'ya geri gönderilmişlerdir (İşyar ve Ahmed, 2005:224).

Makedonya bakımından Kosova Savaşı güvenlik problemi meydana getirmiştir. Kosovalı Arnavutlar'ın ülkeye gidiş ve gelişlerinden yararlanan legal olmayan örgütler sınırdan silah, uyuşturucu ve diğer kaçakçılık faaliyetlerinde bulunmak için uygun zemin bulmuşlardır (Pettifer, 1999:145). Bununla birlikte Kosova'da örgütlenen UÇK sınır etrafında barınmak, eylem yapmak ve lojistik destek sağlamanın olanağına erişmiştir. Mesela 1997 senesinde Gostivar'da hükümet binası bombalanması, 1998 senesinde Kumanova ve Prilep'teki olan olayı UÇK üstlenmiştir. Artık Makedonlar iyiden iyiye Makedonyalı Arnavutlar'ın silahlandığını ve organize örgütlerin daha yaygın hale geldiklerine inanmaya başlamışlardır (Koppa, 2001:53). Arnavutlar'ın bu şekilde örgütlenmeleri ve silahlı mücadeleye girişmeleri Makedon milliyetçiliğinin de yükselmesine neden olmuştur.

Kosovalı Arnavutlar'ın UÇK liderliğinde, Sırp polisi ve askerinin baskısına karşı silahlı mücadele başlatmaları, uluslararası aktörlerin dikkatinin Kosova sorununa odaklanmasına neden olmuştur. Sırp'ın, Arnavut köylerini UÇK militanlarını yakalamak bahanesi ile yakıp yıkmaları, köylüleri öldürmeleri dünya basınına yansıyınca uluslararası toplum Sırp'lar'a karşı harekete geçmiştir (Türkoğlu, 2001:119). Tabi bunda ikinci bir Bosna felaketinin yaşanmasına engel olunmasının da amaçlandığını söylememiz mümkündür. Sonuçta NATO'nun hava harekâtı ile Sırp'ın Kosova'daki baskısına son verilmiştir. Kosovalı Arnavutlar, Sırp güvenlik

güçlerine karşı silahlı mücadele ederek istediklerini elde etmişler, NATO destekli olsa da Sırp güvenlik güçlerini Kosova'dan uzaklaştırmayı başarmışlar, UNMIK gözetiminde olsa da kendi idari yapılarını kurmuşlardır. Dolayısıyla şunu söylemek mümkün görünmektedir. Makedonyalı Arnavutlar da Makedonya güvenlik güçlerine karşı silahlı mücadele içerisine girerek uluslararası aktörlerin dikkatini kendilerinin sorun olarak gördükleri konuya çekebilirlerdi. Bu amaca ulaşmada Kosova onlar için çok iyi bir örnek teşkil etmiştir. Makedonyalı Arnavutlar da Kosova'yı kendilerine örnek almada fazla gecikmemişlerdir.

2.3.4.2001 yılı Makedon-Arnavut Çatışması ve Ohri Barış Anlaşması

Kosovalı Arnavutlar'ın silahlı mücadele ile Sırp'lar'a karşı koymaları ve bunda başarılı olmaları, Makedonyalı Arnavutlar'ı da harekete geçirmiştir. UÇK'nın Kosova'daki silahlı mücadelesi Makedonya'nın kuzeybatı kesimlerinde Arnavutlar'ın çoğunluğu oluşturduğu kesimlerde de kendisini göstermiştir. UÇK içerisinde Makedonyalı Arnavutlar da bulunmaktadır. UÇK'nın yönetici ve kurucularından Ali Ahmeti, UÇK içerisinden ve yeni katılımlarla Ulusal Kurtuluş Ordusu'nu (NLA- National Liberation Army) kurarak Makedonyalı Arnavutlar'ın durumunun iyileştirilmesi için silahlı mücadele başlatmıştır (Daskalovski, 2004:61).

Makedonya'da güvenlik güçlerine karşı saldırılar NLA tarafından başlatılmıştır. Buna gerekçe olarak da YFC Cumhurbaşkanı Vojislav Koştunitsa'nın, YFC ile Makedonya arasındaki sınır hattının netleştirilmesi amacıyla sınır anlaşmasını Şubat 2001'de imzalaması gösterilmiştir. Sırbistan'ın güneyindeki Kosova'da kontrol tamamıyla Arnavutlar'ın elindeyken, bu sınır anlaşmasının yapılmasını NLA yetkilileri Kosova'nın statüsünün belirlenmesi sonrasında (daha doğrusu Kosova'nın bağımsızlığının ilan edilmesi sonrasında) bırakılmasını öngörmekteydiler. Bu anlaşmanın yapılacağını önceden haber alan NLA yetkilileri 21 Ocak 2001'de Makedonya'nın Tearçe köyü polis merkezine bir saldırı düzenleyerek bir polis memurunun ölümüne neden olmuşlardır (İşyar ve Ahmed, 2005:225). NLA bu saldırı ardından Almanya'dan BBC'ye gönderdiği faksta, "Arnavut halkı özgür olana kadar üniformalı Makedon işgalciler hedef alınacaktır" açıklamasını yapmıştır. Yapılan bu açıklamayla Makedonya'nın etnik sınırlar dikkate alınarak bölünmesini isteyen yeni bir aktörün ortaya çıktığı varsayılmıştır. 16 Şubat

2001'de Kosova'ya en yakın Makedonya köyü olan Tanuşevci'de de bir polisin öldürülmesi ve ardından iki Makedon güvenlik görevlisinin yerleştirilmiş mayına basarak hayatlarını kaybetmeleri Makedonya'da gerginliğin artmasına yol açmıştır (Bellamy, 2002:132). UÇK yaptığı açıklamayla bu saldırıların sorumluluğunu açıkça üstlenmiştir.

Bu gelişmeler üzerine Makedon güvenlik güçleri de Arnavut silahlı çetelerini ele geçirmek üzere Arnavut köylerine saldırıda bulunmuşlardır. Özellikle Tanuşevci köyünde, Makedon güvenlik güçlerinin NLA militanlarına operasyon başlatmaları üzerine, Arnavut militanlar geri çekilmişlerdir. Makedon güvenlik güçlerinin saldırılarını arttırması üzerine NLA daha önce yaptığı ayrılıkçı söylemlerini yumuşatarak, Makedonlar tarafından ayrımcılığa uğrayan Arnavut halkının haklarının geliştirilmesi için mücadele ettiklerini açıklamışlardır. NLA amaçlarının Makedonya'yı bölmek olmadığını, anayasada yapılacak değişikliklerle Arnavut halkının durumunun iyileştirilmesini istediklerini bildirmişlerdir.

Arnavutlar'ın siyasal hak talepleri 1990'ların başından sürekli gündeme getirdikleri konulardır. Bunları şu şekilde tekrar sıralayabiliriz. Anayasada azınlık olarak değil kurucu ulus olarak yer almak istemektedirler. Arnavutça'nın resmi dil olarak kabul edilmesi ve Arnavutça eğitim yapan bir üniversitenin kurulması istenmektedir. Bunun yanında devletin yönetim kadrolarında ve kamu görevlerinde nüfuslarına orantılı olarak temsil edilmeyi istemektedirler. Ayrıca merkezi yönetimin yetkilerinin bir kısmının yerel yönetimlere devredilmesi istenmektedir.

Makedonlar ve Arnavutlar arasında ardı arkası kesilmeyen bu karşılıklı saldırılar, iki halk arasında kin ve nefret tohumlarının daha da filizlenmesine neden olmuştur. Olaylar belli bölgelerle sınırlı kalmayıp kentlere de sıçramıştır. Makedonya'da 2001 yılında yaşanan olaylar, iç savaşın eşliğinde bir krize dönüşmüştür. Radikal milliyetçi Makedon çeteleri, Müslümanlar'ın ev ve dükkanlarını yağmalamışlardır. Çatışmalarda, bilhassa Manastır halkı büyük zarar görmüştür. Manastır'da kırka yakın ev, dükkan ve bir de cami yakılmıştır. Olaylar kısa süre içerisinde Üsküp, Kumanova gibi şehirlere de sıçramıştır.

Makedonlar'la Arnavutlar arasındaki bu çatışmaların artmasında iki toplum arasındaki karşılıklı güvensizliğin diğer sebepleri de yer almaktadır. Her iki tarafın da etnik milliyetçiliği destekleyen partilerinin ülke yönetiminde önemli bir yer tutmasını örnek verebiliriz. Makedon VMRO-DPMNE partisinin milliyetçi söylemi, gerginliği artırabilmektedir. Makedonlar, ülkede Arnavutlar arasındaki yüksek

doğum oranını Makedon varlığı için bir tehdit olarak görmekteyler. 1994 yılında yapılan bir araştırmaya göre ülke nüfusunun %23.7'sini oluşturan Arnavutlar'ın doğum oranına katkısı %34 iken, nüfusun %66.6'sını oluşturan Makedonlar'ın doğum oranına katkısı %47.4'dür. Aynı araştırmada Arnavut toplumunun %50'si 30 yaşın altındadır (Koppa, 2001:42). Ülke dışından farklı yollarla Makedonya'ya gelen Arnavutlar da Makedonlar'ı rahatsız etmektedir. Sonuçta Makedon ve Arnavutlar arasındaki derin ekonomik, sosyal ve etnik problemler iki toplum arasındaki ilişkileri olumsuz etkilemektedir. Dolayısıyla bunlar, iki etnik grup arasındaki çatışmaların artmasına zemin hazırlayan nedenler olmuştur.

Uluslararası aktörler iki etnik grup arasındaki krizi sonlandırmak için taraflar arasında görüşmelerde bulunmuşlardır. AB temsilcisi Javier Solana ve NATO Genel Sekreteri George Robertson da Makedonya'ya gelerek krize barışçıl bir çözüm bulmak için çaba sarf etmişlerdir. AGİT temsilcisi Frowick'in 23 Mayıs 2001'de Prizren'de Arnavut partileri PDP, DPA ve silahlı mücadele veren NLA liderleri ile görüşmesi Makedon yetkililer tarafından olumsuz karşılanmıştır. Makedonlar bunu kendilerine karşı, Arnavutlar arasında amaçlarının koordine edilmesi olarak nitelendirmişlerdir (Hislope, 2003: 144).

Makedonya'da Arnavut silahlı eylemcileri ve güvenlik güçleri arasındaki çatışmaları sona erdirmek ve ülkedeki barışın tekrar tesis edilmesi için 13 Mayıs 2001'de Makedon ve Arnavut partiler arasında 'Ulusal Birlik Hükümeti' kurulmuştur. Çatışmaların tamamen bir iç savaşa dönüşmesini engellemek için Başbakan Ljubcho Georgievski (İç Makedon Devrimci Örgütü-Makedon Ulusal Birliği Demokratik Partisi, VMRO-DPMNE), Branko Crvenkovski (Makedonya Sosyal Demokratik Birliği, SDSM), Arben Xhaferi (Arnavut Demokratik Partisi, DPA) ve Ymer Ymeri (Arnavut Demokratik Refah Partisi, PDP) biraraya gelerek Arnavutlar'ın uzun süredir arzuladıkları anayasal düzenlemeler ve yasamaya ilişkin konularda önemli değişiklikler yapmayı öngören bir uzlaşmaya varmışlardır. Bu görüşmelere AB'yi temsil eden Francois Leotard ve ABD temsilcisi James Pardew de gözlemci olarak katılmışlardır (Brunnbauer, 2002:1). Sonuçta 13 Ağustos 2001 tarihinde Ohri Çerçeve Anlaşması imzalanarak çatışmalara son verilmiştir.

Ohri Çerçeve Anlaşması üç ana başlık altında toplanmıştır. Birincisi, Makedonya anayasasında geniş kapsamlı bir düzenlemenin yapılması, ikincisi mevcut yasama düzeninin değiştirilmesi, üçüncü olarak da çatışmaların sona erdirilerek NLA'nın silahsızlandırılmasının sağlanmasıdır.

NATO komutası altında yürütülen ‘Zorunlu Hasat’ (Essential Harvest) harekâtı ile Arnavut silahlı militanlarının silahları kendi teslim ettikleri kadarıyla NATO birlikleri tarafından teslim alınmıştır. 28 Ağustos 2001’de başlayan ve 3500 NATO askerinin katıldığı misyon 26 Eylül 2001’de sonlandırılmıştır. Bu harekât kapsamında 3875 adet silah, bunlara ait mühimmatlar ve patlayıcı maddeler toplanmıştır. Zorunlu Hasat operasyonunun başarıyla tamamlanmasından sonra, yine NATO kapsamında 700 askerden oluşan ‘Kurnaz Tilki’ (Amber Fox) adı altında yeni bir barış misyonu görevi devralmıştır. Bu misyonun amacı, barışın sağlanmasının yanı sıra, Ohri Çerçeve Anlaşmasında öngörülen uluslararası gözlemcilerin korunması ve olası yeni bir iç savaş tehlikesi halinde gözlemcilerin ülkeden çıkmalarını sağlamak olarak belirlenmiştir (İşyar ve Ahmed, 2005:231).

AB Barış Gücü, 1 Nisan 2003 tarihinde Makedonya’da görevi NATO’dan devralmıştır. 320 kişiden oluşan ‘Konkordiya Misyonu’ (Concordia) yanında, 400 NATO askeri de ‘Müttefik Uyum Gücü’ (Allied Harmony) bünyesinde ülkede bulunmaya devam etmiştir. Konkordiya Misyonu 15 Aralık 2003 tarihinde son bulmuştur. Bunun devamı olarak ‘Proksima’ (Proxima) adı verilen, AB Polis Misyonu aynı tarihte göreve başlamıştır. Proksima’nın 200 silahsız polisten oluşan gücü, Makedonya emniyet teşkilatı içinde reformların hızlandırılmasına çalışmıştır. Bu görev süresi de 2004 yılında sona ermiştir (İşyar ve Ahmed, 2005:231).

Ohri Çerçeve Anlaşması ile Makedonyalı Arnavutlar istedikleri her şeyi almasalar da çoğunu elde etmişlerdir. Ohri Anlaşması, ülkenin Makedon ulusal kimliği ile ilgili herhangi bir düzenleme yapmamıştır. Fakat komünizm sonrası Slav baskın kültürünün yerini; eğitim, kültürel ve dil alanlarında azınlık haklarını Avrupa standartlarına yaklaştıran düzenlemeler getirmiştir (Pettifer, 2001:3). Makedonya anayasasında yapılan değişikliklerle Arnavutlar kurucu ulus olarak yer almamışlardır, fakat ‘Makedon halkı’, ‘milliyetler’, ‘azınlıklar’ gibi etnik ayrımcılığa neden olan ifadeler yerini ‘çoğunluk nüfus’, ‘toplum’, ‘çoğunlukta olmayan toplumlar’ gibi yumuşatılmış ifadelerle bırakmıştır.

16 Kasım 2001 tarihinde yayımlanan Makedonya Cumhuriyeti Resmi Gazetesi’nde, Anayasa’nın giriş bölümü şu şekilde değiştirilmiştir: “Makedonya Cumhuriyeti vatandaşları, Makedon ulusu ve Cumhuriyetinin vatandaşları olan Arnavut, Türk, Ulah, Sırp, Roman, Boşnak ve diğer ulusların mensupları, ülkenin geçmiş ve geleceğinin sorumluluğunu üstlenerek bağımsız ve egemen Makedonya Cumhuriyetinin kurulmasında atalarının bulunduğu fedakarlığın bilinci ve minnet

duyguları içinde, gelecek nesillerin önünde Makedonya kültürel zenginliğini ve ortak hayatı korumaya değer olduğunu ve bu sorumluluğu kabul ederek-Makedonya Cumhuriyeti-Kruşevo Cumhuriyeti, ASNOM (Makedon Ulusal Özgürlük Meclisi) kararları ve 8 Eylül 1991 tarihli referandum geleneklerine uygun olarak...” Yapılan bu değişiklikle Makedonya’daki bütün halklar eşit ve toplumun kurucu unsurları olarak kabul edilmiştir (Kayapınar, 2004:100).

Ohri Çerçeve Anlaşması’na göre, ülke genelinde ve yerel yönetimlerde, nüfusun %20’sini oluşturan toplumların dilinin resmi dil olarak kullanılması kabul edilmiştir. Bu şartı da yalnız Arnavutlar karşılamaktadır. Ayrıca Arnavutça eğitim verecek üniversite için mecliste kanun çıkartılmıştır. Makedon meclisinde kültür, dil, eğitim, sembollerin kullanımı gibi konularda çıkartılacak kanunlarda, çoğunlukta olmayan toplumların meclisteki çoğunluğu sağlandıktan sonra kanun çıkartılabilecektir. Azınlık halklarına kamu kurumlarında iş olanağı daha fazla desteklenmiştir. Polis teşkilatında yeni memur alımlarında ülkenin etnik dağılımı dikkate alınarak görev dağılımı yapılması kabul edilmiştir. Merkezi yönetimlerin yetkileri yerel yönetimlere devredilerek yetki paylaşımına gidilmiştir. Örneğin yerel yönetimler belediyede bulunan polis müdürlerini kendileri atayabilecekler fakat bu müdürler İçişleri Bakanı’nın emri altında çalışacaklardır. Ülkedeki belediye sınırları tekrar çizilerek 123’den 87’ye indirilmiştir (Brunnbauer, 2002: 4-6).

Makedonya’da belediye sınırlarının yeniden düzenlenerek, Arnavutlar’ın 16 belediyede daha çoğunluğu elde etmeleri, başta VMRO-DPMNE partisi olmak üzere, milliyetçi çevreleri endişelendirmiştir. Bu yasanın ülkenin etnik temelli bölünmeye doğru götüreceğini düşünmüşlerdir. Bu yasanın iptali için ülke genelinde 150,000 imza toplanarak referandum yapılması için girişimlerde bulunulmuştur (<http://www.bbc.co.uk>).

Kasım 2004’de yapılan referanduma, kayıtlı seçmenlerin ancak %26’sı katıldığı için referandum geçersiz sayılmıştır. (<http://www.bbc.co.uk>) Referanduma katılımın düşük kalmasının en önemli sebeplerinden birisi de referandumdan üç gün önce ABD’nin Makedonya’yı anayasal ismi ile tanıdığını duyurması olmuştur. Aynı şekilde AB yetkilileri, referandumdan yasaların iptali yönünde oy çıkması durumunda, ülkenin tekrar istikrarsızlaşabileceğini belirtmişlerdir. (<http://www.bbc.co.uk>)

Görüldüğü gibi Ohri Çerçeve Anlaşması'nın getirdiği düzenlemeler, bir kısım Makedon tarafından, Arnavutlar'a çok fazla taviz verildiği ve ülkeyi bölünmeye götürebileceği şeklinde algılanmaktadır.

2.3.5.Makedonya'nın Komşusu Bulgaristan ve YFC (Sırbistan) ile İlişkileri

Bulgaristan, tarih boyunca Makedon ulusunun varlığını kabul etmemiş, Makedonlar'ı Bulgar olarak görmüştür. Makedon dilinin de aslında bir Bulgar diyalektiği olduğu tezini sürekli savunmuştur. Bulgaristan, 1878 Ayestefanos Anlaşması ile Makedonya coğrafyasının büyük bir kısmını ele geçirirken, aynı yıl yapılan Berlin Kongresi kararları ile Makedonya toprakları Bulgaristan'dan alınarak Osmanlı Devleti'ne geri verilmiştir. Osmanlı Devleti'nden bağımsızlığını kazanmak için mücadele eden VMRO örgütünün yöneticilerinin bir kısmının Bulgar olması Bulgaristan'ın Makedonya topraklarını, Bulgaristan'a ilhak etmek isteğinin göstergesi olmuştur. VMRO örgütü liderlerinden Gotçe Delçev'in Bulgar olduğunu iddia edenler olduğu gibi Makedon olduğunu ileri sürenler de bulunmaktadır. 1903 İinden İsyanı sırasında tutuklanıp idam edilen Delçev'in hem Makedonya'da hem de Bulgaristan'da heykelleri dikilmiştir. Gotçe Delçev her iki ülke tarafından da milli kahraman olarak görülmektedir. Bulgaristan'ın Makedonya topraklarında var olan emelleri Birinci ve İkinci Dünya Savaşları'nda devam etmiştir. İkinci Dünya Savaşı'nda Almanya ve İtalya, Yugoslavya topraklarını işgal ettiğinde, Bulgaristan da Mihver Devletler safhında yer alarak Makedonya topraklarını işgal etmiştir. Fakat Almanya, savaştan yenik çıktığında, Bulgaristan da işgal ettiği topraklardan geri çekilmek zorunda kalmıştır.

Makedonya, 1991 yılında bağımsızlığını ilan ettiğinde, ilk tanıyan ülke Bulgaristan olmuştur. Bunun yanında Bulgaristan, Makedon ulusunun varlığını ve dilini tanımadığını, fakat devleti tanıdığını açıklamıştır. Bulgaristan'da Jelju Jeleu'in liderliğini yaptığı, antikomünist, Batı yanlısı Demokratik Güçler Birliği partisi, Georgievski'nin milliyetçi partisi ile iyi ilişkiler içerisinde olmuştur. 1998 yılında Georgievski'nin VMRO-DPMNE partisi iktidara geldiğinde Bulgaristan-Makedonya ilişkileri de gelişmeye başlamıştır. 22 Şubat 1999 tarihinde, Bulgaristan, eski

iddialarını terk ederek, ayrı bir Makedon ulusunun varlığını, kültürünü ve dilini kabul ettiğini bildiren bir anlaşmayı Makedonya ile imzalamıştır (Philips, 2004:83).

Bulgaristan, Makedonya'ya 94 adet T-55 tipi tank, 108 adet M-30 tipi top ve bazı hafif silahlar bağışlamıştır. Makedonya Savunma Bakanı Ljuben Paunovski ile Bulgaristan Savunma Bakanı Bojko Boev, askerî alanda bir işbirliği anlaşması imzalamıştır. Bu şekilde Makedon gençlerin, Bulgaristan Harp Okulu Rakovski'de eğitim görmelerinin önü açılmıştır. Bulgaristan, 2001 yılında Arnavutlar'la yaşanan çatışmada Makedon hükümetinin yanında yer almıştır. Bulgaristan, çatışmaların iç savaşa dönüşmesi halinde, savaştan kaçan Makedonlar'ın Bulgaristan'a gelebileceğini ve gerektiğinde 'Makedon Kardeşlere' yardım edileceğini açıklamıştır. Bulgaristan, Makedonya'ya yönelik ulusun varlığını ve dilini tanımama politikasını terk ederek, siyasal ve kültürel nüfuz kurma yönünde politikalar izlemeye başlamıştır. Bulgaristan, Makedonlar'la aynı dili konuştuklarını ve aynı kültürü paylaştıklarını vurgulayarak, Makedon gençlerinin Bulgaristan'da yüksek öğrenim görmesini teşvik etmektedir (Kayapınar, 2004:96).

Bulgaristan, Makedonya'ya olan karayolu ulaşım bağlantılarının geliştirilmesi, Bulgar eserlerinin Makedonya'da serbestçe yayınlanmasının sağlanması, Sofya-Üsküp demiryolunun tamamlanması gibi yeni açılımlarla Makedonya politikasını geliştirmektedir.

YFC, Makedonya'nın bağımsızlık ilan etmesine rağmen, zayıf ekonomik yapısı, komşu ülkelerle olan sorunları ve etnik yapısından dolayı kendi başına ayakta duramayacağını beklemiştir. Yugoslavya Halk Ordusu, Makedonya'dan çekilirken bütün askeri teçizatını ve silahlarını alarak geri çekilmiştir. Milosevic yönetimi, Sırbistan'a entegre edilmiş ekonomisi olan aynı zamanda ordusu olmayan Makedonya'nın, kendi isteği ile YFC'ye katılacağını beklemiştir. Milosevic'in Yunanistan Başbakanı Mitsotakis'e, Makedonya'yı paylaşıp ortak bir sınıra sahip olma teklifi, Yunanistan tarafından kabul görmemiştir. Fakat Makedonya'nın kendi bağımsızlığı için bütün zorluklara rağmen çaba göstermesi ve uluslararası destek görmesi Makedonya'nın YFC'ye katılmasını engellemiştir.

YFC tarafından ancak 8 Nisan 1996'da tanınan Üsküp yönetimi, Belgrad ile 24 Şubat 2001'de bir anlaşma imzalayarak sınır sorunlarını halletmişse de, Yunanistan-Sırbistan yakınlaşması, eski Yugoslavya döneminden kalan sorunlar ve Makedonya'nın kuzeyindeki 40,000 Sırp azınlığın durumu gibi sorunlar nedeniyle

iki ülke arasındaki diplomatik ilişkilerde bir gelişme sağlanamamıştır (İnat ve Balcı, 2004:249).

2.4.TÜRKİYE’NİN MAKEDONYA İLE İLİŞKİLERİNİ ETKİLEYEN AKTÖRLER

2.4.1.Makedonya’daki Türk Azınlıkları

Günümüzde Makedonya’da yaşayan Türkler, Balkan Savaşları’ı sonucu yenilgiye uğrayan Osmanlı Devleti’nin Balkanlar’dan çekilmesi sonucunda Anadolu’ya göç etmeyerek yurt edindikleri yerde kalmayı tercih eden insanlardır. 1912-1913 Balkan Savaşları’nda 240,000 Türk Makedonya’dan Türkiye’ye göç etmiştir. İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra kurulan YSFC’nin sosyalist yönetim anlayışı altında yaşamak istemeyen Türkler de Makedonya’dan Türkiye’ye göç etmiştir (Ağanoğlu, 2001:321). Yugoslavya-Makedonyası’ndan 1923-1960 döneminde göçmen, mübadil, sığınanlar olarak gelen 269,101 kişiden %56.4’ünün 1953-1960 döneminde (sadece 7 yıl içinde) göç etmiş olmalarını dikkate değer bulan Cevat Geray, bu durumun ‘Tito rejiminin Müslüman ve Türk unsurlara karşı davranışının bir neticesi olarak değerlendirildiğini’ söylemektedir (Çavuşoğlu, 2006). Özellikle de Tito’nun güvenlik danışmanı Rankovic’in ırkçı ve milliyetçi politikaları Türkler’in ve Arnavutlar’ın ‘gönüllü’ olarak Türkiye’ye göç etmesine neden olmuştur (Blumi, 1998:154). Makedonya’da 1953’te yapılan ilk nüfus sayımına göre Türkler, 1,304,514 olan toplam nüfusun %15.63’ünü oluştururken, 1991 nüfus sayımına göre bu sayı 97,416 olup ülke nüfusunun %4.8’ine denk gelmektedir (Kut, 2005:34-35). 2002 yılında yapılan son nüfus sayımına göre ülke genelinde 2,022,547 olan nüfusun, % 3.85’ini Türkler oluşturmaktadır.

Türk nüfusunun büyük bir bölümü ağırlıklı olarak başkent Üsküp’te yaşamaktadır. Ayrıca Batı Makedonya’da Kalkandelen (Tetova), Gostivar, Ohri (Ohrid), Struga (Usturuga), Resne (Resen) ve Manastır (Bitola) şehirlerinde yaşayan Türkler de vardır. Batı Makedonya’da yaşayan Türkler genellikle şehirli kesimdir. Doğu Makedonya’daki köylerde ise Yörük Türkleri olarak adlandırılan Türkler yaşamaktadır.

Makedonya Türkler’i, Makedonya’da, Arnavutlar’dan sonra en çok nüfusa sahip üçüncü etnik gruptur. 1991 yılında kabul edilen anayasa, Arnavutlar’ı olduğu gibi Türkler’i de hak kaybına uğratmıştır. YSFC döneminde, Makedonya

anayasasında Türkler'e yer verilirken yeni anayasada yer verilmemiştir. Buna rağmen Türkler bağımsızlık referandumuna katılarak bağımsızlık için "evet" demişlerdir. Türkler, Makedonya devletinin bir toplumu olarak siyasal, sosyal ve kültürel hak ve menfaatlerini yasalar çevresinde, gerektiğinde uluslararası örgütler vasıtasıyla aramayı tercih etmişlerdir. Arnavutlar'ın gösterdiği silahlı mücadeleye benzer şiddet yanlısı tutum içerisinde olmamışlardır. Bundan dolayı Makedon yetkililer tarafından örnek bir toplum olarak gösterilmektedirler. Fakat her toplum gibi Makedonya'daki Türkler'in de diğer etnik grupların yaşadığı sorunlara benzer sorunları olmuştur. Bunların en başında ise anadilde eğitim sorunu gelmektedir.

1992 yılında yaşanan Zupa olayı yaşanan eğitim sorununun en belirgin göstergesi olmuştur. Zupa'daki ilkokullarda anayasada yer almasına rağmen Türk çocukları için Türkçe eğitim imkanı verilmemiştir. Bunun üzerine Makedon Türkler'i Demokratik İttifakı sorunu AGİK'e kadar götürmüştür. Ocak 1993'te Zupa'da incelemelerde bulunan AGİK heyeti, Türkler'in endişelerini doğrulamıştır. Makedon yetkililerin azınlıkların kendi dilinde eğitim hakkını, bir takım imkansızlıkları ileri sürerek engellemeye çalıştıklarını söyleyebiliriz. Fakat 2001 Ohri Anlaşması'ndan sonra bu durumun kısmen düzeldiğini de söylememiz mümkündür (Hasip, 2008:7).

Fakat buna rağmen Türkçe eğitim yapan okulların bir kısmında yaşanan eğitim malzemesi, araç ve gereç eksikliği Türkçe eğitimi olumsuz etkilemektedir. Bunun yanında Doğu Makedonya'da Türkler'in yerleşim birimlerinde dağınık yaşamalarından dolayı, Türk öğrenciler gerekli çoğunluk sayıyı oluşturamadıkları için, ilköğretim 4'üncü sınıflardan sonra Makedonca eğitim yapan okullara devam etmekte veya okula hiç gitmemektedirler (<http://www.yenibalkan.com.mk>).

Makedonya'daki Türk toplumunun siyasal hayata katılımına baktığımızda şu şekilde örgütlendiklerini görebiliriz. Makedonya'nın 1991'deki bağımsızlığının ilanına kadar Türkler 'Makedon Türkleri Demokratik İttifakı' adlı dernek altında toplanmışlardır. Makedonya'daki demokratik yaşama geçilmesiyle birlikte diğer etnik grupların yaptığı gibi Türkler de kendi partilerini kurmuşlardır. 17 Ekim 1992'de Türk Demokratik Partisi (TDP) Erdoğan Saraç başkanlığında kurulmuştur. 2002 yılında yapılan kurultayda başkanlığa Kenan Hasip getirilmiştir. 1999 yılında kurulan ve şu an başkanlığını Adnan Kahil'in yaptığı Türk Hareket Partisi (THP) Türklerin kurduğu diğer bir partidir. Erdoğan Saraç ise TDP'den ayrılarak Türk Milli Birlik Hareketi'ni (TMBH) 2006 yılında kurmuştur. Günümüzde, Makedonya

Türkleri'nin üç ayrı parti vasıtasıyla temsil edilmeleri nüfus itibarıyla üçüncü sırada olan Türk toplumunun siyasal gücünün bölünmesine neden olmaktadır. Fakat ağırlıklı olarak TDP ve THP'nin daha etkili olduklarını söylememiz mümkündür. Temmuz 2006'da yapılan seçimlerde TDP 'Makedonya İçin Birlikte' koalisyonuna katılmıştır. Seçim sonucunda TDP Başkanı Kenan Hasip ve Hadi Nezir Makedonya Parlamentosu'na milletvekili olarak girmişlerdir. Ayrıca THP başkanı Adnan Kahil de VMRO-DPMNE ile yaptığı işbirliği neticesinde milletvekili olmamasına rağmen hükümette Devlet Bakanı olarak görevlendirilmiştir. Bunun yanında Türkler, belediye meclis üyeliklerinde de görev almaktadırlar.

Makedonya'daki Türkler'in Arnavutlar'la olan ilişkileri de üzerinde durulması gereken önemli konulardan bir tanesidir. Türkler'le Arnavutlar'ı bir araya getiren en önemli etkenin "İslam" dini olduğu kuşkusuzdur. Dinden kaynaklanan örf ve adetlerin birbirine benzemesi, iki toplum arasında evlilikler vasıtasıyla kaynaşmanın olmasını doğurmuştur. Elbette, tamamen bir iç içe geçmişlikten bahsetmek mümkün değildir. Arnavutlar kendi içerisine daha kapanık ve beraber yaşayan bir toplumdur. Türkler ise Makedonya'da belirli merkezler dışında dağınık halde yaşamaktadırlar. Arnavutlar'ın nüfus itibarıyla Türkler'den fazla olması, Arnavutlar'ın dini kullanarak Türkler'i Arnavut toplumu içerisinde eritmeye çalışmalarına neden olmaktadır. Arnavutlar'ın ülkedeki tüm Müslümanlar'ı, Arnavut kimliği altında toplamaya çalışmasına, Makedonya'da sayıca çok az olan Müslüman Torbeş¹ ve Boşnaklar'ı da dahil edebiliriz (Mandacı, 2007:11). Dolayısıyla Makedonya'daki Türk varlığının devam etmesi için Arnavutlar'ın asimile edici politikalarını terk etmeleri gerekmektedir. Bunun haricinde, Arnavut tarihinde Türk düşmanlığı yapılması da, Türk-Arnavut birlikteliğine zarar veren hususlardandır. Arnavut çocukları, tarih kitaplarında Türkler'in onları esir ettiğini, yurtlarını işgal ettiğini okuyarak yetişmektedirler (Tufan, 1998:387). Bu husus bir kısım Arnavutlar'ın Türkler'e bakış açısını da yansıtmaktadır.

Makedonya'daki Türkler kendi kültürlerini çıkarttıkları gazete ve dergiler ile korumaya çalışmaktadırlar. Bunların en önemlisi haftada üç defa çıkan Birlik gazetesidir. Fakat Birlik gazetesinin basımı 2003 yılında sona ermiştir. Onun yerine Yeni Balkan gazetesi faaliyetine başlamıştır. Makedonya İslam Birliği bünyesinde Türkçe-Makedonca çıkan Hilal adlı aylık gazete vardır. Yine Türkçe-Makedonca

¹ Torbeşler, etnik olarak Makedon Slav olmalarına rağmen Müslüman olan bir topluluktur.

olmak üzere haftada bir çıkan Makedonya Zaman gazetesi de mevcuttur. Çocuklara yönelik Tomurcuk ve Sevinç dergileri faaliyet göstermektedir. Yine, Türk sivil toplum kuruluşları tarafından Kızıl Elma, Köprü, Dere, Ekol gibi aylık veya mevsimlik dergiler de çıkarılmaktadır (Saraç, 2003:51). Ayrıca Makedonya resmi televizyon ve radyo kanallarında günün belirli saatlerinde Türkçe yayın da yapılmaktadır.

Görüldüğü gibi Makedonya'da yaşayan Türkler, Makedonya toplumu içerisinde ülkenin yurttaşları olarak kendi kültürlerini, gelenek ve göreneklerini, dillerini muhafaza ederek yaşamaya çalışan bir toplumdur. Türkler'in Makedonya'daki siyasal, sosyal ve kültürel hayatları, Makedon milliyetçiliği ile Müslüman Arnavut kültürü arasında kalarak etkilenmektedir. Türkler'in bu iki güç merkezi arasında kendi kültürlerini, dillerini, örf ve âdetlerini koruyabilmeleri için gerekli olan destek Türkiye'den beklenmektedir. Makedonya'da ileride yaşanabilecek 2001 yılına benzer daha geniş kapsamlı bir Makedon-Arnavut çatışmasında Türkler'in hangi tarafı destekleyeceği çok tartışmalı bir durumdur. Bu durumda Türkler'in daha önce soydaşlarının yaptığı gibi Türkiye'ye göç etmekten başka fazla seçeneklerinin olmayacağı düşünülmektedir

2.4.2. Türkiye'deki Rumeli Dernekleri

20. yy içerisinde yaşanan Balkan Savaşları, İkinci Dünya Savaşı ve YSFC'nin komünist yönetimi, Makedonya'da yaşayan Türkler'in büyük bir çoğunluğunun Türkiye'ye göç etmesine neden olan gelişmelerdir. Fakat bu göçlere rağmen Makedonya'da günümüzde yaklaşık ülke nüfusunun %4'ü kadar Türk yaşamaya devam etmektedir. Türkiye'ye göç eden Makedon Türkleri gerek Türkiye'de aynı geçmişi paylaşan diğer yurttaşları ile dayanışma ve beraberlik içerisinde olmak gerekse Makedonya'da kalan akrabaları ve yakınları ile irtibatlarını devam ettirebilmek için örgütlenmişlerdir. Bu örgütlenmeler de vakıflar, dernekler, lokaller kurmak şeklinde olmuştur.

Dernekler, zaman ilerledikçe birlik ve beraberliğin ötesinde farklı amaçları gerçekleştirmek çabası içerisinde olmuşlardır. Dernekler Balkanlar'dan göç edenlerin geride bıraktıkları mallarının, mülklerinin ve sosyal haklarının takipçisi, bu konularda ilgili hükümetler nezdinde girişimlerde bulunur hale gelmişlerdir. Bunun

yanında kriz ve çatışma dönemlerinde Türkiye'deki karar vericileri etkileme, eleştiri yöneltme, lobi faaliyetlerinde bulunma ve kamuoyu oluşturma gibi işlevleri de yerine getirmektedirler (Baklacıoğlu, 2006:95). Ayrıca yapılan yerel ve genel seçimlerde aday olan Balkan kökenli Türkler de mevcuttur. Belediye meclis üyesi olabildikleri gibi Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne de girmektedirler. Bu şekilde buldukları platformlarda, Rumeli göçmenlerinin sesi olma imkanına kavuşabilmektedirler. Bu da elbette sorunlarının ve isteklerinin kolayca dile getirilebileceği bir imkan vermesi açısından çok önemlidir. Fakat bu konuda derneğin herhangi bir fonksiyonel işlevi olduğunu söyleyemeyiz.

Balkan Türkleri'nin Türkiye'de kurduğu bir çok dernek ve vakıf vardır. Batı Trakya, Bulgaristan ve Makedonya'dan ve eski Yugoslavya topraklarından farklı zamanlarda gelen Türkler'in kurdukları dernekler de kendi içerisinde farklılık göstermektedir. Makedonya Türkleri'nin kurduğu dernekler Rumeli dernekleri olarak adlandırılmaktadır. Türkiye'nin bir çok ilinde farklı isimlerle de olsa bu dernekler mevcuttur. Fakat Türkiye'de en iyi örgüt yapısına sahip ve kurumsallaşmış dernek 1950 yılında kurulan Rumeli Türkleri Kültür ve Dayanışma Derneği'dir. Merkezi İstanbul Fatih semtinde olan derneğin Bayrampaşa, Kağıthane ve Kemerburgaz'da da şubeleri mevcuttur.

Rumeli Türkleri Kültür ve Dayanışma Derneği, ilköğretim öğrencilerine yapılan eğitim malzemesi desteği, yurtiçinden veya Balkanlar'dan gelen üniversite öğrencilerine verdiği burslarla, düzenlediği konserler, ihtiyaç sahiplerine sağlanan sosyal yardımlarla, kadın kollarıyla, düzenlediği kültürel aktivitelerle tam bir sivil toplum kuruluşu olarak çalışmaktadır. Fakat araştırma konumuz gereği, derneğin bu faaliyetlerinden ziyade Türk dış politikasına etki eden faaliyetleri, Türkiye'nin Makedonya'ya yönelik sosyo-kültürel politikaları içerisinde değinilecektir. Zira, Türk devlet adamlarının Makedonya'ya yaptıkları resmi veya gayri resmi ziyaretlerin çoğuna dernek yöneticileri de katılmaktadır.

Baklacıoğluna göre, Rumeli dernekleri, Balkanlar'da Türk kültürünün devamlılığının sağlanması, tanıtılması ve Türk imajının geliştirilmesi bağlamında resmi ziyaret ve geziler, konferans ve bilimsel toplantılar ve dernek yayınları olmak üzere üç tür uluslararası faaliyet yürütmektedirler. Dernekler, bu üç tür faaliyet alanı ile Türkiye'nin bölgesel politikalarına katkıda bulunmaktadır.

2.4.3.İktisadi Çevreler

İki ülke arasında ticari ve ekonomik ilişkilerin geliştirilmesi için, Dış Ekonomik İlişkiler Konseyi (DEİK) bünyesinde Türk-Güneydoğu Avrupa İş Konseyleri altında 1995 yılında Türk-Makedon İş Konseyi kurulmuştur. İş Konseyi'nin Türk tarafını başkanlığını Ay Plastik A.Ş. Yönetim Kurulu Başkanı Feridun Yeşil, karşı taraf başkanı ise Makedonya Ekonomi Odası'na bağlı faaliyet gösteren OHIS firması Genel Müdürü Jorga Cuka yapmaktadır.

Türk-Makedon İş Konseyi, Türkiye-Makedonya arasında yapılan ikili anlaşmalar çerçevesinde Makedonya'da yatırım veya ticaret yapmak isteyen Türk firmalarını Makedonya'daki ilgili yetkililerle irtibatını sağlamakta ve yönlendirici olmaktadır. Özellikle devlet ve hükümet yetkililerinin bu ülkeye yönelik yaptığı ziyaretlerde, ziyaret gündemine göre iştirak ederek, Makedon yetkilileri ve işadamları ile görüşme imkanına sahip olmaktadır.

Türk işadamlarının kendi içerisinde organize olarak, ticari faaliyet gösteren dernekleri de mevcuttur. Bu dernekler, Türk işadamlarının Balkanlar'da yatırım ve ticaret payının artırılması için çalışmaktadırlar. Balkan ve Rumeli kökenli Türkler'in yoğun olarak yaşadığı Bursa'da 2006 yılı içerisinde kurulan Rumeli Sanayici ve İşadamları Derneği (RUMELİSİAD), Balkan ülkeleri ve Türkiye arasında ekonomik ve kültürel ilişkilerin geliştirilmesini hedeflemektedir. RUMELİSİAD'ın ilk icraatlarından birisi de Nisan 2007 yılı içerisinde Üsküp'te yapılan fuara katılarak iş olanaklarını değerlendirmesidir. RUMELİSİAD ve buna benzer birçok dernek, gerek Balkanlar'da gerekse Makedonya'da yatırım olanaklarını değerlendirerek Türkiye'nin Makedonya'da daha fazla yer almasını sağlamaktadırlar.

Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği Başkanı Rıfat Hisarcıkloğlu, 27 Kasım 2007 tarihinde Bükreş'te yapılan Balkan Odalar Birliği Genel Kurul toplantısında, Birliğin 2008 yılı dönem başkanlığı görevini üstlenmiştir. Aynı toplantıda Hisarcıkloğlu, tarihî İpek Yolu'nun tekrar canlandırılması için üyelere çağrıda bulunmuştur. Çin'i Avrupa'ya bağlayacak bu yolun Balkanlar'a ekonomik kalkınma getireceğini ortaya koymuştur (<http://www.haberler.com>). Hisarcıkloğlu'nun dönem başkanlığı Türkiye açısından önemli bir gelişmedir ve yeni açılımlar getirme imkanı vermektedir.

2.4.4.Dostluk Grubu (Meclis)

Türkiye-Makedonya parlamentolar arası dostluk grubu, verilen bir kanun teklifinin 21 Mayıs 1996 tarihinde kabul edilmesiyle kurulmuştur (<http://www.tbmm.gov.tr>). Dostluk grupları iki ülke arasında siyasi, ekonomik ve kültürel ilişkilerin geliştirilmesi için önemli bir platformdur (<http://www.tobb.org.tr>). Türkiye-Makedonya dostluk grubu üyeleri, Makedonya'dan gelen devlet yetkililerinin Türkiye'deki temaslarına eşlik etmekte ve düzenlenen sosyal organizasyonlara iştirak etmektedirler (<http://www.haberler.com>). Bu şekilde iki ülke arasındaki dostluk geliştirilmeye çalışılmaktadır.

2.4.5.Yerel Belediyeler

Türkiye'deki yerel belediyelerde yer alan Rumeli kökenli Türk vatandaşlarının da katılımıyla Balkan şehirlerinin belediyeleri arasında kardeş belediyeler oluşturulmaktadır. Bu şekilde hem Türkiye'deki hem de Makedonya'daki belediyeler arasında kurulan bu birliktelikler ile iletişim ve işbirliği imkanları arttırılmaktadır. Özellikle, ağırlıklı olarak göçmenlerden oluşan belediyelerin, yönetici kadroları, Makedonya'dan gelen göçmenlerin geldikleri yerlerin belediyeleri ile irtibata geçerek heyetler arası karşılıklı ziyaretlerle görüşmelerde bulunmaktadır. Bu şekilde toplumlar arası diyalog imkanı yaratılmaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM TÜRKİYE’NİN MAKEDONYA’YA YÖNELİK UYGULADIĞI POLİTİKALAR

3.1.MAKEDONYA’NIN BAĞIMSIZLIĞINDAN ÖNCE MAKEDONYA- TÜRKİYE İLİŞKİLERİ

Balkan Savaşları’ndan sonra Makedonya bölgesi, Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı’nın egemenliğine katılmıştır. İkinci Dünya Savaşı’nda Alman güçlerince Makedonya işgal edilmiş ve Makedonya ulusu Alman güçlerini topraklarından çıkarabilmek için büyük gayretler göstermiştir. Bu gayretler, Türkiye resmi siyasetinde pozitif durumlar oluşturarak desteklenmiştir. Bu desteklere Türkiye’deki Fransız diplomasi ve diğer resmi temsilcilerinin raporunda rastlamak mümkündür. Bu rapora göre “Makedon problemi Türkiye bakımından özel menfaattendir. Türkiye kamuoyu Federal Yugoslavya dâhilinde otonom Makedon Devleti’nin kurulması hakkında büyük anlayış gösteriyor...” metni bulunmaktadır (<http://www.iudergi.com>). Yine bu kaynağa göre, Türkiye resmi Makedonya ve Makedonların milli ve bölgesel bütünlük ve egemenliğinin koruma latına alınması ile ilgili “Sovyetlerin himayesi altında Bulgaristan’ın Yugoslavya Federasyonu’na planlanmış şekilde girmesi..” olasılığını dile getirmektedir (Soğangöz, 2007: 108-109).

- Makedonya’nın devlet yapısı korunması bakımından Makedonya’nın Yugoslavya Federasyonu kapsamında kalmasına önem veriliyor.
- Türkiye resmi siyasi çevrelerinin Yugoslav-Bulgar Federasyonu’na güvenleri azdı ve "Makedonya’nın otonomluğu bu eyaletin Bulgaristan’a bağlanması hazırlıklarının bir safhası..." düşüncesini dile getirmekteydi.
- Türkiye’yi yalnızca Sovyet etkisi değil sosyalizmin de etkisiyle Balkanlar’a yayılma olasılığı endişelendiriyordu (Soğangöz, 2007: 108-109).

3.1.1.Makedonya’nın Bağımsızlığı ve Türkiye’nin Tutumu

Yugoslavya’da TİTO ölünce onun boşluğunu doldurmak isteyen Miloşeviç dönemine kadar Makedonya federal sistemli yapıyı desteklemiştir. Miloşeviç dönemi başladığında ise konfederal sistemli bir yapı yönünde politikasını değiştirmiştir (İnat, Duran ve Ataman, 2010: 643).

Bu süreçte Makedonya ve Bosna-Hersek ikilemde kaldı. Bir yandan Yugoslavya'nın baskısı altında kalmak istemiyorlardı. Diğer yandan Yugoslavya'nın ekonomik olarak en kötü ülkeleriydi. Bağımsızlıklarını ilan etseler dahi tek başlarına hayatta kalamayacaklarını biliyorlardı. Ekonomik olarak Yugoslavya'ya bağımlıydılar. Fakat Yugoslavya'nın ekonomisini çeken Hırvatistan ve Slovenya bağımsızlıklarını ilan ettikleri halde 5 Mayıs 1991'de açıklama yapan Kiro Gligorov, Makedonya'nın da bağımsızlığını ilan edeceğini şart koşmuştur. Referandum sonucu ülkelerinin cumhurbaşkanları olan Bosna-Hersek lideri olan Alija İzetbegoviç ile Makedonya lideri Kiro Gligorov 30 Ocak 1991'de bir araya gelerek Yugoslavya'yı bir arada tutmaya çalışıyorlardı (Kodal, 2014: 382). Bu iki ülke "egemenlik haklarına saygı kaydıyla cumhuriyetler arası yeni bir birlik oluşturulması" adı altında Miloşeviç yönetimine bir öneride bulundular. Bu öneri kabul edilmeyince Yugoslavya dağılma sürecine girmiş oldu (İnat, Duran ve Ataman, 2010: 643).

Yugoslavya ilk olarak, 25 Haziran 1991 eş zamanlı olarak Hırvatistan ve Slovenya bağımsızlıklarını ilan edince dağılmaya başladı. Artık bu bağımsızlık sürecinin kaçınılmaz olduğunu fark eden Makedonya Cumhurbaşkanı Kiro Gligorov Türkiye'nin başkenti Ankara'ya gelerek 9 ile 11 Temmuz arasında resmi temaslarda bulunarak Türkiye'nin, Makedonya bağımsızlığını ilan ettiği zaman Türkiye'nin Makedonya'yı tanıması için destek istemiştir. Gligorov bu ziyaret esnasında Başbakan Mesut Yılmaz, Dışişleri Bakanı Safa Giray, Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Ekrem Pakdemirli ile resmi temaslarda bulunmuştur. Son olarak da Turgut Özal ile bir araya gelerek Ankara ziyaretini sonlandırmıştır (Kodal, 2014: 383).

Ankara ziyaretinde istediğini almış bir şekilde dönen Gligorov şu konuşmasını yapmıştır: "Slovenya Cumhuriyeti'nde meydana gelen olaylardan sonra Yugoslavya'nın 6 cumhuriyetinin de onay verdiği Brioni Antlaşması'na göre en geç 1 Ağustos 1991'de Yugoslavya'nın gelecekteki düzeniyle alakalı görüşmelerin başlaması ve en geç üç ay içinde de bir neticeye erişilmesi gerekiyor. Bu süre içinde Yugoslavya'nın gelecek durumu neticeye varacak. Şayet bu süre zarfında bir souca varılmaz ise, bağımsızlık hareketlerinin bütün cumhuriyetlere yayılması problem çıkartacak. Anlaşmaya varılmaz ise her cumhuriyet kendi alın yazısını çizecek" (Kodal, 2014: 383).

Yukarıda da değinmiş olduğumuz gibi, ilk başta Türkiye, Yugoslavya'nın dağılmaması gerektiğini söylüyor, bu ülkenin birliğini ve bütünlüğünü savunuyordu.

Fakat Avrupa Birliği, Slovenya ve Hırvatistan'ın bağımsızlığını tanıyınca Türkiye geri adım atmak zorunda kaldı. Makedonya Cumhuriyeti dâhil diğer tüm Yugoslavya'dan bağımsızlığını ilan eden ülkelerin bağımsızlıklarını tanıdı.

Makedonya Cumhuriyeti, Hırvatistan ve Slovenya'nın ardından 8 Eylül 1991 yılında bağımsızlığını ilan etmiştir. Bu süreçte diğer Balkan ülkelerinde olduğu gibi Makedonya'da da herhangi bir çatışma (iç çatışma) olmaması için ve her ihtimale karşı Miloşeviç liderliğinde Yugoslavya'nın saldırısına karşı Birleşmiş Milletlere bağlı ABD askerlerinden oluşan bir önleme gücü ülkeye girmiştir. Bu önlem gücünün adı “United Nations Preventive Deployment –UNPREDEP” olmuştur (Emin, 2014: 15).

22 Ocak 1992'de Yugoslavya Devlet Başkanı olan Slobodan Miloşeviç Ankara'da temaslarda bulunmuştur. Bu temaslarda Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Erdal İnönü ve Cumhurbaşkanı Turgut Özal ile görüşmüştür. Miloşeviç Türkiye Cumhuriyeti kurulduğu tarihten itibaren Yugoslavya'nın yanında olduğunu ve aralarında çok iyi ilişkiler olduğunu dile getirmiştir. Aslında Miloşeviç'in bu ziyaretinin bağımsızlıklarını ilan edecek olacak olan ülkelerin (özellikle Makedonya ve Bosna-Hersek'i) Türkiye'nin bu devletlerin bağımsızlıklarını tanımaması için ziyarette bulunduğu dile getirilmiştir (Kodal, 2014: 386).

Miloşeviç'in Ankara ziyaretinin ardından adeta Türkiye'nin bizi tanımamasına muhtacız dercesine Makedonya Cumhuriyeti Parlamento Başkanı olan Stoyan Andov 25 Ocak 1992'de Üsküp'te Milliyet Gazetesi'ne bir demeç vererek şu satırları eklemiştir: “Türkiye büyük öneme sahip. Türkiye bizi tanıyan ilk ülkeler arasında olması bizim için çok önemlidir. Burada hayatlarına devam eden Türkler de bu şekilde düşünmektedir. Türkiye'yle aramızdaki ekonomik işbirliğinin daha çok olmasını bekliyoruz. Türkiye bize uluslararası alanlarda da destek verebilir. Henüz yurtdışında diplomatik bakımdan temsil heyetimiz bulunmamaktadır. Ama Türkiye'nin bütün ülkelerde temsilcileri var. Fakat Türkiye bize destek verirken herhangi bir sıkıntıya girmesini de istemeyiz. Türkiye'yle ortak bir tarihimiz bulunmaktadır. Makedonya'da 100 binden fazla Türk yaşıyor...” (Kodal, 2014: 387).

Makedonya Cumhuriyeti yetkilileri Meclis başkanının açıklaması ile yetinemeyip bir gün sonra 26 Ocak 1992'de Makedonya Cumhuriyeti Dışışleri Bakanı Denko Malevski, Milliyet Gazetesi'ne, Türkiye'nin, Makedonya'nın bağımsızlığımızı tanınması halinde bölgeye istikrar geleceğini dile getirmiştir. Bu açıklamalardan sonra dönemin T.C. Dışışleri Bakanı olan Hikmet Çetin, “Ortadoğu

Barış Konferansı” için İstanbul’dan Moskova’ya giderken, Türkiye’nin Hırvatistan ve Slovenya’yı tanıma aşamasına geldiğini ve Makedonya’yı da tanıyacağını açıklamıştır. Fakat Yugoslavya’dan ayrılan bu devletleri tek tek değil de birlikte tanıyacaktır. Biz Bosna-Hersek’i tek başına bırakıp diğer federe devletlerin bağımsızlığını tanıyamayız. Bosna’da şimdilik ortam gergin olduğundan böyle bir tanımaya gidemeyeceklerini ta ki Bosna-Hersek’te ortam yatışınca hep birlikte bu ülkelerin bağımsızlıklarını Türkiye tanıyacaktır diye açıklamalarda bulunmuştur (Kodal, 2014: 388).

6 Şubat 1992’de Türkiye Cumhuriyeti’nin Bakanlar Kurulu Süleyman Demirel başkanlığında Yugoslavya’dan ayrılan dört federe devletin bağımsızlığının tanınip tanınmaması hususunda görüşölmek üzere bir araya gelmiştir. Yaklaşık iki saat süren bu görüşmenin ardından hükümet sözcüsü Akın Gönen, bu ülkelerin bağımsızlıklarını tanıma kararı çıktığını açıklamıştır. Fakat ilişkilerin, bu ülkelerle protokoller imzalandıktan sonra diplomatik ilişkiler kuruluncaya dek Belgrad’taki büyükelçilik aracılığıyla gerçekleşeceği açıklanmıştır (Kodal, 2014: 390).

Nitekim Türkiye, Bulgaristan’dan sonra 6 Şubat 1992’de Makedonya’nın bağımsızlığını tanıyan ikinci ülke oldu. Aynı yılın Ağustos ayında Londra’da iki ülke arasında diplomatik ilişkiler protokolü imzalandı. (Република Македонија Министерство за Надворешни Работи: Makedonya Dışişleri Bakanlığı, 2014).

Makedonya Cumhuriyeti’nin bağımsızlığı Türkiye tarafından tanınmış olması Türk Dış Politikası açısından çok olumlu bir hamle olarak değerlendirilmiştir. Demokratik Sol Parti Genel Başkanı olan Bülent Ecevit, hala yayın hayatına devam etmekte olan Üsküp Radyosu’na demeçte bulunarak, “Şimdi Balkanlarda yeni ve umut verici bir dönem başlıyor” demiştir. Buna mukabil 16 Şubat 1992’de Makedonya Cumhurbaşkanı Kiro Gligorov Milliyet Gazetesi’ne “Tam zamanında alınmış bir karar. Gerçek dostlar böyle zamanda belli olur” diyerek demeç vermiştir (Kodal, 2014: 391).

26 Ağustos 1992 yılında Londra’da ki Barış Konferansı’nda iki ülke arasında protokoller imzalandıktan sonra artık diplomatik ilişkiler kurulması için hiçbir engel kalmamıştır. Bununla birlikte Makedonya’nın başkenti olan Üsküp’e 1993 yılında ilk büyükelçiliği açan ülke Türkiye olmuştur. Suha Noyan, ilk Türk büyükelçi sıfatıyla 30 Nisan 1993’te Üsküp’teki görevine başlamıştır (Çağ, 2008: 200).

Bununla yetinmeyip, Yunanistan’la arasındaki anlaşmazlıklar sürdüğü zaman bile Türkiye, Üsküp yönetiminin yanında yer alarak Makedonya Cumhuriyeti’ni

kendi anayasal ismi ile tanımıştır (Çalış ve Demirtaş, 2012: 203). Türkiye, bağımsızlığını kazandığı andan itibaren, Makedonya Cumhuriyeti'nin ülke bütünlüğü, egemenliği ve sınırlarının değişmeyeceğini kararlılıkla savunmakta ve Makedonya'nın üniter devlet yapısıyla birlikte çok etnikli ve çok kültürlü dokusunun korunmasını desteklemektedir (Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, 2014).

Makedonya bağımsızlığını ilan eder etmez komşuları arasında sıkışıp kalmıştır. Bunun sebebi de genellikle tarihten kaynaklanmaktadır. Güney Doğu Avrupa ülkesi olan Makedonya, Yunanistan tarafından "Makedonya Cumhuriyeti" olarak tanınmadı. Bulgaristan ise "Makedonya Cumhuriyeti" diye bir devletin varlığını kabul etmekte, fakat "Makedon" diye bir milletin varlığını kabul etmemektedir. Çünkü Makedonların aslında Bulgar kökenli oldukları varsayımını kabul etmektedir. Batıdaki komşusu olan Arnavutluk ise, Makedonya'nın sınırları içinde en büyük azınlık durumunda olan Arnavutlar'a haklarını vermediği için şikâyetçi olmaktadır.

Komşuları arasında sıkışmış şekilde kalan Makedonya Türkiye'ye yakınlaştı. Türkiye de Balkanlarda bir müttefik arıyordu. Ona yaklaşan böyle bir fırsatı değerlendirip onunla ilişkilerini geliştirmeye başlamış oldu. Diğer yandan Türkiye'nin Makedonya'ya yaklaşmasında en temel sebep, Balkanlar'daki istikrarı korumak ve ülke içerisinde 100.000 civarında Türk azınlığın yaşıyor olması idi. Türkiye bununla yetinmeyip Makedonya'nın Avrupa Birliği ve ABD tarafından tanınması için de çaba göstermiştir (Oran, 2012: 505).

Makedonya bağımsızlığına kavuştuğunda eski Makedonya Komünist Partisi Genel Sekreteri olan Kiro Gligorov (Киро Глигоров) Cumhurbaşkanı oldu. İlk resmi ziyaretini de Mart 1992 de Türkiye'ye yaptı. Bir yıl sonra Türkiye'nin Cumhurbaşkanı Turgut Özal Şubat 1993 Makedonya'ya resmi ziyaretlerinde bulundu (Çalış ve Demirtaş, 2012: 203).

İki ülkenin ilişkisinin hukuksal bakımdan temelini meydana getiren çok fazla anlaşma imzalanmıştır. Şimdiye kadar Başbakan, Cumhurbaşkanı, Bakan ve Meclis Başkanınca ziyaretler gerçekleşmiştir (Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, 2014).

Eski Yugoslavya'nın en son Ankara Büyükelçisi Trayan Petrovski, 14 Temmuz 1994 tarihinde ülke değişikliği yaparak Makedonya Cumhuriyeti Ankara Büyükelçisi olarak Cumhurbaşkanı olan Demirel'e güven mektubu göndererek görevine başlamıştır (Biçer ve Doğru, 2013).

Makedonya Cumhurbaşkanı Kiro Gligorov 28 Haziran 1996 tarihinde, Süleyman Demirel'in resmi konuğu olarak Türkiye'ye davet edilmiştir, bu davet sonrasında gerçekleştirilen ziyaret sırasında Gligorov'a İstanbul Üniversitesi'nce "fahri doktora" unvanı verilmiştir (Biçer ve Doğru, 2013).

Yukarıda da bahsettiğimiz gibi, Bosna Savaşı nedeniyle ortaya çıkan "durgun Makedonya-Türkiye ilişkileri", 1995 Dayton Anlaşması sonrasında canlandı. Dışişleri Bakanı İsmail Cem Üsküp'ü ziyaret etmiş, sonrasında Başbakan Mesut Yılmaz'ın ve Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'in hem Makedonya'ya hem de bölgeye ziyaretleri olmuştur (Biçer ve Doğru, 2013).

3.1.2.Makedonya-Yunanistan Sorunu

"Sırbistan ve Yunanistan'ın Makedonya'ya karşı tutumları ve Türkiye" kısmına geçmeden önce Yunanistan ve Sırbistan'ın Makedonya ile ilişkilerine kısaca göz atmak yerinde olacaktır.

Makedonyanın 9 Eylül 1991 tarihinde bağımsızlığını duyurması Dünya çapında değişik tepkilere sebep olmuştur. Bilhassa Yunanistan'ın negatif ve sert tutumu yeni bir "Makedonya Sorunu" meydana getirmiştir. Makedonya ismini, bayrağını ve anayasasını, Yunanistan tarafından kendi toprak bütünlüğünde tehdit unsuru olarak görülmüş ve değiştirilmesi için talepte bulunulmuştur.

1991-1995 seneleri arasında Yunanistanın Makedonya'yı tanımamasını engelleyebilmek için üçüncü devletlerin üstünde bıkmadan yapmış olduğu diplomatik baskı, Makedonya'nın uluslar arası üyelik içi kulanmış olduğu veto, Makedonya'nın iki seneye yakın bir zaman uygulamış olduğu ticari ambargo ve dünya kamuoyunda "Makedonya Yunandır" propagandasıyla politik hedeflerine erişmek için tüm yolları denemiştir. İlk üç araç ile yalnız bırakmaya çalışmış ve başaramaz ise de en azından yıpratmayı hedeflemiştir. Gerçekten de Yunanistan'ın üçüncü devletlerde yapmış olduğu diplomatik baskı ve veto Makedonya bakımından sadece siyasi ve diplomatik problemler oluşturmakla kalmadı, Makedonya'nın ekonomisini de bir hayli etkiledi" (Murat, 2011:169-171).

Daha öncesinden Birleşmiş Milletlerin Yugoslavya'ya uygulamış olduğu ambargo dolayısıyla Makedonya'nın bundan 3 milyar dolar zararı olmuştur. Daha sonrasında Yunanistan'ın ambargosu ile Makedonya'nın 1 milyar dolar daha zarara

uğraması ekonomiyi çok kötü duruma getirmiştir. Makedonya'yı Yunanistan'ın tanımaması sebebiyle uluslar arası kuruluşlardan yeterli düzeyde yardımlar ve kredilerin tahsil edilememesi neticesinde, Makedonya bağımsızlığındaki ilk dört sene içerisinde oldukça zorlanmıştır (Nuredin, 2008: 194).

Kısaca Yunan-Makedon anlaşmazlığı, 1995 senesinin Eylül ayında ani bir şekilde çözüm sürecine girdi. 1995 senesinin Mart-Eylül aylarının arasında Cyrus Vance Üsküp ve Atina'nın arasında devam ettirdiği diplomatik olayların sonuç vermesinde ABD'ninde önemli rolü bulunmuştur (<http://www.tasam.org>). 12 Eylül 1995 tarihinde Yunanistan'ın isim konusu son anda ön koşul olarak tekrardan gündeme getirilmesinden dolayı meydana gelen kriz, ABD'nin girişimi ile atlatıldı. Taraflar Makedonya'nın isim hususunda görüş ayrılığı olduğunu kabul ettiler. Bütün taraflarında isim anlaşmazlığı konusunda kendi bilinen pozisyonunlarını saklı tuttuğu karşılıklı olarak kabul edilmesiyle her iki tarafta bu konuda anlaşma sağlayarak imza masasına oturdular. Bu iki ülkede "Geçici Uzlaş"ıyı imzaladılar. 7 sene geçerli olmak şartıyla imzalanan bu uzlaşma belgesinin, imzalanmasından 1 ay sonra yürürlüğe girmesi kararlaştırıldı.

3.1.3.Makedonya Cumhuriyeti Anayasası'nda Değişiklik

11 Ocak 1992 tarihinde açıklanan Avrupa Topluluğu Uzlaştırma Komisyonu raporuna göre eski Yugoslavya Cumhuriyeti sadece Makedonya ve Slovenya'yı tanıma şartlarına uyduklarını söyleyerek Makedonya Cumhuriyeti'nin Avrupa topluluğunca hemen tanınmasını önermiştir. Bu rapor açıklanmadan 30 gün önce, hükümete 17 Kasım 1991 tarihli yeni Makedonya anayasasındaki birkaç maddenin değiştirilmesi yönünde bildiri de bulunmuştu. Bu anayasa değişikliği Uzlaştırma Komisyonunca yapılan uyarılar doğrultusunda Makedonya parlamentosunca gerçekleştirildi. 3. ve 49. maddelerinin eski hali şu şekildeydi: 3.Madde: "Makedonya Cumhuriyeti'nin toprağı bölünmez ve ihlal edilemez. Makedonya Cumhuriyeti'nin şuan ki sınırları zorla değişiklik gösteremez. Bu sınırlar sadece anayasaya uygun bir şekilde değişiklik gösterebilir." 49.Madde: "Makedonya Cumhuriyeti ülke sınırları dışarısında yaşamaya başlamış Makedonlar'ın ve komşu ülkede hayatlarına devam eden Makedon milletinin bireylerin statü durumlarını korur, kültürel gelişimlerine de yardımda bulunur ve onlar ile ilişkileri teşvik eder.

Makedonya Cumhuriyeti yurt içerisinde olmayan vatandaşlarının kültürel, ekonomi ve toplumsal haklarını korur” (<http://www.binfo.com>).

Bu maddeleri milli birlik ve bütünlüğe tehdit unsuru olarak gören Makedonya, Yunanistan’ı yatıştırmak ve bu şekilde ülkenin tanınmasındaki engellerden kurtulmaya çalışan Makedonya, 6 Ocak 1992 tarihinde 3. Maddesine “Makedonya’nın komşu ülkelere karşı toprak talepleri yoktur” cümlesi eklenmiştir. Yine bu maddede “Makedonya Cumhuriyeti sınırı sadece anayasaya uygun bir şekilde ve gönüllülük esasına ve uluslar arası kabul edilen normlara bağlı olarak değişiklik gösterebilir” şeklinde değiştirildi. 49. Maddeye de, “Makedonya hiçbir ülkenin bağımsızlık hakkına ve işlerine müdahale etmeyecek” maddesi eklendi (Soğangöz, 2007:116). Bu şekilde Yunanistan’ın kendi toprak bütünlüğüne karşı bir tehdit olarak gördüğü Makedonya anayasasındaki maddeler değiştirildi.

3.1.4. Bayrağın Değiştirilmesi

Makedonya’nın bayrağında kırmızı rengin on altı ışınlı sarı “Vergina güneşi” nin olmasını Yunanistan, bu simgenin milli simgelerinden olduğunu belirterek ilk günden bu yana karşı çıkmaktaydı. Bu motif Yunanistan kuzeyindeki vergina bölgesinde seneler süren arkeolojik çalışmalar neticesinde 1977 senesinde bulunmuş ve büyük İskender’in babası II. Filip’in olduğu düşünülen kemik kalıntılarının durduğu altından kutunun dış kısmında bulunan güneş motifidir (Nuredin, 2008:183-192).

Makedonyalılar bu motifin Makedonya Bölgesinde uzun yıllardır yaygın bir şekilde kullanıldığını söyleyerek, bu simgenin Yunanistan tarafından kullanılmayacağını bilhassa vurgulamışlardır. Fakat Yunanistan bu güneş motifini bayrağına koyarak milli sembol olarak belirten Makedonlar’ın, Yunanistan’ın geçmişini ve kahramanlıklarını gasbettiğini ileri sürmüştür. Çünkü aşağıda tekrardan belirteceğimiz gibi II. Filip, İskender ve Makedonya Yunanlılara aittir (Kut, 2005:131).

Yunanistan itiraz etmesinden dolayı Makedonya, 8 Nisan 1993 tarihinde BM üyeliğine ilk defa FYROM ismiyle kabul edildiğinde bayrağı BM’nin önündeki göndere çekilememiştir. Bayrak, Yunanistan’ın da etkisinden dolayı Makedonya’da çok önemli bir konu haline gelmiştir ve hükümetin hiçbir koşulda taviz vermeyeceği

hassasiyetteki konulardan birisi olmuştur. Fakat Makedonya hükümeti Yunanistan'da 1995 senesinde varılan uzlaşma neticesinde, ülke bayrağını değiştirmeyi kabul etti. Anlaşmanın açıklanması ile beraberinde, Makedonya'da aşırı milliyetçilerin düzenlemiş olduğu gösteride, Cumhurbaşkanı Gligorov ve hükümet üyeleri vatan haini ilan edilip vatan satmak ile suçlandılar. Gligorov'a 3 Ekim gününde yapılan ve başarı kaydedilmeyen suikastten sonra, Makedon-Yunan anlaşmasından hoşnut olmayan aşırı Makedon milliyetçileri olduğuna herkes emindi. Fakat protesto ve tehditlere karşın, Makedonya parlamentosu suikast girişiminden iki gün sonra, 5 Ekim 1995 günü oturumunda, geçici uzlaşmanın 7. Maddesinde ülkenin bayrağını 110 oya karşı 1 oy ile değiştirdi. Yeni Makedonya'nın bayrağındaki renklerin eskisi gibi olup, güneş motifinde birtakım değişiklikler yapılmıştı. Daha yakın plandan çizilmiş izlenimi veren geniş güneş sembolü bu kez on altı yerine sekiz ışıklıdır ve özel tarihsel bir simge değildir (Nuredin, 2008: 194-196).

3.1.5. İsim Anlaşmazlığı

Makedonya Cumhuriyeti'nin isim konusu, Makedon-Yunan anlaşmazlığının önemli konuları arasındadır. Yunanistan, dört sene zarfında kuzey komşusunun Makedonya kelimesini devletin ismiyle kullanamayacağını bildirerek Makedonya Cumhuriyeti'nin bu isimle anılmasına engel olmaya çalışmıştır. Yunanistan, komşusunun kullanmış olduğu Makedonya isminin, bütün coğrafi Makedonya'yı ima ettiğini beyan ederek, kuzey komşusunun bölgenin adını tekeline alarak Yunan Makedonyası'nı yani 1988'den bu yana idari bölge olarak da Makedonya adını taşıyan kuzey Yunanistan'ı hedeflediğini, bundan dolayı da direkt olarak Yunanistan'ın toprak bütünlüğüne tehdit oluşturduğunu iddia etmektedir (Kut, 2005:132).

Yunanistan'ın düşüncesine göre Antik Makedonya bölgesinden Makedonya'nın bütününe kadar zaten Yunan'dır. Makedonya Yunanistan'ın düşüncesine göre sadece bir bölge ismidir ve bu bölgede Yunan'a aittir. Daha da önemlisi semboller tehdit unsurları olarak düşünülebilir, fakat gerçek tehditi semboller değil devletler meydana getirir. Makedonya'nın isim değişikliği durumunda (devletin kendisi ortadan kalkmadıkça) Yunanistan'ın güvenlik endişelerinin nasıl ve neden ortadan kalkabileceğini anlamak gerçekten zordur. Diğer

tarafından, milli ordusu daha kuruluş aşamasında olan iki milyon nüfuslu Makedonya'nın NATO üyesi Yunanistan'ın güvenliğini nasıl tehdit ettiğini anlamak da kolay değildir.

3.1.6.Makedonya-Sırbistan Sorunu

1995 yılının Kasım ayından Yugoslavya Federal Cumhuriyeti'ne uygulanan BM yaptırımlarının kaldırılmasının ardından, Makedonya ile Yugoslavya Federal Cumhuriyeti arasındaki ilişkilerin normalleştirilmesi süreci başlamıştır. Bu sürecin gündeme gelmesindeki en büyük etken, şüphesiz, ambargo öncesi dönemde Yugoslavya Federal Cumhuriyeti'nin, Makedonya'nın en büyük ticaret partneri durumunda bulunmasıdır.

BM ambargosunun sona ermesinin ardından iki ülke arasında 1996 yılında imzalanmış, bulunan Serbest Ticaret Anlaşması'nın da etkisiyle, ticaret hacminde büyük artış sağlanmış bulunmaktadır.

Ekonomik sorunların yanı sıra, Makedonya ile YFC (Yugoslavya Federal Cumhuriyeti) arasında sınırı belirleyen bir anlaşmanın bulunmaması nedeniyle bir takım gerginlikler yaşanmışsa da, 27 Eylül 1995 tarihinde, Makedonya ile YFC arasındaki sınırın %80'i çözüme kavuşmuştur.

İki ülke arasındaki bir diğer sorun ise dini kökene dayanmaktadır. Sırp patrikliğinden 1967 yılında ayrılarak bağımsızlığını ilan etmiş bulunan Makedon Ortodoks Kilisesi'nin yeniden Sırp Ortodoks Patrikhanesi'ne bağlanması konusunda Sırp baskıları, Makedonya'nın bağımsızlığından itibaren iki ülke arasındaki gerginliği besleyen bir unsur durumuna gelmiştir. Söz konusu gerginliğe rağmen, Makedon halkının, YFC tarafından topraklarına yönelik olarak yapılacak bir askeri müdahaleyi ihtimal dâhilinde görmemesi, sorunun Makedonya'nın ulusal güvenliğini tehdit eden bir boyuta ulaşmasını engellemiştir. YFC ile Makedonya arasındaki sorunlara rağmen, Makedonya topraklarında etnik gerilimin ortaya çıkmasına karşılık, Makedonya'daki Sırp milliyetçilerinin YFC'ne karşı besledikleri yakınlık, Makedon yönetimine, (bir dereceye kadar paradoksal olarak) ülke içindeki Arnavut nüfusunu denetim altına almak açısından bir çıkış noktası olmuştur.

2001 krizinin başlamasından önce Makedonya ile Sırbistan (Eski Yugoslavya) arasında sınır görüşmeleri yapıyordu. Yapılan görüşmeler Kosova – Makedonya sınırını da kapsıyordu. Yapılan görüşmelerde büyük ölçüde anlaşmaya

varıldı. Ancak Kosova halkı ve genel olarak Arnavut Müslümanlar bu anlaşmaya karşıydı ve Makedonya askerlerinin söz konusu köyleri ilhak etme teşebbüsüne karşı çıktılar. Bu olayda Kosova'nın da Sırbistan-Makedonya ilişkilerini etkileyen önemli bir unsur olduğu görülmektedir. Nitekim olası bir bağımsız Kosova Cumhuriyeti'nin kurulması ilişkilerin ne denli aksayacağını açıkça bir göstergesidir. Kriz döneminde Yugoslavya Savunma Bakanı Slobodan Krapoviç, Makedonya Savunma Bakanı Vlado Buckovski ile başkent Üsküp'te askeri işbirliği anlaşması imzalar. Krapoviç, Makedon ordusuna istihbaratın yanı sıra silah vermeye hazır olduklarını belirterek Makedonya'nın toprak bütünlüğü konusundaki hassasiyetleri ortaya koymuştur. Diğer bir sorun ise Kosova'nın nihai statüsünün belirlenmesinden sonra, Makedonya'nın Kosova ile Sırbistan arasında nasıl bir denge kuracağı veya strateji belirleyeceği konusudur. Kosova'daki yeni bir statü değişikliği Makedonya'nın derinden etkilenmesine neden olabilmektedir.

3.1.7.Sırbistan ve Yunanistan'ın Makedonya'ya Karşı Tutumları ve Türkiye

Türkiye 17 Ocak 1992 tarihinde bağımsızlığını bildiren bütün Yugoslavya Cumhuriyetini ayırım yapmadan tanıyacağını bildirince ortalık kızıışmıştır. Ülkemizin bu tutumundan 5 gün sonra, Sırbistan'ın Cumhurbaşkanı Miloşeviç ve Dışişleri Bakanı Jovaniç Ankara'ya gelerek ülkemizin ayrılma kararlarına destek vermemesi isteğinde bulunmuştur. Ülkemizin bu tutumuna karşı Sırbistan, Ankara'da bulunan Büyükelçi Petrovski'yi, Türkiye'yi Makedonya'yı tanımaya ikna ettiğinden ötürü geri çağırıştır (Kut, 2005:52-53). Sırbistan bu olaylardan daha sonra Türkiye'yle olan bağlarını koparmıştır.

Ayrıca Yunanistan Hükümeti, Türkiye'nin Makedonya Cumhuriyetini tanımayacağını umut ettiğini söylemiştir. Yunanistan, ülkemizin Makedonya'yı desteklemesi ve konuyu uluslararası platformda gündeme getirmesi konusunda önemli endişeler duymuştur. Çünkü Yunanistan ve Sırbistan'ın Makedonya'yla ilgili izledikleri tutarlılık göstermeyen politikalar, bu iki ülkenin kendi aralarında Makedonya'yı nasıl bölüşeceklerine dair planlar yaptıkları izlenimini uyandırıyor. Ancak 10 Şubat 1993 tarihinde Atina'da toplanan Sosyalist Enternasyonal'e Sosyal Demokrat Halkçı Parti'sini (SHP) temsilen katılan Başbakan Yardımcısı Erdal

İnönü, Yunanistan Başbakanı Mitsotakis'le yapmış olduğu görüşmede Yunanistan'ın Makedonya'yı tanıması için engelleme politikasının bölge barışı bakımından tehlike yaratabileceğine işaret etmiştir. Türkiye bu uyarıyla yetinmemiştir. Ayrıca Özal'ın 1993 tarihinde Balkan gezisi esnasında "Makedonya'yı bölme ya da tehdit etme girişiminde bulunmak isteyen devletler, Türkiye'yi karşılımlarına alacaklardır" sözünü kullanarak açık bir şekilde tehdit etmiştir (Kut, 2005:52-53). Ülkemizin net ve sert tutumları karşısında Yunanistan ve Sırbistan, Makedonya politikaları konusunda geri çekilmek mecburiyetinde kalmışlardır.

Türkiye Makedonya bağımsızlığını bu kadar önemli görmesinin arkasında olan birtakım nedenler vardır. İlki, burada hayatlarına devam eden Müslüman ve Türklere sahip çıkma duygusudur. Bir diğeri ise, Makedonya ülkemizin kurucu olan Atatürk'ün yaşadığı, eğitimine devam ettiği ve atalarının doğduğu ülke olması sebebiyle ayrı bir öneme sahiptir. Bir diğeri neden ise, asırlar boyunca Türk atalarının hakimiyetinde olan Balkan coğrafyasında, başka devletlerin istedikleri gibi davranmalarına izin vermemesi ve kültürel anlamdaki yakınlık duygusudur. Ayrıca ülkemiz Makedonya topraklarını başka devletlerin parçalama girişimi ya da tehdit etmeye çalışması karşısında kendisini bulacağını eklemekten de çekinmemiştir.

3.2.MAKEDONYA'NIN BAĞIMSIZLIĞI SONRASINDA MAKEDONYA-TÜRKİYE İLİŞKİLERİ

18 Mayıs 1992 tarihinde Türkiye'yle Makedonya'nın arasında Ankara'da güvenlik protokolü imzalanmıştır. Londra konferansına katılmak için Londra'da olan Bakan Hikmet Çetin, 26 Ağustos tarihinde Makedonya'yla diplomasiyle ilgili ilişkilerin sağlanması için protokol imzalamıştır. Ayrıca, 25 Kasım tarihinde İstanbul'da Balkan ülkeleri ve komşu devletlerin dışişleri bakanlarının katılım gösterdiği toplantı Dışişleri Bakanı Çetin, Makedonya'nın güvenlik ve bölge barışı için Avrupa Topluluğu, ABD, BM ve diğeri uluslararası kuruluşların destek vermesinin önemli olduğuna işaret etmiş ve uluslararası düzeyde Makedonya'nın tanınmasının daha fazla geç kalmaması gerektiğini vurgulamış ve bir an önce tanınması talebinde bulunmuştur (Kut, 2005: 68).

Makedonya, Yugoslavya'dan ayrılıp bağımsızlık ilanından sonra, komşu ülkeler (Yunanistan ve Sırbistan) Makedonya'yı iktisadi, siyasi ve sosyal bakımdan

zayıf olarak gördüklerinden Makedonya'nın tek olarak ayakta duramayacağını düşünmekteydiler.

3.2.1.Makedonya - Türkiye Siyasi İlişkileri

2000'ler hem Türkiye hem de Makedonya için unutulmayacak yıllar olmuştur. Özellikle 2001'de Makedonya'da iç savaş yaşanmıştır. 2000'li yılların Türkiye'si ise 1999 depremlerini, 2000 ve 2001 ekonomik krizlerini yaşamış bir ülkedir. Bu iki yıl içinde dış politikalarına pek önem verememişlerdir.

15 Eylül 2002 yılında Makedonya'da erken genel seçim yapılmıştır. Bu seçimlerde Makedonya'nın, Yugoslavya'dan bağımsızlığını kazandığı 1991 yılından sonra 6 yıl başbakanlık yapmış olan Branko Tsrvenkovski'nin liderliğinde Sosyal Demokrat Parti "Makedonya İçin Birlikte" koalisyonuyla oyların %49'unu alarak 120 sandalyeli Makedonya Parlamentosu'ndan 60 sandalye kazanmıştır (Собрание на Македонија, 2002).

Türkiye'de ise 3 Kasım 2002'de erken genel seçim yapılmıştır. Bu seçimlerde Milli Görüş içindeki yenilikçi kanattan olan ve bu kadro tarafından kurulan AK Parti oyların %34,28'ni alarak birinci parti olmuştur. Bu oy oranıyla TBMM'de 550 sandalyeden 364 milletvekili ile yer almıştır. ANAP'tan sonra 1991-2002 yılına kadar Türkiye koalisyonlarla yönetilmiştir (Cansever ve Kiriş, 2015: 375).

Bu dönemde her iki ülkenin de dış politika hedeflerine bakılacak olursa en önemli hedef AB'ye üye olmaktır. Nitekim Makedonya AB ile 9 Nisan 2001'de Ortaklık Anlaşması imzalamıştır. 22 Mart 2004'te Makedonya AB'ye üyelik başvurusu yapmıştır. 17 Aralık 2005'te ise AB tarafından Makedonya'ya adaylık statüsü verilmiştir (Bozkurt, Özcan ve Köktaş, 2011: 70).

Türkiye 17 Aralık 2004'te AB ile katılım müzakerelerinin başlatılması kararını almıştır. Bunun ardından da Türkiye 3 Ekim 2005'te AB'ye üyelik müzakerelerini başlatmıştır (Özdemir, 2013: 20).

Bu açıklamalardan sonra karşılıklı ziyaretlere baktığımız zaman Mart 2002 yılında Makedonya Cumhurbaşkanı Boris Trajkovski Türkiye ziyaretinde bulunmuştur. Bu dönem T.C. Cumhurbaşkanı olan Ahmet Necdet Sezer resmi karşılama töreninde konuşma yapmıştır. Bu konuşmasında şunları söylemiştir: "Sayın Cumhurbaşkanı, Yüce Kişiliğinizi, Saygıdeğer eşinizi ve heyetinizin değerli üyelerini ülkemizde ağırlamaktan büyük mutluluk duymaktayız. Bu ziyaretiniz,

Türkiye ile Makedonya arasındaki ilişkilerin ve işbirliğinin her alanda daha da geliştirilmesine katkıda bulunacaktır. Türkiye için büyük önem taşıyan Balkanlar’da, Makedonya’yı dost ve barışçı bir ülke olarak görmekteyiz. Paylaştığımız tarih, coğrafya ve kültürün yanı sıra, ortak değerlere dayanan bu dostluğa ve Makedonya Cumhuriyeti ile ilişkilerimize büyük önem vermekteyiz. Sayın Trajkovski’nin ziyareti, Makedonya’nın, geçen yıl yaşanan kaygı verici olayların ardından Ohri Anlaşması’nda öngörülen reformları başarıyla yaşama geçirmekte olduğu bir dönemde gerçekleşmektedir. Türkiye, bölge istikrarı ve güvenliği için de tehdit oluşturabilecek nitelikteki bu gelişmeler karşısında, her zaman olduğu gibi, Makedonya’nın yanında yer almıştır. Bu dost ülkenin egemenlik ve bağımsızlığı ile toprak bütünlüğünü ve siyasal birliğini kararlı biçimde desteklemekteyiz. Türkiye, bunalımlı günlerinde olduğu gibi, bu reform sürecinde de dost Makedonya’nın yanında yer almayı sürdürecektir. Makedonya’daki Türkler ve onların Türkiye’deki akrabaları ülkelerimiz arasındaki dostluk bağlarını pekiştirmektedirler” (Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı, 2002).

2004 Haziran ayında İstanbul’da 48 ülke liderinin katılımıyla NATO Zirvesi gerçekleşmiştir. Bu zirveye Makedonya Cumhurbaşkanı Branko Tsrvenkovski de katılmıştır (Hürriyet Gazetesi, 2004).

Mart 2005 yılında Makedonya Başbakanı Vlado Buçkovski Ankara’ya gelmiştir. Bu ziyaretinde Recep Tayyip Erdoğan başbakanken Makedonya Başbakanı Vlado Buçkovski ile Başbakanlık Merkez Binasında heyetler arası görüşmenin ardından ortak basın toplantısı düzenlemiştir. Bu toplantının başında iki ülke arasında TİKA İşbirliği Protokolü imzalanmıştır (Türkiye Gazetesi, 2005).

Mayıs 2005 yılında Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer, “Güneydoğu Avrupa’da Kültürel Koridorlar Hakkında Bölgesel Forumu: Ortak Geçmiş ve Paylaşılan Miras, Gelecek Ortaklığın Anahtarı” başlıklı toplantıya katılmak üzere Bulgaristan Varna’ya gitmiştir. Bu ziyareti kapsamında Ahmet N. Sezer, Makedonya Cumhurbaşkanı Branko Tsrvenkovski ve diğer Balkan ülkelerinin cumhurbaşkanlarıyla ikili görüşmeler gerçekleştirmiştir (Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı, 2005).

Haziran 2006 yılında Başbakan Recep Tayyip Erdoğan, Makedonya Cumhurbaşkanı Branko Tsrvenkovski ile görüşmüştür. Cumhuriyet Meclisinde gerçekleşen ve yaklaşık yarım saat süren görüşmeye, Devlet Bakanı Beşir Atalay ile Sanayi ve Ticaret Bakanı Ali Coşkun da katılmıştır. Görüşmenin ardından

Cumhurbaşkanı Tsrvenkovski, Başbakan Erdoğan onuruna öğle yemeği vermiştir (Anadolu Ajansı, 2006).

Erdoğan'ın bu ziyaretinin Makedonya'daki yankıları uzun sürmüştür. Ziyaretin, iki ülke arasındaki dostluk ilişkilerinin pekiştirilmesinin yanı sıra; siyasi, ekonomik, ticari ve kültürel ilişkilere yeni değerler kazandırılmasına büyük katkı sunduğu belirtilmiştir. Erdoğan'ın ziyaretinin, Makedonya'da yaşayan Türklere de büyük moral desteği olmuştur (Haberler.com, 2006).

Kasım 2006 yılında Makedonya Cumhurbaşkanı Branko Tsrvenkovski üç günlük Türkiye ziyaretinde bulunmuştur. Bu ziyaretinde Başbakan Recep Tayyip Erdoğan ve Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer'in de yer aldığı bir dizi temasta bulunmuştur. Ziyaretle ilgili açıklama yapan Tsrvenkovski, Türkiye'nin, Makedonya ve diğer iki Adriyatik Grubu üyesi ülke olan Hırvatistan ve Arnavutluk'un NATO üyeliği için güçlü destek sunmayı kabul ettiğini ifade etmiştir (TBMM, 2007: 69).

3.2.3. Türkiye'nin Makedonya'ya Askeri Yardımı

Komşularından tehdit gelen Makedonya, kendi ulusal güvenliğini sağlayabilmek için ister istemez Türkiye ile yakınlık kurmuştur. Zaten Makedonya'nın konumu da buna müsait olduğundan her iki ülke de birbirine yakınlık kurarak dostluklarını pekiştirmişlerdir.

Türkiye Balkanlar'ı Avrupa'ya yani Batı'ya tek açılış kapısı olarak gördüğü için bu bölge ne kadar güvende ise Türkiye de o kadar güvende demektir. Bu sebeple Türkiye bu bölgenin güvenliğinin sağlanabilmesi için her zaman destek vermiştir. İlk önce Türkiye Yugoslavya'nın toprak bütünlüğünü desteklemiştir. Fakat Yugoslavya'nın artık kesinlikle dağılacağını gören Türkiye, uluslararası topluma göre hareket ederek ortaya çıkan yeni devletlerin bağımsızlıklarını tanımaya başlamıştır. Bunu da uluslararası hukuka ve düzene uygun yapmaya büyük bir özen göstermiştir.

Bulgaristan'dan sonra ikinci olarak Makedonya'nın bağımsızlığını kabul eden Türkiye, Makedonya ile 18 Mayıs 1992'de Ankara'da bir "Güvenlik Protokolü" imzalamıştır. 1994 yılın Mart ayında Türkiye'nin genelkurmay heyeti Makedonya'yı ziyaret edip, "Askeri Eğitim İşbirliği Anlaşması" imzalamışlardır. Nisan 1995 yılında ise iki ülke arasında "Savunma Sanayi İşbirliği Anlaşması" imzalanmıştır. Bu

anlaşma gereğince Makedon askerleri ve subayları Türkiye’de eğitilmişlerdir (Oran, 2012: 505).

1996-2000 yılları arasında ise 64 Makedonya askeri personeline Türkiye’de eğitim-öğretim verilmiştir. Bunun haricinde bir eğitim timi de Makedonya’ya gönderilmiştir. Dönemin Makedonya Savunma Bakanı yeni ordularını inşa ederken Türkiye’nin vermiş olduğu askeri desteği dile getirerek şükranlarını sunmuştur (Biçer ve Doğru, 2013).

Türkiye’nin öncülüğünde Balkanlar’daki barış ve istikrara katkıda bulunmak amacıyla 28 Eylül 1998’de “Güneydoğu Avrupa Çok Uluslu Barış Gücü Antlaşması” imzalanmıştır. Bu anlaşmaya Arnavutluk, Bulgaristan, İtalya, Makedonya, Romanya, Türkiye, Yunanistan gibi birçok Balkan ülkesi katılmıştır. ABD ve Slovenya gözlemci devletler statüsü olarak yer almışlardır. Bu anlaşmanın yapılma sebepleri, diğeri Balkan ülkelerinin bir an önce NATO ve Batı ile güvenlik ilişkilerini geliştirmek ve Balkan ülkeleri arasında işbirliği ve iletişimi sağlamaktır (Biçer ve Doğru, 2013).

29 Haziran 1998’de Makedonya Savunma Bakanı Lazar Kitanovski Türkiye’yi ziyaret etmiştir. Bu ziyaretle birlikte Türkiye tarafından Makedonya ordusunun güçlendirilmesi için 1 milyon dolarlık Askeri Hibe Anlaşması imzalanmıştır (Rahman, 2012: 154).

Türkiye Cumhuriyeti’nin 8. Cumhurbaşkanı Turgut Özal vefatından iki ay önce, Şubat 1993’te Makedonya ile birlikte diğeri Balkan ülkeleri olan Bulgaristan, Arnavutluk ve Hırvatistan’ı ziyaret ettiğinde, bu bölgede büyük bir yankı uyandırmıştır. Cengiz Çandar gibi bazı gözlemci gazeteciler, onun bu ziyaretini Yugoslavya (Sırbistan-Karadağ) ile Yunanistan’a karşı “çevreleme politikası” olarak değerlendirmişlerdir. Bu ziyaretinin ardından Özal, bu bölgede etkili olunabilmenin iki yolu olduğunu dile getirerek birinin “İslam” olduğunu, diğeri de “Türkiye’deki dini cemaatlerin” bu bölgede dini faaliyetlerde bulunmaları gerektiğini dile getirmiştir. Bir nevi Balkanlar’da “Slav-Ortodoks Hristiyan” bloğu ile “Osmanlı İslam” unsur ile denge kurmaya çalışmıştır (Ataman, 2003: 55).

Bu dönemde gerek Makedonya gerek diğeri Balkan ülkelere ilk adımını atan cemaatlerden biri Süleyman Hilmi Tunahan Cemaati (halk tabiri ile Süleymancılar) olmuştur. Fakat bu cemaatler Slav-Ortodoks Hristiyanlarla denge sağlamaktan çok Vehhabi diye tabir edilen Müslümanlarla çatışmaktadırlar. Özellikle Yugoslavya

dağılması sonrası Suudi Arabistan'da okuyup dönen öğrenciler bu Vehhabilği yaydıkları kabul edilmektedir.

3.2.4.Türkiye-Makedonya Ekonomik İlişkileri

3.2.4.1.Makedonya'nın Ekonomisi ve Dış Ticaret

Makedonya'nın ekonomik durumunu incelediğimizde, serbest piyasa ekonomisine geçiş yapan bir ülke olarak karşımıza çıkmaktadır. İstihdam sağlanması için dış yatırımlara gereksinim duymakta ve özelleştirmeler ile ekonominin canlanması gayretindedir. Ülkenin başta gelen ekonomik sektörleri; inşaat ve gereçleri, maden ve metalürji, makine imalatı ve elektronik sanayi, enerji, kimyasal ürünler, gıda sanayi, tekstil, tarım, bankacılık-finans, ulaştırma ve turizmdir.

Makedonya ekonomisi, 2001 yılında ülkede meydana gelen Arnavut-Makedon çatışmasında önemli düzeyde etkilenmiş, finansal yapı ve ödeme dengesi zarar görmüş, reformda bir duraklama meydana gelmiş ve GSYİH %4.5 oranında küçülmüştür. Fakat 2001 senesindeki Arnavut-Makedon çatışması gibi nedenlere rağmen enflasyon denetim altında tutulmuş ve döviz kurunun istikrarlı gidişatını pozitif yönde değerlendirmek mümkündür.

2001 yılındaki kriz 2002 yılında da etkisini sürdürmüştür. Azalma gösteren sanayi üretimi sebebiyle ekonomik anlamda büyüme ancak 0.9 oranında gerçekleşmiştir. 2001 yılındaki krizden hemen sonra Makedonya ekonomisi hızlı bir şekilde toparlanmıştır. İç koşulların istikrar kazanması, bölgesel ekonomilerin gelişme göstermesi ve hizmet sektöründeki kazanımlar sebebiyle 2003 senesinde büyüme oranı %2.8'e yükselmiştir. Yükseliş 2004 senesinde de devam ederek büyüme % 4.1 olarak gerçekleşmiştir.

2005'de %3.8, 2006'da da %3.0 oranında büyüme gösteren Makedon ekonomisi, 2007 senesinde, son 6 senenin en yüksek büyüme oranına erişerek 4.6 seviyesinde bir büyüme göstermiştir. Sanayi üretimindeki yükseliş ve düşük faiz oranlarından dolayı yükselen yatırımlar, bu büyümenin başlıca nedenleri olarak gösterilebilir. Ayrıca yatırım ortamının halen istenen düzeye erişememiş olması ve uygulanan sıkı finansal politikalar büyüme hızına sekte veren unsurlar olarak görülmektedir. 2008 senesine gelindiğinde GSYİH %4.8 oranında büyüme kaydetmiştir.

Makedonya dış ticaretini incelediğimizde, önemli oranının Avrupa Birliği ülkeleri ve Batı Balkan ülkeleri ile yaptığını görmekteyiz. Makedonya 2010 senesinde en fazla ihracat yapmış olduğu ülke 615 milyon dolar ve toplam ihracatında %20'lik pay ile Almanya'dır. Yunanistan ise ithalatta ikinci sırada bulunmaktadır. Oysa Yunanistan hem isim problemi sebebiyle Makedonya'nın NATO üyeliğini veto etmiştir. Diğer taraftan da Makedonya'yla iktisadi ilişkilerini geliştirmektedir. Ancak Makedonya'nın ilk baştan bu yana bağımsızlığına destek veren ülkemiz, 2010 senesinde Makedonya'nın ihracat yaptığı ülkelerde 16, ithalatta 9. sırada yer almıştır.

3.2.4.2. Türkiye-Makedonya Ekonomik İlişkileri

Makedonya, 1991 yılında bağımsızlık sırasında Yugoslavya Cumhuriyetleri arasında en az gelişmiş ülkesiydi. Altyapı eksikliği onun işini zorlaştırıyordu. Diğer yandan BM'nin Yugoslavya'ya uyguladığı cezalar ve Yunanistan'ın ambargosu Makedonya'yı zor durumda bıraktı. 1996 yılında Makedonya ekonomisi gelişmeye başlamıştı ki 2001 yılında ortaya çıkan İç Savaş bu gelişmeyi durdurdu. Ohri Çerçeve Anlaşması sonrasında yine normalleşme yoluna girmiş oldu (Фонд за Повратници, 2013: 7).

Makedonya'nın ekonomisinin az gelişmiş olmasının diğer bir sebebi, sosyalist ekonomiden pazar ekonomisine yani kapitalist ekonomiye geçtiği sırada yaşamış olduğu sıkıntılardır. Bunun yanında uluslararası arenada bağımsızlığı uzun süre tanınmayınca uluslar arası yardımlar ve krediler alamamıştır. Buna ek olarak Yugoslavya'ya uygulanan ambargo yüzünden Makedonya iyice zor duruma düşmüştür. Bu sırada Türkiye'nin Makedonya'ya göndermiş olduğu petrol ve insani yardım büyük bir katkı sağlamıştır (Biçer ve Doğru, 2013).

Makedonya Cumhuriyeti, Yugoslavya Federasyonu'nu oluşturan Bosna-Hersek ile birlikte ekonomik olarak en zayıf federe devletiydi. Bu nedenle bir an önce harekete geçen Makedonya yönetimi komşu sorunlarıyla uğraşırken bir yandan da ekonomiye odaklanıyordu. Özellikle Yunanistan "isim sorunu" yüzünden Makedonya'ya 1992–1995 yılları arasında ekonomik ambargo uygulayınca, Türkiye ile Makedonya'nın yakınlaşması bir zaruret oldu (Babuna, 2008: 343).

Makedonya bayrağında yer alan "Virginia Güneşi" antik Yunan medeniyetinin de sembolüydü. Yunanistan bu sembolün Makedon bayrağında

kullanılmasına karşı çıkıyordu. Makedonya'ya uygulanan Yunan ambargosunun bir nedeni buydu. Bu ambargo, 16 Eylül 1995'te Makedonya bayrağındaki bu sembol değiştirilince kaldırıldı (İnat, Duran ve Ataman, 2010: 650).

Bağımsızlığını ikinci tanıyan devlet olan Türkiye, Makedonya ile ekonomik ilişkilere girdi. Makedonya ile Türkiye arasında "Ticaret ve Ekonomik İşbirliği Anlaşması" 17 Mart 1994 tarihlerinde Ankara'da imzalanarak 3 Nisan 1995 tarihlerinde yürürlüğe girdi. 16 Haziran 1995'te "Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşması" taraflar arasında Ankara'da imzalanmıştır. Bu anlaşma 28 Kasım 1996 yılında yürürlüğe girmiştir. Bununla birlikte vergilendirmeye ilgili hükümler 1 Ocak 1997 yılından sonra uygulanmaya başlanmıştır. 14 Temmuz 1995'te "Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması Anlaşması" imzalanmış, 27 Ekim 1997 yılında ise yürürlüğe girmiştir (DEİK, 2011: 17).

Makedonya ile Türkiye arasındaki ticari ve ekonomik ilişkilerin geliştirilmesi amacıyla DEİK (Dış Ekonomik İlişkiler Konseyi) himayesinde 1995 yılında Türk-Makedon İş Konseyi kuruldu (Kır, 2008: 76). İş Konseyi'nin Makedonya tarafı Makedonya Ekonomi Odası Başkanı Branko Azeski olmuştur. Türk tarafının başkanı ise Maya Holding A.Ş. CEO'su Nuri Özsüer olmuştur (DEİK, 2011: 17).

Anlaşmalar	İmzalanması	İmzalandığı Yer	Yürürlüğe Girmesi
Turizm İşbirliği Anlaşması	27 Ekim 1993		
Ticaret ve Ekonomik İşbirliği Anlaşması	17 Mart 1994	Ankara	3 Nisan 1995
Tarım Alanında Teknik, Bilimsel ve Ekonomik İşbirliği Protokolü	15 Haziran 1994		
Uluslararası Karayolu Taşımacılığı Anlaşması	23 Nisan 1995		
Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşması	16 Haziran 1995	Ankara	28 Kasım 1996
Yatırımlara Karşılıklı Teşviki ve Korunması Anlaşması	14 Temmuz 1995		27 Ekim 1997
Serbest Ticaret Anlaşması	7 Eylül 1999		1 Eylül 2000

Tablo 1. 1 Türkiye ile Makedonya Arasında Ticari ve Ekonomik Anlaşmalar

(DEİK, 2011: 12, 17)

Yıllar	İhracat (X)	İthalat(M)	X/M	Denge	Hacim
1995	76,7	50,4	1,5	26,1	126,8
1996	74,2	31,4	2,4	42,8	105,6
1997	77,4	30,2	2,6	47,2	107,6
1998	68,2	13,2	5,2	55,0	81,4
1999	93,7	7,9	11,9	85,8	101,5
2000	107,8	10,5	10,3	97,3	118,2
2001	89,8	9,1	9,9	80,7	98,4
2002	100,5	14,9	6,7	85,6	115,4

Tablo 1. 2 Yıllar İtibariyle Türkiye-Makedonya Ticareti (Milyon Dolar)
(EkoAvrasya, 2012: 22)

Makedonya'nın dünyaya açılmak için belirlemiş olduğu temel politikası uluslar arası ticaret politikası olmuştur. Bu bağlamda, Slovenya, Sırbistan-Karadağ, Bulgaristan, Türkiye, Ukrayna, Hırvatistan, Bosna- Hersek, Arnavutluk, Romanya ve Moldova ile Serbest Ticaret Anlaşmaları (STA) imzalamıştır (Bkz. Tablo 3). (EkoAvrasya, 2012: 19).

ÜLKE	TARİH	ÜLKE	TARİH
Sırbistan-Karadağ	1996	Hırvatistan	2002
Slovenya	1996	Bosna-Hersek	2002
Türkiye	1999	Arnavutluk	2002
Bulgaristan	2000	Romanya	2004
Ukrayna	2001	Moldova	2004

Tablo 1. 3 Makedonya'nın Serbest Ticaret Anlaşmaları
(EkoAvrasya, 2012, 19)

Türkiye ile Makedonya arasındaki Serbest Ticaret Anlaşmasının (STA) imzalanması için 16-17 Mart 1999 tarihlerinde Ankara'da üçüncü tur müzakereler neticesinde Anlaşma parafe edilmiştir. STA 7 Eylül 1999 tarihlerinde imzalanmış ve 1 Eylül 2000 tarihlerinde yürürlüğe girmiştir (Balkan Günlüğü Gazetesi, 2010).

Diğer yandan Türkiye-Makedonya arasında ilişkilerin ve bağların güçlendirilmesine yönelik "Vardar Vadisi Projesi" başlatılmıştır (Bkz. Resim 3). Bu proje kapsamında Türkiye-Makedonya Vardar Vadisi Projesi Ortak Daimi Çalışma Grubu I. Dönem Toplantısı Protokolü, 30 Eylül 1998'de Makedonya'nın başkenti Üsküp'te gerçekleştirip imzalamışlardır. Vardar Vadisi diye adlandırılan bu bölge

Makedonya'nın kuzeyinde bulunan Kumanova şehrinden başlayarak, Üsküp, Podgoritsa, Veles (Köprülü) ve Gevgeliya şehirlerini de içine alarak güneyde Yunanistan sınırına kadar uzanmakta olan yaklaşık 200 km uzunluğundaki Vardar Nehri yatağı boyunca elverişli bir vadidir (Balkan Günlüğü Gazetesi, 2010).

“Vardar Vadisi Projesi”ne Türkiye'nin de katılması için Cumhurbaşkanı S. Demirel ile Makedonya Cumhurbaşkanı Kiro Gligorov bir tarım anlaşması imzalamışlardır. “Vardar Vadisi Projesi”, bir nevi Türkiye'nin GAP (Güneydoğu Anadolu Projesi)'ı gibi Makedonya'nın da GAP'ı olacaktır. Bu proje ile Vardar Nehri üzerine yapılacak baraj ve sulama tesisleri, Makedonya'yı gıda, tekstil ve enerji ihraç eden zengin bir ülke haline dönüştürecek (Akyol, 1998).

Türk firmaları büyük ilgi ile izlenmekte olan bu projeye dâhil olmak üzere Demirel'le birlikte Makedonya'yı ziyaret ettiler. Makedonya'ya gelen Türk ENKA firmasının temsilcisi Niyazi Galipoğulları, ziyareti sırasında şu açıklamayı yapmıştır: “Vardar Projesi irili ufaklı 16 baraj, hidroelektrik santralleri, sulama, otoyol, demiryolu ve turizm yatırımları öngören 3 milyar dolarlık entegre bir projedir... Bu sektörlerin hepsi Türk firmalarının uzman olduğu alanlar... projeye başka ülkeler girmese bile Türk özel sektörünün gerekli kredileri bularak bu yatırımları yapma gücüne sahiptir” (Akyol, 1998).

Vardar Vadisi Projesi bölgenin topyekûn kalkındırılmasını öngören çok amaçlı entegre kalkınma projesidir. Bu proje ile birlikte önemli altyapı yatırımlarının gerçekleştirilmesi öngörülerek, baraj ve hidroelektrik santrallerin, otoyolların, demiryollarının inşa edilmesi planlanarak karar bağlanmıştır. Projenin maliyeti ise 3 milyar dolar civarında maliyet bulacağı öngörülmüştür. Bu proje ile 16 adet baraj inşa edilmesi planlanmıştır. Barajların 12 adedi Vardar Nehri üzerinde, 4'ü ise nehrin iki önemli kolu olan Treska ve Crna Reka (Kara Nehir) nehirleri üzerinde inşa edilmesine karar verilmiştir (Balkan Günlüğü Gazetesi, 2010).

Fakat bu önemli proje tam olarak uygulamaya sokulmadı. Ayrıca bu projeyi denetlemekte olan Profesör Nikola Durnev'e göre Vardar Nehri'nin suları 12 adet barajı yürütebilecek kapasiteye sahip değil. Devamında da bu suyun miktarı sabit kalmadığını yazın ve kışın değiştiğini dile getirdi. Vardar'ın suyunun, 12 adet barajı çalıştırabilmesi için saniyede 200 metreküp suya ihtiyacı var. Fakat Vardar'ın suyu ortalama saniyede 120 ile 150 metreküp su çalıştırabiliyor. Yani Durnev'e göre Vardar Vadisi Projesi, kâğıt üstünde çok önemli bir proje olsa da, uygulanabilirliği tam olarak mümkün olmayan bir projedir (Durnev, 2014).

Zaten böyle bir proje yürürlüğe girdiği anda ilk itiraz edecek olan yine Yunanistan'dır. Çünkü Makedonya'nın Şar Dağı'nın eteklerinden Vrutok'tan doğan Vardar Nehri, Yunanistan'ın Selanik Ovası için hayati bir önem taşımaktadır. Bu ovanın su teminatını Yunanistan Vardar Nehri'nin suyu ile gidermektedir. Türkiye ile Makedonya'nın böyle bir proje ile barajlar inşa etmeleri Selanik Ovası'nın tehlikeye gireceğinden Yunanistan bu projeye karşı çıkmaktadır.

Ağanoğlu'nun değerlendirmesine göre; Yunanistan'ın 1993 yılındaki Turgut Özal'ın Balkan ziyaretinde dile getirmiş olduğu "Draç'tan İstanbul'a Kadar Otoyol Projesi" diğer adıyla "Batı-Doğu Otoyol Projesi", Makedonya ve diğer Balkan ülkeleri ile ilişkileri iyi olan Türkiye'nin daha da iyi olmasına vesile oldu. Bir nevi Yunanistan kuzeyden kuşatılmış oldu.

Bu otoyol projesi Arnavutluk'un Draç Limanı'ndan başlayarak Üsküp ve Sofya üzerinden İstanbul'a kadar 680 km'lik bir mesafeyi kapsamaktadır. Ekim 1995'te başlatılmak istenilen bu proje Arnavutluk, Makedonya, Bulgaristan ve Türkiye bağlantısını güçlendirecek ve aynı zamanda denize hiç çıkışı olmayan Makedonya'nın da artık her iki denize çıkışını sağlayacağından kayda değer bir projeydi. Diğer yandan da Yunanistan kuşatılmış olacağı gibi Selanik Limanı önemini yitirmiş olacaktı. Fakat diğer yandan Türkiye ile ilişkileri pekiyi olmayan Yunanistan, 1995 yılında Makedonya'ya olan ambargosunu kaldırarak Atin-Üsküp arasında ilişkiler düzelince ekonomik olarak Yunanistan'ın Makedonya üzerine etkinliği artmış oldu. Hatta Makedonya'ya en çok yatırım yapan ülke haline geldi (Oran, 2012: 505-507).

23 Mayıs 2001 tarihlerinde Türk-Makedon İş Konseyi tarafından DEİK'te Türkiye-Makedonya Parlamentolararası Dostluk Grubu Heyeti toplantısı düzenlenmiştir. Bu toplantıya Makedonya'da faaliyet gösteren 7 Türk firması katılmıştır. Toplantıda iki ülke arasında imzalanan Serbest Ticaret Anlaşması'nın olumlu etkileri gündeme getirilmiştir. Ancak bunun Makedonya'da merkez Üsküp'te bulunan Ziraat Bankası'nın da mevduat toplama hakkını kullanmasına izin verilmesi halinde mümkün olacağına karar verilmiştir (EkoAvrasya, 2012: 29).

31 Ekim 2001'de Makedonya'da faaliyet gösteren firmalar DEİK'te düzenlenen toplantıda bir araya gelmişlerdir. Bu toplantıya yeni atanmış olan T.C. Üsküp Büyükelçisi Mehmet Taşer de iştirak ederek 28 firma temsilcisi faaliyetleri hakkında bilgilendirilmiştir (EkoAvrasya, 2012: 29).

1991 sonrasında Türkiye'nin Makedonya'ya yönelik önemli ticari ve ekonomik girişimlerine rağmen, iki ülke arasındaki ekonomik ilişki ve işbirliği arzu edilir seviyeye ulaşmamıştır. Makedonya ile Türkiye arasındaki siyasi ve güvenlik ilişkileri ekonomik ilişkilere göre daha ileri düzeydedir. Makedonya Cumhuriyeti'ni tanımayan ve bu ülkeye 1995'e kadar ambargo uygulamış olan Yunanistan bile Makedonya'da Türkiye'den daha çok yatırımlar gerçekleştirdi. Yunanistan'ın bunu sadece ekonomik çıkar için yaptığını değerlendirmemek lazım. Yunanistan, siyasi olarak da Makedonya üzerinde nüfuz etmek istemektedir. Bu amacına ulaşmak için Makedonya'da ekonomik yatırımlarını arttırmaktadır. Maalesef ki Türkiye yatırımlar konusunda Yunanistan'dan geri kalmıştır (Kır, 2008: 85).

3.2.5. Türkiye-Makedonya Sosyal-Kültürel İlişkileri

Makedonya ile Türkiye'yi sosyokültürel olarak etkileyen faktörleri sıralayacak olursak, din (İslam), Türk azınlık, ortak tarih (Osmanlı mirası), göç gibi unsurlar ön plana çıkmaktadır. Osmanlı Devleti'nin halefi olarak Türkiye bağımsızlık sonrası yıllarca gerek Makedonya ve gerekse diğer Balkan ülkeleriyle pek yakından ilgi ve alakadar olamadı. 1990 Sonrası sosyalizm çökünce Türkiye için fırsatlar doğmuş oldu.

Türkiye, Makedonya ile ilgilenmesinin en başta yatan sebeplerinden biri, Osmanlı zamanından kalıp yaklaşık beş asırdır orada yaşamakta olan Türk soydaşlarıdır. Diğer yandan, Türk olmayan fakat İslam dinine mensup olan Arnavut nüfus da mevcuttur. Kısacası diyebiliriz ki Makedonya'da Müslüman Türk ve Arnavut nüfusun varlığı Türkiye için son derece önemlidir.

Yugoslavya'nın dağılması esnasında Makedonya bağımsızlığı için referanduma gitti. Bu referandumda halkın çoğunluğu bağımsızlıktan yana evet oyu kullanmış oldu. Makedonya'daki Arnavut azınlık referandumda hayır oyu kullandılar. Makedonya'daki diğer üçüncü büyük azınlık konumunda olan Türkler ise Makedonlarla birlikte referandumda evet oyu kullandılar. Fakat buna rağmen bugün Makedonya'nın bağımsızlığından yana olumlu oy kullanmış olan Türkler'in, bugün anayasal haklarını elde edemediklerini çok rahatlıkla söyleyebiliriz.

Türkiye Makedonya'nın Bağımsızlığını tanısin diye Makedonya Cumhuriyeti Meclis Başkanı olan Stoyan Andov Ocak 1992 yılında bir açıklamada bulunarak

1964 yılından bu yana Parlamento’da temsil edilemeyen Türkler için biran önce çalışmalara başlayacaklarını dile getirdi (Kodal, 2014: 387). Daha sonra Makedonya’nın Türkiye tarafından bağımsızlığı kabul edilince Makedonya Cumhurbaşkanı Kiro Gligorov, Türkiye’ye teşekkür ederek seçim kanununda değişiklikler yapıp Türkler’i mecliste temsil ederek milletvekilleri olsun diye çalışacaklarını ifade etmiştir (Kodal, 2014: 391).

Bununla ilgili çalışmalar olmuştur. Bunun sonucunda Türk Demokratik Partisi kurulmuştur. İlk başlarda milletvekili çıkaramamışlardır. Fakat daha sonraki seçimlerde başarı yakalayıp bir milletvekili çıkarmışlardır. Bu partinin Makedonya’daki tüm Türkler’e hitap edemediğini ya da hitap ettirilmediğini düşünüyorum.

Meşküre Yılmaz 21. Yüzyıl Enstitüsünde Makedonya’daki Türkler hakkında yazmış olduğu makalesinde Makedonya’daki Türkler’in başkent Üsküp, Gostivar, Kalkandelen ve Ohri’de yaşadıklarını dile getirip 1953 yılında Türkler’in sayısının 203 bin civarında olduğunu, fakat bu sayının bağımsızlık yıllarında 80 bine düştüğünü dile getirmiştir (Yılmaz, 2007). Demek ki bağımsızlıktan sonra Doğu Makedonya’daki Yörük Türkler’le ilgilenilmemiş ya da haberdar olunmamış. Az önce saymış olduğum şehirler tamamen Makedonya’nın batısında yer almaktadır.

1991 yılının Nisan ayındaki sayımlara göre Makedonya’da 77.000 Türk, Haziran 1994’te ise 83.000 Türk olduğu resmi rakamlarla bildirilmiştir. Türk azınlığın kültürü, Arnavutlar’ın kültürüne göre, daha çok ortadan kalkma tehlikesiyle karşı karşıyadır. Çünkü Arnavut azınlık, Türkler’e oranla rakamsal olarak beş kat daha fazladır. Türkler’den daha çok yayınları ve radyo programları vardır. Türkler’in Birlik Gazetesi 1944 yılından beri yayınlanmaktadır. Diğer bir gazete ise iki haftada bir yayınlanan Vardar Gazetesi’dir. Fakat bugün bu iki gazete de artık yayınlanmıyor. Bu dönemde 55 Türk-Makedon okulunun sadece 28’inde Türkçe eğitim veriliyordu (Gangloff, 2001: 7).

Makedonya Cumhuriyeti bağımsızlıkla birlikte 1991 yılından itibaren anayasasındaki azınlıklar çerçevesinde ulusal azınlıkların yaşam şartlarının daha iyi olması için büyük çaba harcamıştır (Ortakovski, 2001: 25). Fakat büyük çaba harcanmasına rağmen kayda değer bir gelişme olmamıştır.

Haziran 1990 yılında Türk Demokratik Birliği kurulmuş oldu. 27 Haziran 1992 yılında Üsküp’te Avni Engüllü’nün başkanlık yapmış olduğu 2. Olağanüstü Kurultay’ından iki yıl sonra Türk Demokratik Partisi (TDP) adını alarak “partiye”

dönüşmüştür. İlk genel başkanı Erdoğan Saraç olmuştur. 2002 yılında onun istifasından sonra genel başkanlığa Dr. Kenan Hasip gelmiştir (Emin, 2014: 52). Bu parti kuruluş esnasında Ankara'dan destek almıştır. Türkiye'nin bu partiye destek vermesinin nedeni orada siyasi ve sosyo-kültürel varlığını pekiştirmek istemesidir.

Fakat ilk başlarda bu parti ulusal bazda pek başarılı olamadı. 11 adaydan hiçbirisi Ekim ile Kasım 1990 yılındaki seçimde seçilemedi. Sadece 22 aday yerel bazda seçilebildi. Kısacası %4 olan seçmenlerden sadece %1.4 oy çıktı. Türkler kendi partilerini terk ederek sosyal demokrat veya liberal partiye ya da Arnavut partisine oy vermiş oldular. 22 aday dışından yedi aday Demokratik Arnavut partisinden seçildi (Ortakovski, 2001: 25). Bunun böyle olmasının sebebi - yani diğer partilere oy verilmesinin sebebi - orada yaşamakta olan Türkler'in en başta birbirinden haberdar olmaması ve aralarında sıkı bir dayanışmadan yoksun olmalarıdır.

1994 ile 1998 yıllarında Makedonya Cumhuriyeti parlamento seçimleri yapılmıştır. Bu seçimlerin her ikisine de TDP katılmıştır. 1994 yılındaki parlamento seçimlerinde Makedonya Parlamentosuna TDP'den bir milletvekili seçilebilmiştir. 1996 yılındaki yerel seçimlerde ise TDP 2 belediye başkanlığı ve 44 belediye meclis üyesi çıkarabilmiştir. 1999 Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde ise VMRO DPMNE (İç Makedon Devrimci Örgütü- Makedon Milli Birliği Demokratik Partisi)'nin adayı olan Boris Traykovski'yi TDP destekleme kararı almış ve onu desteklemiştir (Emin, 2014: 53). 1999 yılında Türkler'in de desteği ile Boris Traykovski Makedonya Cumhuriyeti'nin ikinci Cumhurbaşkanı seçilmiştir. Nitekim 5 yıl sonra 2004 yılının Şubat ayında Bosna-Hersek'in Mostar yakınlarında uçak kazasında Boris Traykovski ölünce Türk azınlığı da üzülmüştür. Çünkü Traykovski, azınlıklar konusunda daha ılımlı davranıyordu.

1999 yılına gelindiğinde ise zaten biraraya gelemeyen ve anlaşamayan Makedonya Türkleri siyasi olarak bölünmüşlerdir. Zaten nüfus olarak 100.000 civarında olan Türkler iki parti ile tamamen bölünmüşlerdir. 20 Ekim 1999 yılında THP (Türk Hareket Partisi) kurulmuştur ve genel başkanlığına Adnan Kahil gelmiştir. Kurulma amacını, Makedonya'daki Türkleri TDP'nin yeterince temsil etmediği vurgusu olmuştur. Aynı zamanda THP kendi vizyonunu şöyle açıklamıştır: "insanın temel hak ve hürriyetlerinin gerçek anlamda tanınmasını sağlamak, toplumun temel değerlerini siyasete taşımak ve hâkim kılmak, toplumun huzur ve

barışını sağlamak, Makedonya Türkleri'nin sorunlarını gündeme getirip, sorunlara çözüm bulma amacı” (Emin, 2014: 54).

2001 yılında iç savaş sonrası yukarıda belirttiğimiz üzere OÇA ile birlikte Arnavut azınlık kayda değer haklar elde etmiştir. OÇA ile birlikte Makedonya Anayasası'nda değişiklikler yapılmıştır. Anayasaya, “bir bölgede nüfusun %20'sinin üzerinde bir azınlık grup yaşıyorsa o bölgenin ikinci resmi dili o azınlığın dili olacaktır” diye bir madde eklenmiştir. Bu değişiklikle birlikte 2001 savaşının başlamasına neden olarak gösterdiğimiz Tetova olaylarının başlamasına neden olan Tetova Üniversitesi de resmîyet kazandı.

21 Aralık 1944'te Makedonya Türkleri'nin eğitim hakkını kazandığı gün olmasına rağmen Makedonya'daki Türkler kendi dillerinde eğitim alma konusunda büyük sıkıntılar yaşamışlardır ve yaşamaktadırlar. Makedonya'daki Türkler'in bir kültürel kimlik sorunu vardır. Makedonya'da 5 Eylül 1996 yılından başlayarak 45 gün boyunca 80 Türk veli açlık grevi yapmıştır. Bu açlık grevinin temel amacı ise çocuklarının Türkçe eğitim görmelerinin engellenmesini protesto etmektir. Bu açlık grevi yerel seçimler öncesine denk geldiği için hükümet bu olayın yankı uyandırmaması için Kocacık Köyü “Necati Zekeriya İlkokulunda” 183 öğrencinin Türkçe eğitimine izin vermiştir. Seçimler biter bitmez altı ay sonra 150'den fazla polis, bu ilkokula müdahalede bulunarak 183 öğrencinin Türkçe eğitimine izin vermeyerek eğitimlerini durdurmuştur. Diğer yandan Makedonca eğitim Türkler tarafından boykot edildiği için Türk öğrenciler 5 yıl diplomalarını alamamışlardır (Yılmaz, 2007).

Yıllar	1953	1961	1971	1981	1991	1994
Toplam	1.304.514	1.406.003	1.647.308	1.909.136	2.033.964	1.945.932
Makedon	860.699	1.000.854	1.142.375	1.279.323	1.328.187	1.295.964
Arnavut	162.524	183.108	279.871	377.208	441.987	441.104
Ulah	8.668	8.046	7.190	6.384	7.764	8.601
Rom	20.462	20.606	24.505	43.125	52.103	43.707
Türk	203.938	131.484	108.552	86.591	77.080	78.019
Sırp	35.112	42.728	46.465	44.468	42.775	40.228

Tablo 1. 4 1953 yılından 1994 yılına kadar Makedonya'nın nüfus oranı

1992 yılında kurulmuş olan TİKA özellikle hem Makedonya'da hem de diğer Balkan ülkelerinde Osmanlı'dan kalma eserlere sahip çıkarak restore etmektedir. Makedonya'nın başlıca şehirleri olan Ohri, Manastır, Prilepe, Ştip, Strumica gibi

şehirlerde Osmanlı'dan kalma birçok eser mevcut iken günümüzde bunların çoğuna rastlamak mümkün değildir. Makedonya'nın başkenti olan Üsküp'te Evliya Çelebi'ye göre XVII. yy'da 10 binden fazla ev, 2150 dükkân, 110 çeşme, 70 sıbyan mektebi, 20 tekke, 6 medrese, 4 han, 3 hamam mevcut iken günümüzde 1963 büyük Üsküp depremi sonrası Osmanlı mimarisinden bir örnek kalmamıştır (Çaksu ve Uraflıoğlu, 2000: 155).

Makedonya, Balkan Savaşları sonucunda Osmanlı Devleti'nin hâkimiyetinden çıktıktan sonra, önce Sırbistan Krallığı ve ardından Yugoslavya Krallığı, bölgedeki Osmanlı-Türk-İslam mirasını ve izlerini silmek amacıyla çok sayıda Osmanlı tarihi eserini ve yapıları yıkmış veya başka bir yapıya dönüştürmüştür. Bu politika, daha az olmakla birlikte, sosyalist dönemde de devam etmiştir. TİKA, hala ayakta kalan tarihi yapıları restore etmek suretiyle, bölgedeki Osmanlı-İslam-Türk kimliğini ayakta tutmaya çalışmaktadır. Aynı zamanda Makedonya'da (ve diğer Balkan ülkelerinde) okullar açarak ve çeşitli araç-gereç yardımlarıyla Türk ve Müslüman azınlıklara eğitim desteği vermektedir.

	Makedonca	Arnavutça	Türkçe	Toplam
1991/92	%95.6	2.875 %4,0	193 %0,3	70.250 %100,0
1992/93	65.855 %93.7	%5.9	%0.3	70.243 %100
1993/94	%92.2	%7.4	260 %0.4	%100
1994/95	%89.8	%9.8	%0.3	%100
1995/96	%88.4	8.812 %11.0	465 %0.6	%100

Tablo 1. 5 Öğretim Diline Göre Orta Okullarda Öğrenci Sayısı
(Ortakovski, 2001: 31)

19. yy'dan bu yana Makedonya'dan bugünkü Türkiye'ye göçler olmuştur. Bu göçler özellikle Balkan Savaşları ile birlikte hızlanmıştır. H. Yıldırım Ağanolu'na göre özellikle 1950'li yıllardan 1967'ye kadar ve 70'li yıllara kadar Yugoslavya'dan çok yoğun bir şekilde göç oldu. Eski Yugoslavya topraklarından daha çok Makedonya, sonra Kosova olmak üzere Türk ve diğer Müslüman nüfuslar Türkiye'ye göç ettiler. Göç, 1990 sonrası yavaşlamış olmasına rağmen 2000'li yıllara kadar devam etmiştir. Bu göç unsuru da iki ülkeyi sosyo-kültürel olarak etkilemiştir.

En son Makedonya'dan Türkiye'ye göç 2001 İç Savaşı sırasında olmuştur. Ocak 2001'de başlayıp Ağustos ayında sona eren bu yedi aylık iç savaş sürerken, Makedonya Ordusu Kalkandelen ve Kumanova şehir ve köylerinde girişmiş olduğu harekât sonucunda Türkiye'ye göçler olmuştur (Ağanoğlu, 2001: 332).

Makedonya'dan Türkiye'ye Türkler, Arnavutlar ve Müslüman Torbeşler göç etmişlerdir. Ayrıca daha az sayıda olsa da, Makedonya'dan Türkiye'ye Boşnaklar da göç etmiştir. Böylece Türkiye'de bir "Makedonya göçmenleri topluluğu" oluşmuştur. Bu topluluk, Türkiye ile Makedonya arasında sosyo-kültürel ilişkilerin en önemli sivil toplum köprüsüdür.

3.3.YAKIN TARİHTE TÜRKİYE-MAKEDONYA İLİŞKİLERİ

2000'li yıllara geçmeden önce 1990'lardan itibaren Türkiye-Makedonya ilişkilerini kısaca hatırlayacak olursak;

Ülkemiz 1990'lı yılların başından itibaren Balkanlar'da meydana gelen gelişme ve rejim değişikliğini, istikrarsızlığa sebep olmadığı sürece destek vermiştir. Başkent, bu zamandaki değişimleri bölgedeki işbirliği imkanlarını geliştirmek için çalışmış, SSCB dağılmasından sonra meydana gelen güç boşluğu siyasi ve iktisadi bakımdan doldurmaya gayret göstermiştir. Ülkemizin rolünün güçlenmesinde en çok Balkanlar'da yaşayan 10 milyona yakın Müslüman etken olmuştur.

Yugoslavya'nın dağılmasında Türkiye; ilk başlarda ülke bütünlüğünü savunarak dengeli bir politika izlemeyi seçmiştir. Bu esnada federal yönetim ve cumhuriyet liderleri Türkiye'yle görüşme yaparak destek vermeye çalışmıştır.

Makedonya halkı, tarihi ve kültürel bağlar ve karşı karşıya kaldığı problemlerin çözülmesi bakımından Türkiye'ye umut bağlamış, ülkemizi ülkelerine önemli destek sağlayan güç olarak görmüştür.

15 Ocak 1992 tarihinde AB'nin Hırvatistan ve Slovenya'yı tanınması, Bulgaristan'ın da Slovenya ve Hırvatistan'la birlikte Bosna Hersek ve Makedonya'yı tanınmasıyla Türkiye 6 Şubat'ta 4 cumhuriyeti birden tanıdığını açıklamıştır. 22 Ağustos 1992 tarihinde de bu ülkeler ile diplomatik ilişkiler resmen başlamıştır.

18 Mayıs 1992 tarihinde Türkiye 'de Makedonya'yla Güvenlik Protokolüne imza atmış, bu şekilde Ankara'nın Yeni Yugoslavya'yla ilişkileri bütünüyle kopmuştur.

Türkiye yeni dönemde Balkanlar'daki diğer ülkeler ile olduğu gibi Makedonya'yla da güzel ilişkiler kurmaya gayret göstermiştir.

3.3.1. Türkiye-Makedonya Siyasi İlişkileri

5 Temmuz 2006 yılında Makedonya'da milletvekili seçimleri yapılmıştır. Bu seçimlerde VMRO-DPMNE Koalisyonu oyların %36'sını alarak 45 sandalye elde etmiştir. VMRO-DPMNE lideri olan Nikola Gruevski de başbakan olmuştur. SDSM ise %27 oyla 32 sandalye elde ederek ana muhalefet partisi olmuştur (Собрание на Македонија, 2002).

2007 yılının Mart ayında Dışişleri Bakanı Abdullah Gül, Makedonya'ya ziyarette bulunmuştur. Buradaki temasları çerçevesinde Makedonya Başbakanı Nikola Gruevski tarafından kabul edilmiştir. Makedonya Cumhurbaşkanı Branko Tsrvenkovski tarafından da kabul edilen Gül, Makedonya Dışişleri Bakanı Antonio Miloşoski ile Dışişleri Bakanlığı'nda düzenlenen heyetlerarası görüşmelerde Türk heyetine başkanlık etmiştir (Hürriyet Gazetesi, 2007).

2008'de Makedonya "15. Orta Avrupa Ülkeleri Cumhurbaşkanları Zirvesi"ne Ohri'de ev sahipliği yapmıştır. Ohri kentinde düzenlenen zirveye Cumhurbaşkanı Abdullah Gül de davet edilmiştir. 18 ülkenin lideri "Güneydoğu Avrupa'da istikrar için, Balkan ülkeleri ve Türkiye'nin AB üyeliği sürecinin hızlanması" gerektiğini dile getirmişlerdir. Bu zirvede Cumhurbaşkanı Abdullah Gül ise, Türkiye'nin üyeliğinin "AB'nin küresel bir aktöre dönüşmesine katkı sağlayacağını" kaydederek "AB üyeliği perspektifi, bölgedeki reformlar için temel motivasyon kaynağı olmayı sürdürmektedir. Bölgede barış ve istikrarın kalıcı hale gelmesi için, her zamankinden çok dayanışma ve karşılıklı anlayışa ihtiyacımız var" şeklinde konuşma yapmıştır (Deutsche Welle, 2008).

Türkiye Nisan 2008'de NATO'nun Bükreş zirvesinde Makedonya'ya bu örgüte üye olabilmesi için destek vermiştir. Fakat Yunanistan'la olan "isim anlaşmazlığı" ve Yunanistan'ın itirazından dolayı örgüte katılım izni verilmemiştir (Biçer ve Doğru, 2013).

2009 yılında ilk turu 22 Mart'ta ve ikinci turu da 5 Nisan'da olmak üzere Makedonya'da cumhurbaşkanlığı seçimleri gerçekleşmiştir. Bu seçimler sonucunda VMRO-DPMNE adayı olan Gjorge İvanov sosyal demokratların (SDSM) adayı

Ljubomir Frckovski'ye karşı üstünlük sağlayarak oyların %63,14'ünü alarak 12 Mayıs 2009'da Cumhurbaşkanı seçilmiştir (Emin, 2014: 58). Bu vesileyle Üsküp'te 12 Mayıs 2009 tarihlerinde düzenlenen yemin törenine Devlet Bakanı Selma Aliye Kavaf ile Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreteri Mustafa İsen katılmışlardır (Duran, İnat ve Ataman, 2009: 461).

15-18 Ekim 2009 tarihlerinde Makedonya Cumhurbaşkanı Gjorge Ivanov, T.C. Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'ün davetlisi olarak Türkiye'ye resmi bir ziyaret gerçekleştirmiştir. Gül, Ivanov'u Çankaya Köşkü'nde kabul etmiştir. Burada her iki meslektaş basın toplantısı düzenlemişlerdir. Gül, "görüşmelerde ikili ilişkileri gözden geçirdiklerini, başta Balkanlar olmak üzere iki ülkeyi ilgilendiren bölgesel ve uluslararası konuların ele alındığını" belirtmiştir (Duran, İnat ve Ataman, 2009: 465).

2010 yılının Mart ayında Makedonya Cumhuriyeti Dışişleri Bakanı Antonio Miloşoski'nin daveti üzerine Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu iki günlük Makedonya ziyaretinde bulunmuştur. Bu ziyareti kapsamında Makedonya'nın en önemli turistik şehri olan Ohri'de Türkiye'nin ikinci fahri konsolosluğunu açmıştır. Ardından da Manastır şehrine geçip müze olarak kullanılan Atatürk'ün okumuş olduğu askeri liseyi ziyaret ederek bu ziyaretine son vermiştir (Бечер, 2010).

Türkiye, 10 Kasım 2010 tarihlerinde Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi Dönem Başkanlığı'nı, Strazburg'da gerçekleştirilen devir-teslim töreniyle Makedonya'dan devralarak ve altı ay süreyle, 11 Mayıs 2011 tarihine kadar yürütmüştür (Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, 2010).

18-19 Ekim 2012 tarihlerinde Balkan savaşlarının 100. yılı vesilesiyle İstanbul'da düzenlenen "Balkan Savaşları'ndan Balkan Barışı'na" adlı barış konferansına Makedonya adına Dışişleri Bakanı Nikola Poposki katılmıştır. Bu program kapsamında Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu, Makedonya Dışişleri Bakanı Nikola Poposki ile görüşmüştür. İstanbul Hilton Oteli'nde düzenlenen "Balkan Savaşları'ndan Balkan Barışı'na Konferansı'nın ardından Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu, Makedonya Dışişleri Bakanı Nikola Poposki ile yaklaşık 30 dakika basına kapalı şekilde görüşme gerçekleştirmiştir (İhlas Haber Ajansı, 2012).

20-21 Aralık 2012 tarihlerinde Dışişleri Bakanı Davutoğlu, Türkiye ile Makedonya arasında diplomatik ilişkilerin tesisinin 20. yıldönümü vesilesiyle, Makedonya Dışişleri Bakanı Nikola Poposki'nin daveti üzerine, Makedonya'ya resmi bir ziyaret gerçekleştirmiştir. Bu ziyaretinde Davutoğlu meslektaş Poposki ile ortak basın toplantısı düzenlemişlerdir. Bu basın toplantısında açıklamada bulunan

Davutoğlu “Türkiye ile Makedonya arasındaki ilişkilerin mükemmel düzeyde olduğuna, iki ÷lke arasındaki üst düzey ziyaretlerin yoğun bir şekilde devam ettiğine mevcut sağlam siyasi ilişkilerin kültürel ve ekonomik bir altyapısının da bulunduğunu ve desteklendiğini” kaydetmiştir. Bu açıklamasına bir de “Türkiye’nin, Makedonya’nın NATO üyeliğini güçlü bir şekilde desteklediğini, bu çerçevede ÷lkemizin NATO Temas Noktası Büyükelçiliği olarak da çalışmalarını sürdüreceğini” belirtmiştir (Türkiye Cumhuriyeti Dışışleri Bakanlığı, 2012).

18 Ocak 2014 yılında T.C. Başbakan Yardımcısı Emrullah İşler, Makedonya’daki temasları kapsamında, Cumhurbaşkanı Gjorge İvanov ile bir araya gelmiştir. Makedonya’nın güneydoğusunda yer alan Doyran şehrinde yapılan görüşme, görüntü alınmasının ardından basına kapalı olarak gerçekleşmiştir (Efremovski, 2014: 2).

26-28 Haziran 2014 tarihlerinde Makedonya Cumhuriyeti Meclis Başkanı Trajko Veljanovski’nin Türkiye’ye resmi ziyaret gerçekleştirmiştir (Çavuşoğlu, 2014: 42). Bu ziyaretin ardından 24-26 Kasım 2014 tarihlerinde TBMM başkanı Cemil Çiçek Makedonya Parlamentosu başkanı Trajko Veljanovski’nin davetine icabetle Makedonya’ya resmi ziyaret gerçekleştirmiştir (Efremovski, 2014: 2).

Makedonya Cumhurbaşkanı Gjorge İvanov 27-28 Ağustos 2014’te Türkiye Cumhuriyeti’ne bir ziyaret gerçekleştirmiştir. Bu ziyaretinde İvanov 90 ÷lkenin üst düzey yetkilileriyle birlikte yeni seçilen 12. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’ın açılış törenine katılmıştır. İvanov’un Erdoğan’la birkaç görüşmesi olmuştur. Yeni Başbakan olan Ahmet Davutoğlu’nu da ziyaret ederek her iki liderin yeni makamlarını tebrik etmiştir (Efremovski, 2014: 2).

8-10 Ekim 2014 tarihlerinde T.C. Başbakan yardımcısı Numan Kurtulmuş Makedonya ziyaretinde bulunmuştur. Kurtulmuş burada TİKA’nın restore etmiş olduğu eserleri gezmiştir. Kurtulmuş bu ziyareti esnasında Makedonya Cumhurbaşkanı Gjorge Ivanov ve Başbakan Nikola Gruevski ile biraraya gelmiştir. Bu ziyaret kapsamında açıklamalarda bulunan Kurtulmuş ile Gruevski, Makedonya ile Türkiye’nin siyasi ilişkilerinin çok iyi olduğuna beyan etmişlerdir. Bunun yanında Gruevski, Türkiye’nin, Avro-Atlantik Entegrasyonunda Makedonya’ya verdiği destekten dolayı teşekkür etmiştir (Efremovski, 2014: 3).

13 Mart 2015 tarihinde Ankara’da Dışışleri Bakanı Sayın Mevlüt Çavuşoğlu ile Makedonya Dışışleri Bakanı Sayın Nikola Poposki ile Ortak Basın Toplantısı düzenlenmiştir. Dışışleri Bakanı Sayın Mevlüt Çavuşoğlu şu açıklamayı yapmıştır:

“Değerli basın mensupları, bugün çok değerli dostum Makedonya Dışişleri Bakanı Nikola Poposki’yi ülkemizde ve Bakanlığımızda ağırlamaktan büyük bir mutluluk duyuyorum. Dışişleri Bakanı olduğu günden beri Nikola Poposki’yle defalarca bir araya geldik. Gerek Başbakan Gruevski’nin Ankara ziyaretinde, New York’ta Birleşmiş Milletler toplantısında, Galler’de NATO Zirvesi, Riga’da en son Gymnich toplantısında, gerekse Arnavutluk’un başkenti Tiran’da da bir araya geldik. Makedonya haksız bir şekilde isim problemi yaşamakta ve özellikle Makedonya’nın NATO ve AB üyeliği önünde bir engel olarak sürekli masada durmaktadır. Biz bunun haksızlık olduğunu düşünüyoruz ve anayasal ismiyle Makedonya’yı tanıyan nadir ülkelerden bir tanesi ve NATO içinde de tanıyan tek ülkeyiz. Biz tüm uluslararası alanda Makedonya’nın anayasal ismiyle tanınması konusunda çalışmalarımızı sürekli bir şekilde sürdürüyoruz ve bundan sonra da devam ettireceğiz” (Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, 2015).

Makedonya Dışişleri Bakanı Sayın Nikola Poposki ise “Öncelikle ben de Sayın ev sahibime ve sevgili dostuma, Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanı Sayın Mevlüt Çavuşoğlu Beyefendiye teşekkürlerimi sunmak istiyorum” diyerek sözlerine başlamıştır. Ardından da “Kendilerinin dediği gibi bu göreve atanmasının ilk gününden bugüne kadar çok sık görüşme fırsatımız oldu. Makedonya Cumhuriyeti’nin, Türkiye Cumhuriyeti’yle sıkı işbirliği mevcuttur ve bunu da tabii ki çok sık, her devlet seviyesindeki görüşmelerimizde gösterebiliriz. Özellikle Başbakan, Cumhurbaşkanı, Dışişleri Bakanı ve Meclis Başkanı düzeyindeki ziyaretlerde” diyerek diğer açıklamalarda bulunmuştur (Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, 2015). Bu ikili açıklamaların ardından Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan Makedonya Dışişleri Bakanı Nikola Poposki’yi Cumhurbaşkanlığı Sarayı’nda kabul etmiştir.

25 Eylül 2015 yılında Makedonya Cumhurbaşkanı Gjorge İvanov Türkiye ziyaretinde bulunarak İstanbul’da Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’la bir araya gelmiştir. İvanov Makedonya’da çok büyük yatırımları olan Cevahir Holding’in sahibi olan İbrahim Cevahir’in cenaze törenine de iştirak etmiştir (Efremovski, 2014: 3).

2015 Kasım ayında BM İklim Değişikliği Zirvesi kapsamında Paris’te bulunan Cumhurbaşkanı Gjorge İvanov ile Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, ikili görüşme gerçekleştirmiştir. Bu görüşme esnasında, iki

ülke arasındaki ilişkiler, bölgesel sorunlar ve terörle mücadele meselelerinde konuşulduğu kaydedilmiştir (Yeni Balkan Gazetesi, 2015).

Son olarak da, 21 Aralık 2015 tarihinde T.C. Başbakan Yardımcısı Yalçın Akdoğan “Makedonya Türkçe Eğitim Bayramı” kutlamaları vesilesiyle Makedonya’ya geldi. Üsküp Aleksandar Palace otelinde gerçekleştirilen bu organizasyon “Türkçenin Balkanlar İçin Önemi” konferansı da düzenlendi.

3.3.2. Türkiye-Makedonya Arasındaki Askeri İşbirliği

2002 sonrası Makedonya genel itibariyle içerideki istikrarı sağlayıp dış politikaya yönelmiştir. Bağımsızlığının onuncu yılında Makedonya’nın istikrarını zedeleyen 2001 İç Savaşı yaşanmıştır. Bu savaş OÇA ile azınlıkların bazı hakları verilerek son bulmuştur. 2002’den sonra ise artık böyle bir şeyin bir daha yaşanmaması için Makedonya tedbirler almaya yönelmiştir.

Komşularıyla – özellikle de Yunanistan ile – iyi ilişkileri olmayan Makedonya bağımsızlık sırasında olduğu gibi 2000’li yıllarda da Türkiye’yi gerçek dost bir ülke olarak görmüştür. Türkiye nasıl ki Yugoslavya dağılmadan önce onun toprak bütünlüğünü savunduysa, aynı şekilde, bu ülkeden bağımsızlığını kazanan Makedonya’nın da toprak bütünlüğünü ve egemenliğini savunmuştur.

Sayın Naci Koru’nun dediği gibi, “Türkiye kaçınılmaz şekilde bir Balkan ülkesidir ve bölgeye yönelik aktif bir politika izlemek dışında bir seçeneği olamaz” (USAK, 2013). Bu nedenle Türkiye, Makedonya’nın Balkanlar’ın kalbinde yer aldığını bildiği için bu ülkenin siyasi istikrarına ve güvenliğine büyük önem vermektedir (Lider, 2014).

Türkiye’nin 2000 sonrası -özellikle 2002 Kasım ayında AK Parti’nin iktidara gelmesiyle birlikte- güvenlik politikaları değişmiştir. AK Parti iktidarı ile birlikte realist temelli dış politika anlayışından uluslararası normların, liberal politikaların, çok taraflılığın, bölgesel işbirliği ve bütünleşmenin, demokratikleşmenin ve yönetişimin şekillendirdiği yumuşak güç politikalarına geçildiği gözlemlenmektedir. Kısacası AK Parti sert güç yerine yumuşak gücü tercih etmiştir (Bakan, 2007: 46).

Soğuk Savaş sona erdiğinde 90’lı yıllardan itibaren Türkiye diğer ülkelerde geçerli olan fakat Türkiye’de geçerli olmayan bir güvenlik rahatlaması içine girmemiştir. Çünkü Balkanlar, Orta Asya ve Orta Doğu’nu merkezinde yer

almaktadır. Bu nedenle her ne kadar güvenlik ihtiyaçları farklılaşmışsa da güvenlik tedbirlerini artırma eğilimi göstermiştir (Bakan, 2007: 43).

Bunun sonucunda hem Balkanlar'la hem de bu bölgenin merkezinde yer alan Makedonya ile yakından ilgilenmiştir. Bu ülkenin güvenliği için askeri yardımlarda bulunmuştur. Askeri yardımların sebeplerine bakacak olursak; biraz önce belirttiğimiz gibi Makedonya'nın toprak bütünlüğünü ve egemenliğini sağlamaktır. Diğer yandan Makedonya'nın kendi sınırları içinde yaşamakta olan "Türk-Arnavut Müslüman unsurunun" güvenliğini temin etmektir. Bir diğer unutulmaması gereken mevzu ise, Balkanlar, Türkiye'nin Batı'ya açılan kapısını teşkil ettiği için Balkanlar'ın güvenliği söz konusudur. Makedonya Balkanlar'ın merkezinde yer alması ve her an çatışmaya müsait olması hasebiyle burada bir savaşın çıkması durumunda tüm Balkanlar'a yayılabileceği endişesiyle Türkiye askeri yardımlarda bulunmaktadır.

OÇA ile birlikte 13 Ağustos 2001'de Makedonya İç Savaşı sona ermiştir. Türkiye 27 Ağustos 2001'de NATO öncülüğünde Makedonya'daki silahlı Arnavut militanları silahsızlandırmak amacıyla oluşturulan "Essential Harvest" (Zorunlu Hasat) harekâtında yer almıştır. Ekim 2001 "Amber Fox" (Kurnaz Tilki) ve Mart 2003 "Allied Harmony" (Müttefik Uyum) harekâtlarında da görev almıştır (Öcal, 2010: 300).

NATO'nun Balkanlar'daki ve Makedonya'daki varlığını devam ettirmek için uluslararası gözlemcilere destek sağlamak maksadıyla oluşturmuş olduğu bu harekâtları 31 Mart 2003'te AB devralmıştır. Daha sonra Türkiye 15 Aralık 2003'te AB tarafından oluşturulan "Concordia" harekâtına da personel desteği sağlamıştır. Yine aynı tarihte AB tarafından Makedonya'da oluşturulan PROXIMA polis gücünde dört jandarma personeli ve NATO Üsküp Karargâhında bir subayla katkıda bulunmuştur (Hürriyet Gazetesi, 2006).

2008 yılında ise Makedonya subayları Türkiye'de eğitim alırken Makedonya Ordusu'nun donanımı için 15 milyon dolarlık askeri yardım yapılmıştır. Bu yardımın özellikle NATO sürecinde verilmesi çok önemli olmuştur. Çünkü Makedonya'nın NATO'ya üye olabilmesi için en büyük destekçilerinden biri de bu örgüte üye olan Türkiye'dir. Fakat 2008 yılında Romanya'nın başkenti Bükreş'te yapılan NATO Zirvesi'nde Makedonya Yunanistan'ın veto etmesi yüzünden NATO'ya üye olamamıştır (Oran, 2013: 701).

2010 yılının Aralık ayında T.C. Savunma Bakanı Vecdi Gönül, M.C. Savunma Bakanı Zoran Konyanovski ile Üsküp'te biraraya gelerek Türkiye'nin gelecek yıl Makedonya Ordusuna 1 milyon dolar askeri yardım yapacağına dair sözleşme imzalamışlardır. Vecdi Gönül bu iki günlük ziyaretinde Makedonya'nın Teknik Bakım Merkezi'ne 253.000 dolar bağışta bulunmuştur. Bu ziyaretinde Gönül, Türkiye'nin, Makedonya'nın bağımsızlığını ilk tanıyan ülkelerden olmasının yanı sıra Makedonya'yı bin yıllık adını hiçbir kısaltma eklemeyen tanıdığını dile getirmiştir. Bu konuşmanın devamında ise Makedonya'ya en son ziyaretini 2004'te gerçekleştirdiğini ve o tarihten bu zamana kadar Makedonya'nın gözle görülür şekilde geliştiğini ifade etmiştir. Aslında Gönül'ün Haziran ayında Manastır'daki Bölgesel Konferans'a gelmesi beklenmekteydi. Fakat 2010 Mayıs ayında İsrail'in, Filistin'e insani yardım götüren Mavi Marmara baskınından sonra programını iptal etmiştir (Oran, 2013: 701).

2015 yılının Temmuz ayında Makedonya Meclisi, 59. oturumunda, Türkiye Cumhuriyeti ve Makedonya Cumhuriyeti hükümetleri arasında 29 Kasım 2013 tarihinde Üsküp'te ve 12 Aralık 2013'te Ankara'da imzalanan "askeri-mali işbirliği anlaşmaları"ni oybirliğiyle onaylamıştır. Bu anlaşma kapsamında Makedonya ordusunun ihtiyaçları doğrultusunda 1 milyon 575 bin Türk Lirasının dolar karşılığı kaynak sağlanacaktır (Yeni Balkan Gazetesi, 2015). Bu gibi askeri yardımlar elbette Makedon ordusunun modernizasyonuna önemli katkılar sağlamaktadır.

3.3.3.Eğitim ve Kültür Alanında İlişkiler

Makedonya'yla eğitim kapsamında ilişkiler bakımından Türkiye'nin Büyük Öğrenci Projesi'nde her sene, ülkemizdeki üniversitelerde lisans ve lisansüstü eğitimini burslu okumak üzere öğrenciler gönderilmektedir.

Kültürel bakımdan ilişkilerdeki gelişmelerin bir tanesi de Makedonya Kültür Bakanı Elizabeta Kançeska-Milevska'nın, 2009 yılının Nisan ayında Kültür ve Turizm Bakanı Ertuğrul Günay'ın resmi konuğu olarak Türkiye'yi ziyaret esnasında imzalanan ve 1 Aralık 2009'da yürürlüğe giren 2009-2010 Yıllarına Ait Kültürel İşbirliği Programı kapsamında, iki ülke arasında karşılıklı olarak Kültür Merkezleri açılmasıdır.

Makedonya'da olan 500'e yakın Türk eserinin korunma, bakımı ve onarımının yapılması da kültürel ilişkilerdeki önemli hususlardan bir tanesidir. Bu

kapsamda Osmanlı eserleri ile ilgili Kültür ve Turizm Bakanlığı, Diyanet İşleri Başkanlığı ve TİKA'nın mali ve teknik yardımlarıyla projeler gerçekleştirilmektedir.

3.3.4.TİKA'nın Makedonya'da Yürüttüğü Faaliyetler

Günümüzdeki küreselleşme ve değişim gösteren diplomasi anlayışının beraberinde dış ilişkiler, yalnızca dışışleri bakanlıklarınca yürütülemez bir duruma gelmiştir. Bilhassa Soğuk Savaş'tan sonra devletler; dış politikalarda yumuşak güç politikasına ve kamu diplomasisine ağırlık vermeye başlamıştır.

İlk olarak Türkçe'nin konuşulduğu ülkeler ve ülkemize komşu olan ülkeler olmak üzere gelişme gösteren ülkelerin kalkınması bakımından yardımcı olan, bu ülkeler ile; iktisadi, ticari, toplumsal, teknik, kültürel ve eğitim alanında işbirliği durumunu proje ve program aracılığıyla geliştirmeyi hedefleyen TİKA, Makedonya'da da çalışmalarına devam etmektedir. Şimdiye kadar gerçekleştirmiş olduğu çalışmalar şunlardır:

- “Okul Tadilatı ve Tefrişi Projesi çerçevesinde ülkenin değişik bölgelerinde olan ve ders işlenemez durumdaki 10 okulda, bölge belediyeleriyle birlikte onarım ve bakımı yapılarak; 3600 öğrencinin sağlıklı şartlar altında eğitim alması sağlanmıştır.

- Latsa ve Ocalı Köyleri İçme Suyu Projeleri kapsamına Resne Belediyesi Latsa Köyü ve Karbintsi Belediyesi Ocalı Köyü'ndeki su depoları ihtiyaçları giderecek özellikte olmadığından, boruların yenilenmesi ve su sistemi kurulması çalışması gerçekleştirilmiştir.

- Ekonomik bakımdan ağır koşulların egemen olduğu Doğu Makedonya'nın kırsal kalkınmasına fayda sağlamak ve sınırlı da olsa bölgede ekonominin canlandırılmasını sağlamak maksadıyla Arıcılığın Geliştirilmesi Projesi yürütülmektedir. Üç yıl sürecek olan proje neticesinde 76 aileye kovan dağıtımı yapılarak ek gelir sağlamaları amaçlanmıştır.

- Kültürel eserlerin ortaya çıkarılması ve kültür turizmine katkısı olması maksadıyla Kültür ve Turizm Bakanlığı, Türkiye Diyanet Vakfı ve Başkanlığı işbirliğinde Üsküp'te olan ve 15. yy Osmanlı Dönemi eserlerinin en önemlilerinden olan Mustafa Paşa Camii'nin restorasyonu sürdürülmektedir.

- Araınova Belediyesi Köprü İnşaatı Projesi çerçevesinde Üsküp' n güneydoğusunda olan ve 12.000 kişilik nüfusu ile ülkenin en küçük belediyelerinden

olan Araçinova Belediyesi'ni Üsküp Büyükşehir Belediyesi'ne bağlayan köprü yeniden yaptırılmıştır”.

3.3.5. Türkiye-Makedonya Ekonomik İlişkileri

Türkiye ile Makedonya arasında 1999 yılında imzalanan STA (Serbest Ticaret Anlaşması), 2000 yılında yürürlüğe girmiştir. 2002 yılında AK Parti'nin iktidar gelmesiyle iktisadi ilişkiler farklı bir boyut kazanmıştır. Türkiye ilk STA anlaşmasını EFTA ülkeleriyle, ikinci olarak İsrail'le ve üçüncü olarak Makedonya ile imzalamıştır.

STA metnine baktığımız zaman Makedonya üretimi sanayi ürünleri için uygulanan gümrük vergileri 2003 yılından itibaren Türkiye tarafından kaldırılmıştır. Makedonya tarafı ise, Türkiye üretimi sanayi ürünleri için uygulanan gümrük vergilerini 1 Ocak 2008 tarihinden sonra kaldırmıştır (Koç, 2014: 5).

Bununla birlikte iki ülke arasında iktisadi ve ticari konularda birçok ziyaretler gerçekleşmiştir. Makedonya Cumhurbaşkanı Boris Trajkovski 27 Mart 2002 yılında Türkiye ziyaretinde bulunmuştur. Bu ziyaretinde Türk-Makedon İş Konseyi bir çalışma yemeği düzenlemiştir. Bu çalışma yemeği öncesi biraraya gelen Makedonya Başbakan Yardımcısı Zoran Krstevski, Makedonya Özelleştirme Ajansı ve Ekonomi Bakanlığı yetkililerinden oluşan resmi heyet, 37 Türk ve 36 Makedon firması olmak üzere özellikle Makedonya'daki son ekonomik durumunu ve yeni işbirliği imkânları görüşülüp tartışılmıştır (Biçer ve Doğru, 2013).

13 Haziran 2006 yılında Başbakan Recep Tayyip Erdoğan Makedonya'yı ziyaret etmiştir. Bu ziyaretle birlikte 150 Makedon ve 100 Türk Şirketinin katılımlarıyla Türk-Makedon İş Konseyi Toplantısı gerçekleşmiştir (Bahçecik, 2012: 30).

25 Aralık 2008 yılında Makedonya İstanbul Başkonsolosu İgor Popov ile Türk- Makedon İş Konseyi Başkanı Nuri Özsüer ve Bölge Koordinatör Vekili Aslı Özelli'nin katılımlarıyla bir tanışma toplantısı gerçekleştirmişlerdir. Bu toplantıda 2009 Mayıs ayında Makedonya'nın Üsküp, Bitola ve Ohri şehirlerini kapsayacak bir Road Show düzenlenmesi öngörülmüştür. Gerçekleştirmiş olacakları bu ziyarete ülkenin önde gelen kurum ve kuruluşlarına ek olarak TAV, Ziraatbank ve Koç gibi Türkiye'nin önde gelen temsilcilerinin bu toplantıya katılmaları teşviki

öngörölmüştür. İki ülkenin İş Konseyi Başkanı olan Nuri Özsüer aynı zamanda IKEA Türkiye başkanlığını da yaptığı için Makedonya’da IKEA mağaza zincirini açma girişimlerinde bulunmak için durum çalışması yapacağını bildirmiştir. Diğer yandan Özsüer Finans ve perakende sektörlerinde işbirliği çok önemli olduğu için bu sektörlerin gelişmesi için Türkiye’nin Makedonya’da öncü ülke olması gerektiğinin altını çizmiştir (DEİK, 2008: 5).

Yugoslavya’dan ayrıldığında Makedonya ekonomisinin zayıf olduğunu ve bu devletin ekonomik olarak güçlenmesi gerektiğini iyi bilen Türkiye, Makedonya’ya yardımda bulunmuş ve yatırımlar yapmaya özen göstermiştir. Bu çerçevede 25-28 Mayıs 2009 tarihlerinde Devlet Bakanı Zafer Çağlayan Makedonya’ya resmi bir ziyarette bulunmuştur. Ziyaretin amacı iki devlet arasında ticari ve ekonomik ilişkileri geliştirmek ve Türkiye’nin ihracatçı firmalarının Makedonya’da yatırım yapmalarını teşvik etmek olmuştur. Bu ziyarete özel sektör yoğun bir ilgi göstermiştir. Bir diğer ilgi gösteren kişi ve kurum ise Türkiye İş Kadınları Derneği (TİKAD) adına Yönetim Kurulu Başkanı Nilüfer Bulut ve Yönetim Kurulu üyeleri olmuştur. Çağlayan bu ziyaretinde Türk şirketlerinin yap-işlet-devret yöntemi ile Makedonya’da alt yapı oluşturup özellikle tekstil-hazır giyim, gıda, demir-çelik, madencilik ve enerji alanında firmalar için ciddi yatırım imkanı olduğunu söylemiştir (Emiroğlu ve Kayalak, 2009: 462).

Mart 2015’te MATTO ile DEİK Üsküp’te ortaklaşa bir toplantı düzenlemişlerdir. Bu toplantının temel amacı ise Makedonya’nın Afrika pazarına Türk şirketleri ile açılmak istemesi olmuştur. Bu toplantıda Makedonyalı şirketlerin temsilcileri Türkiye’den gelen heyetin tecrübelerini dinlemek ve soru sorma fırsatı bulmuşlardır. Makedon-Türk İş Konseyi Başkanı Hasan Hoşben, bu toplantıda Makedonyalı şirketlerin Afrika pazarına açılması için DEİK olarak nasıl yardımcı olabileceklerinin konuşulduğunu belirtmiştir (Yeni Balkan Gazetesi Mart, 2015).

Son olarak, 28 Ekim 2015’te Anadolu Esnaf Sanayici ve İşadamları Derneği’nin (ANESİAD) 50 üyesinden oluşan heyet, Balkan turu kapsamında Makedonya’da temaslarda bulunmuştur. Üsküp’te Halkbank ve MATTO’yu ziyaret eden heyet MATTO Başkanı Eyüp Kahveci ve T.C. Üsküp Büyükelçiliği Ticaret Müşaviri Bünyamin Kutlu tarafından kabul edilerek, Makedonya’daki yatırım olanakları hakkında bilgi almışlardır (Liman, 2015: 5).

SONUÇ

Makedonya'nın bağımsız olmasından bu yana 26 yıl geçti. Bu yıllar içinde Türkiye – Makedonya ilişkileri hızla gelişti ve iki ülke giderek daha fazla birbirine yakınlıktı. Bu ilişkileri ve yakınlaşmayı dört temel faktör destekledi ve şekillendirdi: Ortak tarih, ortak güvenlik sorunu, ortak ekonomik çıkar ve ortak sosyo-kültürel değerler. Bunlardan, ortak güvenlik sorunu (ortak “Yunanistan sorunu”) ve ortak sosyo-kültürel değerler (Makedonya'daki Türk ve Müslüman topluluklar) daha fazla ön plana çıkan ve ikili ilişkileri daha fazla etkilemiş olan iki faktördür.

Makedonya'nın geçmişine değinecek olursak, Osmanlı döneminde barış ve huzur içinde olan Balkanlar, yayılan milliyetçilik hareketleri ve Balkanlar'da oluşan güç dengeleri sonucunda parçalanmak durumunda kalmıştır. Osmanlı yüzyıllar boyunca kendisine bağlı olan halkın etnik kimliğine ve dinine bakmadan halkı adalet sistemiyle bir arada tutmuş ve “Osmanlı kimliğinde” camisiyle, kilisesiyle, havrasıyla halkın huzur ortamı içinde yaşamalarını sağlamıştır.

Bu iki ülke arasındaki siyasi ve güvenlik ilişkileri ön safhadadır. Bunun temel nedeni, her iki devletin Balkanlar'da Yunanistan ile güvenlik ve siyasi konularda sorunlar yaşıyor olmasıdır. Yunanistan ile Türkiye arasında Ege Denizi sorunları, hava sahası sorunu ve Kıbrıs sorunu mevcuttur. Yunanistan ile Makedonya arasında ise, çalışma içinde anlatılan ve değerlendirilen “İsim Anlaşmazlığı Sorunu” vardır. Yunanistan, bu sorunu bahane ederek Makedonya'nın pek çok uluslararası örgüte üye olmasını engellemiştir ve engellemeye devam etmektedir. Ayrıca Yunanistan 1991'den 1995'e kadar Makedonya'ya ekonomik ambargo ve boykot uygulayarak Makedon ekonomisine büyük zarar vermiştir.

Bu durum (ortak “Yunanistan sorunu”) iki devlet arasında siyasi ve güvenlik alanlarında ilişkileri, işbirliğini ve yakınlaşmayı geliştirdi. Örneğin; Yunanistan Makedonya'nın NATO'ya üye olmasını engellemeye çalışırken, Türkiye hem Makedonya'nın NATO'ya katılmasını destekliyor, hem de Makedon ordusunun modernizasyonuna büyük katkı sağlıyor.

İki ülke arasında siyasi ve güvenlik ilişkilerin en ön safhada olmasına rağmen ekonomik ilişkilerde biraz geride kalmıştır. Yani ekonomik ilişkilerin seviyesi, siyasi ve güvenlik ilişkilerinin altındadır. Nitekim bunun farkında olan T.C. Başbakanı Ahmet Davutoğlu, 2014'te Makedonya ziyaretinde bulunduğu, “Şu an

Makedonya ile dış ticaretimiz 13. sıradadır. Ben bunu böyle kabul etmiyorum ve açık söylüyorum, dış ticaretimizde ben Makedonya'yı ikinci sıraya bile kabul etmem" demiştir.

Makedonya Hükümetleri, 1991'den bu yana – yani Makedonya bağımsızlığını kazandıktan sonra – Türk şirketlerini Makedonya'ya daha fazla yatırım yapmaya davet etmektedir. Her yıl karşılıklı üst düzey siyasi-diplomatik ziyaretler gerçekleştiğinde aynı zamanda Türk şirketleri Makedonya'da yatırım gerçekleştirmiş oluyorlar. Türkiye ile Makedonya arasında siyasi ilişkiler geliştikçe Türk şirketlerin Makedonya'daki yatırımları da geliyor. Yani ekonomik ilişkiler siyasi ilişkileri değil, siyasi ilişkiler iki ülke arasındaki ekonomik ilişkileri tetikliyor ve geliştiriyor. Son olarak Koçana'da gelişmiş teknolojiyle donatılmış bir Türk pirinç fabrikası açıldı. İlerleyen yıllarda Makedonya'da bu tür Türk reel yatırımların artması beklenmektedir. Çünkü var olan ikili siyasi ve sosyo-kültürel ilişkiler ve ayrıca Makedon Devleti'nin sağladığı teşvikler, ekonomik yatırımların ve ilişkilerin geliştirilmesinin önünü açmaktadır.

Türkiye ile Makedonya'nın sosyo-kültürel olarak ilişkilerine baktığımızda, bu ilişkilerin büyük ölçüde "Osmanlı ortak geçmişine" dayandığını göreceğiz. Makedonya'nın her köşesinde Osmanlı izlerine/eserlerine rastlanmak mümkündür. Her ne kadar birçok eser yok olmuş olsa da, Makedonya'daki en önemli Osmanlı eseri/mirası aslında bölgede yaşayan Türkler ve diğer Müslüman (Arnavutlar, Torbeşler, Boşnaklar) topluluklardır. Ayrıca Makedonya'dan Türkiye'ye göç etmiş çok sayıda Makedonya göçmeni mevcuttur. Türkiye'deki Makedonya göçmenleri ve Makedonya'daki Türk-Müslüman topluluklar, iki ülkenin "Osmanlı ortak tarihinden" bugüne kalan "ortak sosyo-kültürel değerleridir". Bu ortaklık, iki ülke arasında ilişkileri geliştirmektedir ve iki ülkeyi birbirine yakınlaştırmaktadır, işbirliğine zorlamaktadır.

Bununla birlikte, sosyo-kültürel alanda önemli bir sorun da mevcuttur. Çünkü Makedon Hükümeti "Üsküp 2014 Projesi" yoluyla aslında Osmanlı-Türk-İslam eserlerini ve mirasını yavaş yavaş siliyor. Bu nedenle Türkiye'nin yapması gereken, Osmanlı eserlerine/mirasına daha dirayetli ve ciddi bir şekilde sahip çıkmaktır. Yıllardır Manastır'da bulunan Yeni Cami'nin bir sanat galerisi olarak kullanılmasına ve "Üsküp 2014 Projesi" kapsamında Burmalı Cami'nin yerine orduevi inşa edilmesine Türkiye gerekli tepkiyi göstermelidir. Makedon Hükümeti de, bu konuda

Türkler'in ve Müslümanlar'ın tepkisini/hassasiyetini dikkate almalıdır. Ancak bu şekilde güçlü bir ortak kültür, ortak yaşam ve toplumsal barış tesis edilebilir.

Türkiye, Makedonya üzerinde etkisini arttırmak amacıyla diplomasi aracını, ekonomik yardımları ve güvenlik yardımlarını kullanıyor. Ama bu üç önemli dış politika aracının yanında, Türkiye aynı zamanda “yumuşak güç” bağlamında sosyo-kültürel araçlara da başvurmaktadır.

Türkiye'nin Makedonya'da ve daha genel olarak tüm Balkan coğrafyasında kullandığı “yumuşak güç” araçlarından birisi ve belki de Makedon toplumunu en fazla etkileyeni “Türk dizileri”dir. Son birkaç yıldır Türkiye kendi dizileriyle Balkanlar'da ve Makedonya'da yumuşak gücünü ortaya koymuştur. Öyle ki; Türkçeyi ve “Osmanlı ortak geçmişi” bilmeyen Makedonlar (ve diğer Balkan halkları), Türk dizileri vesilesiyle Türkçeye ve Osmanlı tarihine daha fazla ilgi göstermeye başladılar.

Tabi ki, Türkiye'nin Makedonya'daki “yumuşak sosyo-kültürel gücü” sadece Türk dizi filmleri değildir. Makedonya'da ve diğer bölgelerde Türkçeyi ve Türk kültürünü öğretmeyi amaçlayan ve bu yolda önemli çalışmalar yürüten Yunus Emre Enstitüsü, bölgedeki Osmanlı eserlerini restore eden ve Türk-Müslüman topluluklara çeşitli hizmetler götüren TİKA ve bölgeyle Türkiye arasında iletişimi sağlayan Anadolu Ajansı da, Türkiye'nin bölgedeki önemli “yumuşak güç araçları”dır.

Günümüzde Balkanlar'da hala milliyetçiliğin körüklenmeye çalışılması, güvensizlik ve korku ortamının devam etmesi Balkanlar'daki sorunların çözümü için tedbir alınmasını zorlaştırmakta, mevcut çatışmasız ortamın aynen süreceği konusunda endişe yaratmakta ve aciliyet kazanmaktadır. Balkan ülkeleri arasındaki ihtilaflar devam etmekte ve birçok sorun hala çözüme kavuşmayı beklemektedir.

Örneğin; “Arnavut Meselesi”nin devam etmesi ve özellikle Makedonya'da yaşayan Arnavut nüfusun her an sorun çıkarmaya meyilli olması bununla bağlantılı olarak nüfusunun neredeyse %90'ı Arnavut olan Kosova'nın da duruma dahil olacağını ve bu meselenin çözümünde söz sahibi konuma geleceğini göstermektedir.

Arnavut sorunu çözüm beklerken, Sırbistan'ın Bosna-Hersek'e olan baskısı ve Kosova'nın bağımsızlığını hala tanımaması günümüzde sıcaklığını korumaya devam etmektedir.

Türk azınlık sorunu açısından ilişkilerin geçmişten günümüze sık sık gerildiği ülke Bulgaristan'la olan sıkıntıya ise HÖH partisiyle tedbir alınmaya çalışılmış ancak bu partinin bir Türk partisi olmasından ziyade bölgede Bulgar sempatanlığı

yapmakta ve sorun her an patlayacak bir saatli bomba gibi Türkiye'nin önünde durmaktadır. Keza Yunanistan ile Batı Trakya Türk azınlığı konusunda yaşanan ve Türkiye'nin bir tedbir olarak konuyu AB'ye taşımasıyla devam eden süreç, Türkiye'nin konunun üzerinde istikrarlı bir şekilde durmasıyla azalma göstermiştir.

Son yıllardaki gelişmelere bakılırsa ve birkaç gelişme ile de örneklenecek olursa Türkiye'nin Balkan ülkeleri ile ilişkileri daha çok iyi veya olumlu senaryolara yakın bir seyir ve gelişim gösterdiği gözlenmektedir. Mesela:

Bağımsızlıklarını ilk tanıyan ülkelere denildiğinde Hırvatistan ile şuan ilişkilerimiz kendi halinde iyi bir şekilde devam etmektedir. Hırvatistan'da Türk işadamlarının Türk şirketleriyle ülkeye yaptıkları yatırımlar (turizm-otel) son dönemde artış göstermiştir.

Aynı zamanda Türkiye'nin gittikçe artan bir şekilde "Yumuşak Güç Diplomasisi" uyguladığı da görülmektedir. Bu diplomasi TİKA ve Yunus Emre Kültür Merkezi aracılığıyla yürütülmektedir.

TİKA ve Yunus Emre Kültür Merkezi kültür mirasının korunması ve düzenlenen sanatsal faaliyetlerle ilişkilerin korunmaya çalışılmasında etken rol oynamaktadırlar. Yürüttükleri faaliyetlere örnek verecek olursak;

TİKA tarafından Makedonya'da Osmanlı eseri Halveti Hayati Çullu Baba Tekkesi ve Camisi'nin onarılması, Bosna'da Teşany Halk Kütüphanesi'nin açılması Tika'nın projeleri arasındadır. Yunus Emre Kültür Merkezi aracılığıyla Karadağ'da "Osmanlı Sultanları" sergisinin açılması ve Bosna-Hersek'te düzenlenen Türkçe yarışması ise bu merkezin yürüttüğü projelerdendir.

Bu iyi ilişkilere Balkanlar'da en büyük ticaret ortağımız olan Romanya da dahildir. Bu ülkeyle 2011 yılında imzaladığımız Stratejik Ortaklık Belgesi, ilişkilerimizin iyi yönde stratejik ortaklık çerçevesinde olduğunun göstergesidir.

Siyasi ve ekonomik ilişkilerimizin iyi bir seyir halinde olduğu bir diğer Balkan ülkesi ise Bosna-Hersek'tir. Ülkeye NATO ve AB açısından verdiğimiz destek, yaptığımız Serbest Ticaret Antlaşması ve Bosna'da bulunan 20 şubeli "Turkish Ziraat Bank Bosnia"nın ülkede bulunması ilişkilerimiz açısından önem arz etmektedir.

Çalışmada söz konusu ülke olan Makedonya ile günümüz ilişkileri, Müslüman-Türk azınlığın siyaset, eğitim ve dil konusunda yaşadığı sorunlara rağmen istikrarlı bir şekilde devam etmektedir. Bu konular üzerinde her ne kadar tedbirler alınmaya ve çeşitli çalışmalar yürütülmeye devam edilse de (siyasi ilişkilerde;

Parlamentolararası Dostluk Grubu, Avrupa Konseyi vb. eğitimde; öğrenci değişim programları ve burs imkanları, dil konusunda; hala yeterli önlemler alınamamış ve Türkçe eğitim açısından bölge eksik kalmıştır.) bunların yeterli olmadığı görülmektedir.

Diğer taraftan hem bölge hem de dünya siyasi dengeleri değişmekte olup, bunlar da Türkiye-Balkan ilişkilerini etkilemektedir. Örnek olarak son ayların “sığınmacı krizi” gösterilebilir.

Bunun yanı sıra mültecilerin güvenli buldukları topraklara kaçıışı, terör olgusunun küreselleşmesi gibi sorunların hem Türkiye’ye hem de Balkan ülkelerine olan etkisi göz ardı edilemez.

Bu şartlar ve değişimler altında Türkiye ve Balkan ülkeleri arasındaki işbirliği ve uyum her zamankinden daha önemli bir faktör haline gelmiştir. Bu faktörlerin mevcudiyeti ve değişen dengelerin yarattığı yeni ortamlar iyi senaryoların çok daha kararlı bir şekilde yürürlüğe konmasını da adeta bir zorunluluk haline getirmeye başlamıştır. Gerek Türkiye gerekse Balkan ülkeleri olayları bu açılardan irdeleyerek gerçekçi bir politika sergilemek durumundadırlar.

Son olarak Türk dış politikası, Balkanlar’da meydana gelebilecek çatışma senaryolarını iyi analiz etmeli ve kendini “Ata Yedigari” bu topraklarda hissettirmeye devam etmelidir.

KAYNAKÇA

- ACKERMANN, A. ve Palla, A. (1996). "From Peacekeeping to Preventive Deployment: A Study of the United Nations in The Former Yugoslav Republic Of Macedonia", *European Security* 5(1), 90-91
- ADANIR, F. (1996). *Makedonya Sorunu*, Çev. İhsan Çağatay, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları
- AĞANOĞLU, Y. (2001). *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Balkanlar'ın Makus Talihi Göç*, İstanbul, Kum Saati Yayınları.
- AĞANOĞLU, Y. (2008). *Üsküp Kitabı*, İstanbul, Fide Yayınları.
- AKGÜN, S., (2013), "Kosova'nın Avrupa Birliği'ne Entegrasyon Süreci ve Bu Süreçte Kosova Türkleri", *Uluslararası Avrasya Stratejisi Dergisi*, S:2, Çankırı Karatekin Üniversitesi Yayınları, Çankırı, ss. 1-14.
- AKMAN, HALİL: *Paylaşılamayan Balkanlar*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2006.
- AMELA ZAHoviÇ, 1989 Sonrası Balkan Milliyetçiliğine Örnek: Bosna-Hersek, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2005, s.22.
- ANA E. JUNCOS, "EU's post-Conflict Intervention in Bosnia and Herzegovina,: (re) Integrating the Balkans and (re) Inventing The EU", *Southeast European Politics*, Vol. VI, No. 2, November 2005, p. 88.
- ANDREW BARUCH WACHTEL, *Dünya Tarihinde Balkanlar*, İstanbul: Doğan Kitap Yay., 2009, s.90.
- ARI, TAYYAR - Ferhat Pirinççi," Soğuk Savaş Sonrasında ABD'nin Balkanlar Politikası", *Alternatif Politika*, Cilt 3, Sayı: 1, Mayıs 2011, "s. 15- 16.
- ARI, TAYYAR, *Uluslararası İlişkiler Teorileri: Çatışma, Hegemonya, İşbirliği*, Alfa Yayınları, 3. Baskı, 2004, İstanbul, s. 512.

- ARMAOĞLU, FAHİR, 20.yy Siyasi Tarihi, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2004, s.287
- ATAMAN, Mühittin (2003). “Özalist Dış Politika: Aktif ve Rasyonel Bir Anlayış”. Bilgi (7) 2003 / 2 : 49-64.
- AYDIN HÜSEYİN, «Avrupa Birliği'ne Giriş Sürecinde İslam ile Hıristiyanlık Arasında Teolojik Müştereklere ve Kültürel Farklılıklara Bir Bakış», Türkiye'nin Avrupa Birliğine Girişinin Din Boyutu, (DİB Yayınları), Ankara 2003, s. 271.
- AYHAN, H., (2008), “Kosova'nın Bağımsızlığının Doğallığı”, 2023 Bağımsız Kosova Dergisi, S.83, Ankara ss.30-38.
- AZİRİ, ETEM (2004),Organizimi Politik i Shqiptarëve në Maqedoni, Shkup.
- BABUNA, A. (2000). “The Albanians of Kosovo and Macedonia: Ethnic Identity Superseding Religion”, Nationalities Papers, 28(1), 81
- BABUNA, Aydın (2008). İç Politikadan Dış Politikaya İmparatorluktan Cumhuriyete Balkanlar (1908-2008). Üsküp: Aziz Kiril ve Metodiy Üniversitesi, Makedonya Bilim ve Sanat Akademisi
- BAĞCI, HÜSEYİN, Balkanlar (1991 – 1993) Güvenlik Politikası ve Risk Analizi, Dış Politika Enstitüsü, Ankara, 1994, s.53-54.
- BAHÇECİK, GÖKHAN (2012).Makedonya Ülke Bülteni. Ankara: EkoAvrasya (Avrasya Ekonomik İlişkiler Derneği). Rapor No: 2012/3.
- BAKAN, ZERRİN AYŞE (2007). “Soğuk Savaş Sonrasında Yeni Güvenlik Teorileri ve Türkiye'nin Güvenlik Algulamaları”.21. Yüzyıl Ekim / Kasım / Aralık.
- BAKLACIOĞLU, N. Ö. (1998) “Balkanlar'da Dış Politika ve Etnik Sorunlar”, Uluslararası Politika'da Yeni Alanlar Yeni Bakışlar, Faruk Sönmezoğlu (der.), İstanbul, Der Yayınları, 1998, s.233
- BAKLACIOĞLU, N. Ö. (2001) “Albanian Migrations and the Problem of Security in the Balkans”, Turkish Review of Balkan Studies, 6, Annual 2001, p.87

- BAKLACIOĞLU, N. Ö. (2006). “Türkiye’nin Balkan Politikasında Rumeli ve Balkan Göçmenleri Dernekleri: Beklentiler, Roller ve Sorunlar”, Sivil Toplum ve Dış Politika: Yeni Sorunlar, Yeni Aktörler, Semra Cerit Mazlum ve Erhan Doğan (der.), İstanbul, Bağlam Yayıncılık.
- BALKAÇ, Z. (2003). “Paylaşılamayan Makedonya: Güneydoğu Avrupa’nın En Stratejik Bölgesi”, Türk Tarihi Dergisi, 83, 73
- BALKAN GÜNLÜĞÜ GAZETESİ (2010). “21.YY Başlarında Türkiye-Makedonya İlişkileri Üzerine”.<http://www.balkangunlugu.com/2010/01/21yy-balarndatuerkiye-makedonya-ilikileri-uezerine.html>(Erişim: 21.11.2015)
- BARBARA JELAVÍCH, Balkan Tarihi 1: 18. ve 19. Yüzyıllar, Küre yayınları, İstanbul, 2006, s. 1-2. R. Craig Nation, War in The Balkans. 4.
- BARKER, E. (1999). “The Origin od Macedonian Dispute”, The New Macedonian Question, James Pettifer (ed.), Hampshire, Palgrave.
- BASKIN, MARK (2003), “Post Conflict Administration and Reconstruction”, International Affairs, Volume 79, Number 1, ss.161-170.
- BELLAMY, A. J. (2002). “The New Wolves at the Door: Conflict in Macedonia”, Civil Wars, Volume 5(1), 132
- BENNETT, Christopher: Yugoslavia’s Bloody Collapse; Causes, Course and Consequences, Hurst-Company, London, 1994.
- BiÇER, Esra, Büşra Doğru (2013). “Kuruluşundan Beri Makedonya-Türkiye İlişkileri”. TUIÇ (Türkiye Uluslararası İlişkiler Çalışmaları) Akademi <http://www.tuicakademi.org/kurulusundan-beri-turkiye-makedonyailiskileri/>(Erişim: 14.11.2015)
- BİLGİN ÇELİK, Dağılan Yugoslavya Sonrası Kosova ve Makedonya Türkleri, Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Yayınları, Antalya, 2008
- BORA TANIL, YDD’nin Avsahası Bosna Hersek, Birikim:İstanbul,1994
- BOZKURT, Enver, Mehmet Özcan, Arif Köktaş (2011). Avrupa Birliği Hukuku. Ankara: Asil Yayın.

- BROWN, K. (2003). *The Past in Question: Modern Macedonia and the Uncertainties of Nation*, New Jersey, Princeton University Pres.
- BRUNNBAUER, U. (2002). "The Implementation of the Ohrid Agreement: Ethnic Macedonian Resentments", *Journal on Ethnopolitics and Minority Issues in Europe*.
- BUMAZOVIĆ, TUFİK (1998), "Bosna Hersek: Ekonomik Faktörler ve Siyasal İstikrarın Önündeki Engeller", *Avrasya Etütleri*, Sayı: 14, Yaz-Sonbahar, ss. 8-46.
- CANSEVER, Niran, Hakan Mehmet Kiriş (2015). "Türkiye'de Ordu – Siyaset İlişkileri Çerçevesinde AK Parti-TSK Etkileşimine Bakış". *Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Y.2015, C.20, S.3, s.361- 384.
- CAŞIN MESUT HAKKI, *Uluslararası Terörizm*, Nobel:Ankara,2008
- CEM OĞUZ, "Rusya'nın Balkan Politikası ve Balkanlardaki Gelişmelerin Rus Siyasetine Etkileri: 1991- 2000", *Balkan Diplomasisi*, Derleyen: Ömer E. Lütem - Birgül Demirtaş Coşkun, Ankara, Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları, 2001, s. 266.
- CHRİSTOPHER HİLL AND KAREN SMİTH, *European Foreign Policy, Key Documents*, New York and London, Routledge, 2000, s.. 386..
- CHRİSTİAN PİPPAN, "The Rocky Road to Europe: The EU's Stabilisation and Association Process for the Western Balkans and the Principle of Conditionality ", *European Foreign Affairs Review*, Vol: 9, 2004, pp. 221-230.
- COHEN, LENERD L. (1993), *Yugoslavia's Disintegration and Balkan Politics in Transition*, Westview Press, San Francisco, Boulder and Oxford.
- COMMİSİON OF THE EUROPEAN COMMUNITİES, *Communications From the Commision*, (Commission Oppinion on the application from the Former Yugoslav Republic of Macedonia for the membership of the EU, SEC (2005)1425, Brussels 09.11.2005. COM (2005)562 final, p. 4

- COROİC, VILADEMİR (1999), Bosne I Herzegovine, Beograd.
- COŞKUN, BİRGÜL DEMİRTAŞ, “Arnavutlukun Dış Politikası ve Balkanlar’da Arnavut Sorunu”, Balkan Diplomasisi, ASAM Yayınları, Ankara, 2001.
- CRAMPTON, R. J. (2006). İkinci Dünya Savaşı’ndan Sonra Balkanlar, (Çev.) Emel Kurt, İstanbul, Yayınodası Yayınları.
- CUVALO, ANTE (1990), The Croation National Movement 1966–1972, Columbia University Press, New York.
- CVİIC, CHRISTOPHER, Remaking the Balkans, London, Royal Institute of International Affairs, 1995.
- ÇAĞ, GALİP (2008). “Dağılan Yugoslavya’nın Ardından Makedonya ve Türkiye” Çankırı Karatekin Üniversitesi Uluslararası Avrasya Strateji Dergisi 1(1): 197-216.
- ÇAĞATAY, A. (2003). “Makedonya”, Ufuk Ötesi, Ankara, Genelkurmay Basımevi, 10, 50
- ÇAVUŞOĞLU, H. (2006). “Yugoslavya-Makedonya’dan Türkiye’ye 1952-1967 Kitleli Göçü ve Bursa’daki Göçmen Kesimi”, BAL-TAM Türklük Bilgisi 4, Prizren, Balkan Türkoloji Araştırmaları Merkezi Yayınları.
- ÇAVUŞOĞLU, MEVLÜT (2014). 2015 Yılına Girerken Dış Politikamız. Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı
- DAĞDEMİR, ELİF, “ Batı Balkan Ülkeleri İle Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne Tam Üyelik Olasılıkları Üzerine Bir Değerlendirme”, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, Ocak 2004, 59- 1, s. 92- 93.
- DANFORTH, L. M. (1995). The Macedonian Conflict: Ethnic Nationalism in a Transnational World, New Jersey, Princeton University Press.
- DASKALOVSKI, Z. (2004). “Democratic Consolidation and the Stateness Problem: The Case of Macedonia”, The Global Review of Etnopolitics, 3(2), 61
- DAVUTOĞLU, AHMET, Stratejik Derinlik Türkiye’nin Uluslararası Konumu, Küre Yayınları, Nisan, 2001, İstanbul, s. 74-76

- DEİK (2008). “DEİK BÜLTENİ” Sayı: 2008, Aralık / 52. Hafta
- DEİK (2011). “MAKEDONYA ÜLKE BÜLTENİ”, Ağustos 2011
- DERVİŞİ, B. (2005). Makedonya - Türkiye Ekonomik İlişkilerinin Yapısal Analizi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Eskişehir.
- DEUTSCHE WELLE (2008). “Balkanlar’da istikrar için AB’ye katılım hızlanmalı” (Erişim: 16.12.2015).
- DİZDAREVİĆ, RAİF: Od Smrti Tita Do Smrti Jugoslavije, Sarajevo, OKO, 1999.
- DJOKIĆ, DEJAN (2003), Yugoslavisim: Histories of a Failed Idea 1918–1992, Hurst&Company, London.
- DRAGNİĆ, ALEX N. (1983), The First Yugoslavia . Search for aviable Political System, California.
- DRAGNİCH, ALEX N. (1992), Serbs and Croats: The Struggle in Yugoslavia, Harvest/HBJ Book, New York and London.
- DUŞAN, BİLANCİĆ, Hırvatska Moderna Povjest, Teknička Knjiga, 1999, Zagreb, s. 775
- EFREMOVSKI, VLADİMİR (2014). MACEDONIAN DIPLOMATIC BULLETIN. Skoje: Macedonian Information Centre, No. 80 – 2014
- ELİN ŞEHNAZ CEVİZCİ, 1950 Sonrası Türkiye’ye Makedonya’dan Göç Eden Vranofçalılar Üzerine Sosyal – Kültürel Bir Kimlik İncelemesi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2007,s.21
- ELİZABET M. COUSENS AND CHARLES K CATER, Toward Peace in Bosnia: Implementing the Dayton Accords, international Peace Academy Occasional Paper Series, Lynne Rienner Publisher, 2001, s. 87.
- EMİLİAN R. KAVALSKI, Consensual Hegemony and the West European Promotion Order, Avrupa Çalışmaları Dergisi, Cilt 4, No 1, Ankara, 2004. s. 84-87

- EMİN, Nedim (2014). Makedonya Siyasetini Anlama Kılavuzu. Ankara: SETA (SİYASET, EKONOMİ VE TOPLUM ARAŞTIRMALARI VAKFI). Rapor No: 43.
- EMİROĞLU, HÜSEYİN, TURGAY KAYALAK (2009). “Türk Dış Politikası Yıllığı”. Ankara: SETA Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı. Rapor No: 2009.
- EUROPEAN COMMISSION, 2007 Annual Report on PHARE, Turkey Pre-Accession Instrument, CARDS and Transition Facility, Brussels, SEC(2008) 3075, 2008, s. 112.
- EUROPEAN COMMISSION, 2007 Annual Report on PHARE, Turkey Pre-Accession Instrument,
- EUROPEAN COMMISSION, The Mini ISPA Report 2000-2004, DG Regio-ISPA, s. 4.
- EUROPEAN STABILITY INITIATIVE (2002). Zapadni Balkan 2004. Godine: Pomoc, Kohezija i Nove Granice Evrope, ESI Publications, Londra, Kasım.
- FİNE, JOHN V. A. (2002),” The Various Faiths in the History of Bosnia: Middle Ages to the Present”,Ed.Shatzmiller, Maya, Islam and Bosnia: Conflict Resolution and Foreign Policy in Multi-Ethnic States, McGill Queen's University Press, Montreal,s.1-25.
- FOREIGN INVESTMENT PROMOTION AGENCY OF BOSNIA AND HERZEGOVINA (FIPA), Bosna Hersek'te Yatırım imkanları, Sarajevo, 2008, s. 13.
- FRAENKEL, E. (1997). “Limbo In Teh South”, War Report.
- FRAENKEL, Eran (1993),Language Policy and Language Behavior in Macedonia: Backroud and Current Events. Language Konflikt, ed.by. Eran Fraenkel and Kristina Kramer, Peter Lang, New York.

- FRIEDMAN, FRANCİNE (2000), “The Muslim Slavs of Bosnia and Herzegovina (with reference to the Sandzak of Novi Pazar) Islam as National Identity”, Nationalities Papers, Vol.28, No.1, s.165-180.
- GANGLOFF, Sylvie (2001). “The relations between Turkey and Macedonia: The incoherencies of a political partnership”. French Anatolian Research Institute, Istanbul, Turkish Review of Balkan Studies, n°6, 2001, pp. 37-56.
- GİRAY SAYNUR BOZKURT, Tito Sonrası Dönemde Eski Yugoslavya Bölgesindeki Türkler ve Müslümanlar, Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi / Journal Of Turkish World Studies, X/2 (Kış 2010), S. 51 – 95.
- GOW, JAMES (1997), “Triumph of the Lack of Will: International Diplomacy and The Yugoslavia War”, Hurst & Co.,New York.
- GOW, JAMES- CARMICHAEL, CATHIE (2000), Slovenia and Slovenes, 2. Eds., Hurst & Co., London.
- GÖKNİL, E., (2005) Avrupa Birliği'nin Ortak Dış ve Güvenlik Politikası Oluşturma Sürecinde Batı Balkanlar, Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- GÖKTAŞ, N. (2003). Atatürk'ün Meşhur “Yurtta Sulh, Cihanda Sulh” Mesajı Işığında Makedonya-Türkiye İlişkileri ve Bağları, (Manastır'da 18 ve 19 Ekim 2002 Yılında Düzenlenen Uluslar Arası Bilimsel Sempozyumda Sunulan Eserlerin Külliyatı), Manastır, Manastır Makedon-Türk Dostluk Derneği Yayınları.
- GROSS, MİRJANA (1979-1980),” Croatian National-Integrational Ideologies from the End of Illyrism to the CREATION OF Yugoslavia”, Austrian History Yearbook, Vol.15-
- HALL, RICHARD (2000), Balkan Wars, 1912–1913: Prelude to the First World War, Routledge, London and New York.
- HASİP, K. (2008). “Makedonya Türkleri'nin Sosyo-Kültürel ve Siyasal Hayata Etkileri”, Balkan Konferansları Serisi 2, (Yayınlanmamış konuşma

metni) , İstanbul Kültür Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Konferans Salonu.

HATIPOĞLU, M. (2001). “Kuruluşundan Günümüze Makedonya Cumhuriyeti’nin Dış Politikası ve Balkan Ülkeleriyle İlişkileri(1991-2000)”, Balkan Diplomasisi, Derleyen: Ömer Lütem, Birgül Demirtaş, Balkan Araştırmaları Dizisi 3, Ankara, ASAM Yayınları.

HAYDEN, R. M. (1992), , The Beginning of the End of Federal Yugoslavia: The Slovenian Amendment Crisis of 1989, Center for Russian and East European Studies, The Carl Back papers, Pittsburgh.

HEGWOOD, COLIN (1993),”Bosnia Under Otoman Rule, 1463–1800, The Muslims of BosniaHerzegovia,Ed.Mark Pinson, Harvard University Press, Cambridge.

HISLOPE, R. (2003). “Between a Bad Peace and a Good War: insights and lessons from the almost- war in Macedonia”, Ethnic and Racial Studies, 26(1), 144

HOLBROOKE, Richard, Bir Savaş Bitirmek,İş Bankası Yay.s.52, İstanbul, 1999

HORVAT, “An Institutional Model of a Self-Management Socialist Economy”, Self-Management: Economic Liberation of Man, Ed. Jaroslav Vanek, Baltimore, Penguin Education, 1975, s. 127 129.

HORVAT, BRANKO: An Essay On Yugoslav Society, New York, International Arts and Sciences Press, 1969.

HORVAT, BRANKO: The Yugoslav Economic System: The First Labor-Managed Economy In The Making, New York, M.E. Sharpe Inc. Publisher, 1976.

HORVAT, BRANKO: Towards a Theory of Planned Economy, Beograd, Yugoslav Institute of Economic Research, 1964.

HUBERMAN, LEO. (2005). Sosyalizmin Alfabeti. Ankara:Sol Yayınları.

HÜRRİYET GAZETESİ (2004). “48 ülke lideri, dünya başkenti İstanbul’da”.

- İŞIKLI, PROF. DR. ALPASLAN, Kuramlar Boyunca Özyönetim ve Yugoslavya Deneyi, Alan Yayıncılık, İstanbul 1983, s. 21.
- İNAT, K. ve BALCI, A. (2004). “Balkanlar’da Tarihi Miras Kavgası ve Etnik Çatışma”, Dünya Çatışma Bölgeleri, Kemal İnat ve Diğerleri (der.), Ankara, Nobel Yayın Dağıtım.
- İNAT, Kemal, Burhanettin Duran, Muhittin Ataman (2010). Dünya Çatışmaları Çatışma Bölgeleri ve Konuları Cilt:2. Ankara: Nobel Yayınevi.
- İŞYAR, Ö. G. ve AHMED, E. (2005). “Makedonya Cumhuriyeti’nde Arnavut Azınlık Sorunu”, Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 7(3), 223
- İVAN VEJVODA, “Serbia After Four Years of Transition”, The Western Balkans Moving On, edited by Judy Batt, Paris, EU Institute for Security Studies, October 2004, pp. 37–54.
- JAROSLAV VANEK, The Participatory Economy: An Evolutionary Hypothesis and a Strategy for Development, London, Cornell University Press, 1971, s. 7-20
- JOES, J. ANTHONY (1996), WARFARE, Guerrilla : A Historical, Biographical and Bibliographical Sourcebook., Greenwood Press, Westport. Klajic, Nada (1989), Srednjevjekovna Bosna, Belgrade.
- JOHNSTONE DİANA, Ahmakların Seferi, Bağlam: İstanbul, 2004
- KALE, BAŞAK, “Avrupa Birliği’nin Balkan Politikası: Çelişkiler İçinde Bir Yanılsama”, ed. Ömer Engin Lütem, Birgül Demirtaş Coşkun, Balkan Diplomasisi (içinde) Asam yayınları, Ankara, 2001, s. 293-294
- KAREN. E. SMİTH, European Union Foreign Policy in Changing World, London, Polity Press, 2003, p. 52
- KAYAPINAR, L. (2004). “Makedonya’daki Etnik Grupların Türkiye ve Yunanistan Açısından Değerlendirilmesi”, Stratejik Araştırmalar Dergisi, 3, 89

- KENAR, NESRİN, Yugoslavya: Yugoslavya Sorununun Ulusal ve Uluslararası Boyutu, Ankara, Palme Yayıncılık, 2005, s. 449.
- KIR, A. (2008). Türkiye'nin Makedonya Politikasının Balkan Politikası İçerisindeki Yeri, Genelkurmay Başkanlığı Harp Akademileri Komutanlığı Stratejik Araştırmalar Enstitüsü Müdürlüğü Yenilevent/İstanbul, Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi) İstanbul.
- KLEMENCİC, MATJAZ VE ZAGAR, MİTJA, Ethnic Diversity Within Nations: The Former Yugoslavia's Diverse Peoples, California, ABC-CLIO, 2003.
- KOÇ, NESLİHAN (2014). "Serbest Ticaret Anlaşması Çerçevesinde Makedonya ile Türkiye'nin Dış Ticaret İlişkilerinin İncelenmesi".INTERNATIONAL CONFERENCE ON EURASIAN ECONOMIES 2014.
- KOÇAK İ. (2004). Slovenya Ülke Raporu, Pazar Araştırma ve İhracatı Geliştirme Merkez Müdürlüğü, KOSGEB (Çevrimiçi), <http://www.docstoc.com/docs/103652518/UlkeRaporu-Slovenya>
- KOÇER, G. (2006). "Türkiye'nin Barışı Destekleme Harekâtlarına Katkısı", Uluslararası İlişkiler, 3(11), 54
- KODAL, Tahir (2014). "Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi" (Journal Of Modern Turkish History Studies) XIV/29 (2014-Güz/Autumn), ss.377-396.
- KOPPA, M. E. (2001). "Ethnic Albanians in the Former Yugoslav Republic of Macedonia: Between Nationality and Citizenship", Nationalism & Ethnic Politics, 7(4), 53
- KUT, Ş. (2005). "Makedonya ve Sorunları", Balkanlar'da Kimlik ve Egemenlik, Şule Kut (der.), İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- KUT, Ş. "Kosova: Milliyetçiliğin Kır Düğümü", Foreign Policy, Güz, 1998, Yıl: 1, Sayı: 3, s.57- 58.
- LAÇİNER, S. (ed.) (2009). "Türk Dış Politikası" USAK Yayınları, Ankara.

- LAMPE, JHON R. (1996), *Yugoslavia as History*, Cambridge University Press, Cambridge
- LESSER, IAN, LARRABEE, F.STEHEN, ZANINI, MÍCHELE, VLACHOS,Katia
“Greece’s New Geopolitics” RAND, 2001.s.61
- MAKEDONYA ÜLKE BÜLTENİ, DEİK, Eylül 2009, s.9-10
- MALCOLM, N. (2006). “The War Over Kosovo”, *War and Change in the Balkans: Nationalism, Conflict and Cooperation*, Barad K.Blitz (ed.), New York, Cambridge University Press.
- MALCOLM, NOEL (1994), *Bosnia: A Short History*, New York University Press, New York.
- MANDACI, N. ve Erdoğan, B. (2001). *Balkanlarda Azınlık Sorunu: Yunanistan, Arnavutluk, Makedonya ve Bulgaristan'daki Azınlıklara Bir Bakış*, Stratejik Araştırma ve Etüdler Milli Komitesi Araştırma Projeleri Dizisi 5/2001, Ankara, Ankara Üniversitesi Basımevi.
- MANDEL, ERNEST: “Ağırlaşan Mali Krize Eşlik Eden Canlanma”, *Ekonomik Kriz ve Az gelişmiş Ülkeler*, Ed. N. Saraçoğlu, İstanbul, Yazın Yayıncılık, 1995, s. 87-105.
- MARTİN, HOLLAND, *European Community Integration*, St Martin Press, New York, 1992, s. 136.
- MEGEP, (2006). *Türkiye’nin Başarısı İçin İtici Güç*, Hayat Boyu Öğrenme Politika Belgesi, Ankara.
- MEHO BASİC, *Ekonomija BiH*, Ekonomski fakultet Sarajevo, Sarajevo, 2005, s. 110.
- MEİER, VÍCTOR (1999), *Yugoslavia: History of Its Demise*, translated by Sabrina P. Ramet, Routledge, London and New York.
- MEMEDOVİC, OLGA: *On the Theory and Measurement of Comparative Advantage: An Empirical Analysis of Yugoslav Trade*, Amsterdam, Thesis Publishers, 1994.

- MİCHAEL EMERSON, DANİEL GROS, The CEPS Plan for the Balkans, Centre for European Policy Studies, 1999, p. 11 – 15.
- MİLLER, NİCOLAS J.(1997), “Between Nation and State, University of Pittsburgh Press,Pittsburg.
- MRAK, M.,ROJEC, M. VE JAUREGUİ, S.C. (2004). Slovenia From Yugoslaviato the European Union, The World Bank, Washington DC.
- MULAJ, KLEJDA (2006), “A recurrent tragedy: Ethnic cleansing as a tool of state building in the Yugoslav multinational setting”, Nationalities Papers, Vol.34, No.1, s.20-45.
- NATHALİE TOCCI, “EU Intervention in the Ethno-political Conflicts; The Cases of Cyprus and Serbia Montenegro”, European Foreign Affairs Review, Vol.9, 2004, pp. 561–562.
- NİKOLA BALOG, TİBOR VARADY, Joint Ventures and Long Term Economic Cooperation With Foreign Firms, Çev. Marko Pavicic, Belgrade, Jugoslovenski Pregled, 1979, s. 14-15.
- NUREDDİN, A. (2008). Makedonya’nın İç ve Dış Politika Sorunları (1990– 2005), Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Mayıs 2006.
- OFFİCİAL JOURNAL OF EUROPEAN COMMUNITİES, Council Regulation, No: 2007/2000, 18 September 2000. p. 2
- ORAN, Baskın (2013). Türk Dış Politikası Cilt III: 2001-2012. İstanbul: İletişim Yayınları, İstanbul.
- ORTAKOVSKİ, T. Vladimir (2001). “Interethnic Relations and Minorities in the Republic of Macedonia”. Sts. Cyril and Methodius University, Skopje, Southeast European Politics, Vol. 2, No. 1 May 2001 pp. 24-45.
- ÖCAL, MEHMET (2010). “Türk Silahlı Kuvvetlerinin Bölgesel ve Küresel Güvenlik ve Barışa Katkısı”. Erciyes Üniversitesi İ.İ.B.F. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Sayı: 28 Yıl: 2010/1 (281-311 s.).

- ÖZDEMİR, Hakan (2013). “Demokrat Parti (DP) İle Adalet ve Kalkınma Partisi (AK PARTİ) AK PARTİ’nin Ekonomi Politikaları Açısından Karşılaştırılması” Uludağ Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Uludağ Journal of Economy and Society, Cilt/Vol. XXXII, Sayı/No. 1, 2013, pp. 11- 51.
- ÖZER, H. (2004). Nitel Değişkenli Ekonometrik Modeller, Teori ve Bir Uygulama, Nobel Yayın Dağıtım, Yayın No: 667, Ankara.
- ÖZER, M. VE ÖZATA E. (2008). Geçiş Ekonomileri, Ekin Yayınevi, Bursa.
- ÖZGE ALTUN, Avrupa Birliği Genişleme Politikası Bağlamında Hırvatistan Üyeliği, T.C. Maliye Bakanlığı Avrupa Birliği ve Dış İlişkiler Dairesi Başkanlığı, Temmuz 2013, sf. 8
- PAVKOVIĆ, ALEKSANDAR (1996), The Fragmentation of Yugoslavia: Nationalism in a Multinational State, Great Britain, MacMillan Pres Ltd.
- PAVKOVIĆ, ALEKSANDAR (2000a) , “ Recursive Secessions in Former Yugoslavia: Too Hard A Case for Teories of Secessions”, Political Studies, Vol.48,No.3,s.92.
- PAVKOVIĆ, ALEKSANDAR (2000b), The Fragmentation of Yugoslavia: Nationalism and War in the Balkans,2. edition, St. Martin’s Press, New York, London.
- PERIĆ, ZİVOJN (1906), O Pravnom Polozaju Bosanaca i Hercegovaca u Stranim Drzavama,Belgrade.
- PETTİFER, J. (1999). “The Albanians in Western Macedonia after FYROM Independence”, The New Macedonian Question, James Pettifer (ed.), Hampshire, Palgrave.
- PHİLİPS, J. (2004). Macedonia: Warlords & Rebels in the Balkans, New Haven, Yale University Press.
- PİNSON, MARK (1993), The Muslims of Bosnia-Herzegovina Under Austro-Hungarian Rule, The Muslim of Bosnia-Herzegovina, ed. Mark Pinson, Harvard University Press, Cambridge.

- POULTON, H. (1999). "Non-Albanian Muslim Minorities in Macedonia", The New Macedonian Question, James Pettifer (ed.), Hampshire, Palgrave.
- POWERS, GERARD F. (1996), "Religion, Conflict and Prospects for Reconciliation in Bosnia, Croatia and Yugoslavia", Journal of International Affairs, Vol.50, No.1, s.218-145.
- RADAN, PETER (2001), The Break-up of Yugoslavia and International Law, Routledge, London and Newyork.
- RAHMAN, Reyhan (2012). Makedonya'da Türk Azınlık ve Makedonya- Türkiye İlişkiler. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara
- RAMET, S. P. (1996). Balkan Babel, Colorado, Westview Press.
- RAMET, SABRİNA P. (1992), Nationalism and Federalism in Yugoslavia, 1962-1991, 2.Ed., Indiana University Press, Bloomington.
- RATZŞNGER JOSEPH, Avrupa: Dayandığı Düşüncelerin Dünü ve Bugünü, Çev: Nilüfer Uğur Dalay, Gendaş Yayınları, İstanbul 2005,
- RİCH, ROLAND (1993), "Recognition of States: The Collapse of Yugoslavia and the Soviet Union", European Journal International Law, Vol.4, No.1, s.36-65.
- RİPPİN, ANDREW (2008), World Islam V4: Critical Concepts in Islamic Studies [Hardcover], Routledge, London.
- ROBERTS J.M., Avrupa Tarihi, İstanbul: Đnkilap Kitapevi, 2010, s.102.
- ROGEL, CAROLE (1996), in the Begining the Slovenes from the Seventh Century to 1945, Independent Slovenia: Orgins, Movenment, Prospects, Jill Benderly and Evan Kraft (Ed.), St.Martin's Pres, New York.
- ROGEL, CAROLE (1998), The Breakup of Yugoslavia and The War in Bosnia, Greenwood Press, London.
- ROSENBAUM, Allan (2004), "Building One Local Government from Three: A Progress Report from Brcko", Managing Hatred and Distrust: The

Prognosis for Post-Conflict Settlement in Multiethnic Communities in the Former Yugoslavia içinde (der. Nenad Dimitrijevic ve Petra Kovacs), Open Society Institute Yayınları, Budapeşte, 41-59.

ROSSOS, A. (2006). "The Disintegration of Yugoslavia, Macedonia's Independence and Stability in the Balkans", War and Change in the Balkans: Nationalism, Conflict and Cooperation", Barad K. Blitz (ed.), New York, Cambridge University Press.

RUMER, E.B. (2002), "Flashman's Revenge: Central Asia after September 11", Strategic Forum, No. 195.

RUPEL, D. (1994) "Slovenia Shift from the Balkans to Central Europe", Independent Slovenia: A Small State and the New Europa, Ed. Jill Benderly & Evan Kraft, Flint River Press, London.

S. J. BLANK, U.S. Policy in the Balkans: A Hobson's Perspective, Strategic Studies Institute, U.S. Army War College, 1995. s. 4.

SAMARY, CATHERINE (1995), Yugoslavia Dismembered, Monthly Review Press, New York.

SARAÇ, E. (2003). "Makedonya ve Türk Toplumunun Bugünkü Durumu", Türk Dünyası Tarih Dergisi, 197, 48-53

SARI, F. (2007). Türkiye'nin Makedonya ve Bosna-Hersek Siyaseti (1990 - 2000), Hacettepe Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara.

SELVER, MUSTAFA (2003), Balkanlara Stratejik Yaklaşım ve Bosna, IQ Kültür-Sanat Yayıncılık, İstanbul.

SİLOVİĆ, DARCO (2000), " The International Response to The Crisis in Yugoslavia", The Lessons of Yugoslavia, Ed. Meta Spencer, Haworth Press, New York.

SOĞANGÖZ, M. (2007). Makedonya Krizi ve ODGP'nin Rolü, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Avrupa Birliği ve Uluslararası Ekonomik İlişkiler Anabilim Dalı, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara.

STOJANOVİC, SEVOZAR (1995), “ The Destruction of Yugoslavia, Fordham International Law, Vol.19,No.2,s.345-370.

ŞENEL, ALÂEDDİN. (2001). Çağdaş Siyasal Akımlar. Ankara: İmaj Yayınevi.

TAŞAR, M. MURAT – METİN, BURHAN, ÜNALTAY, ALTAY (1996), Bosna Hersek ve Postmodern Orta Çağa Giriş, Birleşik Yayıncılık,İstanbul.

TBMM (2007). TBMM Başkanlığı 2002/2007 Faaliyetleri. Ankara: TBMM Basımevi Müdürlüğü

TITO, J.B., “Factories to the Workers”, STAP, No. 6, 1975, s. 9.

TİKA Faaliyet Raporu 2005: 132-135

TUFAN, M. (1998)“Makedonya Arnavutları ve Türkleri 'Case Study': Gostivar”, Güney Doğu Avrupa Araştırmaları Dergisi, 12, 387

TURHAN FATMA SEL, Balkanlaşmanın Sona Ermesi Bölgesel İşbirliğine Bağlı, <<http://www.setav.org/public/HaberDetay.aspx?Dil=tr&hid=70277&q=balkanlasmanin-sona-ermesibolgesel-isbirligine-bagli>>

TÜRBEDAR ERHAN, “Cinciç Sonrası Sırbistan”, Stratejik Analiz, Cilt 4, Sayı 38, Haziran 2003, ss. 21-23.

TÜRBEDAR, ERHAN, Barışının 15. Yıldönümünde Bosna-Hersek: Dayton Barış Anlaşması'nın Neticelerinin Değerlendirmesi, Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı (TEPAV), Ankara, Aralık 2010, s.3.

TÜRKEŞ, MUSTAFA, AND GÖKGOZ, GÖKSU., “The European Union’s Strategy towards the Western Balkans: Exclusion or Integration?”, East European Politics and Societies, 20/4, 2006, p. 659 690

TÜRKİYE CUMHURİYETİ CUMHURBAŞKANLIĞI (2002).“Makedonya Cumhurbaşkanı Boris Trajkovski’yi resmi karşılama töreninde yaptıkları konuşma”.

TÜRKİYE CUMHURİYETİ DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI (2014). “Türkiye – Makedonya İlişkileri”

- TÜRKİYE CUMHURİYETİ DIŞİŞLERİ Bakanlığı (2015). “No: 149, 11 Mayıs 2015, Makedonya’nın Kumanova Kentinde Meydana Gelen Son Gelişmeler Hk.”
- TÜRKİYE GAZETESİ (2005). “Makedonya’ya Yunan ayıbı!..”
- TÜRKOĞLU, E. (2001). “Kosova Arnavutlarının Milliyetçiliği”, Balkan Diplomasisi, Ömer E.Lütem ve Birgül D.Coşkun (der.), Ankara, Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları.
- TÜYSÜZOĞLU, G., (2011), “Soğuk Savaş Sonrası ABD’nin Balkanlar Stratejisi”, Uluslararası Balkan Kongresi, Tebliğler, (28-29 Nisan 2011-Kocaeli), (Ed. H.ÇomakC.Sancaktar), Kocaeli, ss.500-520. 176-184
- ULTAN, M., (2011), “Avrupa Birliğinin Balkan Politikası Çerçevesinde Balkanlarda Güvenliğin Sağlanması”, Uluslararası Balkan Kongresi, Tebliğler, (28-29 Nisan 2011- Kocaeli), (Ed. H.Çomak-C.Sancaktar), Kocaeli, ss.500-520.
- USAK (ULUSLARARASI STRATEJİK ARAŞTIRMALAR KURUMU), (2012). “Makedonya: Bir Ülkenin Varlık Mücadelesi”.
- UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı : Büyük Osmanlı Tarihi, 7. Baskı, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Yayın No: 13. Dizi Sa ;16 , Ankara, 1. Cilt,
- ÜÇYILDIZ CEYDA, Eski Yugoslavya Cumhuriyetlerinin Yapılanmasında AB’nin Rolü, (Yayınlanmamış Yüksek Lisan Tezi), 2006, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- ÜLGER KAYA ,İRFAN, Yugoslavya Neden Parçalandı? Balkan Dramının Perde Arkası, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2003, s. 98-99.
- ÜNAL, HASAN, “Balkanlar’da Arnavut Sorunu”, Avrasya Dosyası, İlkbahar-Yaz 1998, Sayı : 1-2, s.143
- VASİL TUPORKOVSKY, “The Dissolution of Yugoslavia: An Insider’s View”, Mediterranean Quarterly, Spring 1993, s. 24.

- VASİL TUPURKOVSKI, "The Balkan Crisis and the Republic of Macedonia", Crisis in the Balkans; "Views from the Participants ", ed. Constantine P. Danopoulos & Kostas G. Messas Oxford, Westview Press, 1997, pp. 145-147.
- WOODWARD, SUSAN L.: Socialist Unemployment: The Political Economy of Yugoslavia, 1945-1990, Princeton, Princeton University Press, 1995.
- XAVIER, BOUGAREL, "Bosnia and Herzegovina: State and Communitarianism", Yugoslavia and After: A Study in Fragmentation, Despair and Rebirth, David A. Dyker ve Ivan Vejvoda, (eds), New York, Longman, 1996, s. 94.
- Y. ZUBRIŤSKI, D. MITROPOLSKI, V. KEROV, Kapitalist Toplum, Çev. Sevim Belli, Ankara, Sol Yayınları, 1995, s. 16.
- YASAMEE, FERAZ (1997), "Balkanlarda Milliyet: Makedonya Örneği", Yeni Hodimir Sirotkovic, Lujo Margetic, Povjest Drzava i Prava Naroda SFR Jugoslavije, Zagreb, Skolska Knjiga, 1988, s. 136.
- YERASIMOS, S. (1994). Milliyetler ve Sınırlar: Balkanlar, Kafkasya ve Orta Doğu, (Çev.) Şirin Tekeli, İstanbul, İletişim Yayınları, 1994, s.41
- YÜRÜR, PINAR, Toplumun Bosna – Hersek'i Yeniden Yapılandırma Süreci ve Modeli, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlişkiler Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Ankara, 2007, s.48-49
- ZDRAVKO, PETAK, "Ekonomska pozadina raspada socijalisticke Jugoslavije", Dijalog povjesnicaraistoricara, Zagreb, 2005, s.66-67.
- ZEYNILOVIÇ, S. (2009). Makedonya Demokratik Süreçlerinde Türkler, Üsküp, Birlik-Mediya Yayınları.
- СОБРАНИЕ НА МАКЕДОНИЈА (2002). "Резултати Од Избор на Пратеници во Собранието на Република Македонија Одржан на 15 Септември 2002 Година"<http://www.sobranie.mk/izbornirezultati330d96fcb869488f9917ee56a6543beb.Nspx>(Erişim: 15.12.2015)

İNTERNET KAYNAKLARI

<http://ua.mfa.gov.tr>, (Erişim Tarihi: 10.07.2015)

<http://www.bbc.co.uk>, (Erişim Tarihi: 11.07.2015)

<http://www.binfo.com>, (Erişim Tarihi: 21.07.2015)

<http://www.haberler.com>, (Erişim Tarihi: 22.07.2015)

<http://www.iudergi.com>, (Erişim Tarihi: 15.07.2015)

<http://www.setimes.com>, (Erişim Tarihi: 17.08.2015)

<http://www.tasam.org>, (Erişim Tarihi: 20.08.2015)

<http://www.tbmm.gov.tr>, (Erişim Tarihi: 21.07.2015)

<http://www.tobb.org.tr>, (Erişim Tarihi: 17.07.2015)

<http://www.tumgazeteler.com>, (Erişim Tarihi: 02.08.2015)

<http://www.un.org>, (Erişim Tarihi: 07.08.2015)

<http://www.yenibalkan.com.mk>, (Erişim Tarihi: 11.08.2015)